

A Vuhuna Maki Lobo **A Nita Vakalohoka**

A puhu na hinere na Vuhuna Maki Lobo, i uka ma i taki tala a viri i herea. Pali e huriki ala kupo ri luhoi e Moses i herea. E Moses ra viri a Vure i vulakia ni tuli tala o Egipto e huriki a ngate vona, re huriki a Israel. A maka maki ni here na Vuhuna Maki Lobo i bele muga liu ne Moses ni poda. I mavonga, bara i tahoka tara viri i taki e Moses vona a maki nga. Hosi e huriki ri tuverei polo ne tune ria na maki ri bele. I mavonga e Moses i longo, i here puru. Pali a nuverei ranga i tabuli na Vuhuna Maki Lobo, i uka viri ge made, ge matai. I manga a Vure i ratarike a maki lobo. A Vure kunana i matai. I mavonga, ia kunana i herea, i taki polo ne huriki a bakovi, ri here puru a Hinere na Vure.

Ni luhoi e Moses i here a puhu na hinere i lima, ni gale na nita Hibru a “Tora”. Ra Vuhuna Maki Lobo a mugana puhu na hinere i herea. A maka nuverei pololilo na sapta 1-11 a maki i bele na mugana maki lobo. E Abraham i laho na malala na pida i 2,000 BC, ra muga ne Kristo ni poda. E Moses i laho na malala na kurukuruna pida e 1500-1230 BC. I mavonga, ge muholi e Moses i herea a puhu iea, bara i herea na kurukuruna pida nga.

Ge muholi e Moses i herea a puhu iea, bara i here ne vona e huriki a Israel na tahuna ri laho lae na tabeke i ngeki. I popote ri gi dili na malala a Vure i habi ne ria, lakea e Moses i ngaru ri gi

lohoka kamumu vona a maki lobo i bele muga. I ngaru ri gi lohoka vona a Vure i vulaki ria.

Ni here, ge vakalongo hita vona a Vure kunana a viri i ratarike a bakovi a ngatavine. I ngaru si gi made turana na nivalemu. I vakasiri a vuhuna e Isu Kristo i valai, ra naro hale i rata hita si vagima turana a Vure. E Isu i ratea a dala si gi made tabu na nivalemu turana Vure.

YHWH: BAKOVI DAGI

A rana Vure na hinere, ni here na nita Hibru i manga e YHWH, o Iave. A pelegona nita Hibru iea, i manga, “Iau ra Iau.” Na tahuna o matai a ngava e BAKOVI DAGI, a leta lobo ri dagi, i vakasiri manga na nita Hibru a ngava e YHWH i tabuli.

A ngava ranga ri takia a Vure, ra nga:
Elohim i manga “Vure.”
Adonai i manga “Bakovi Dagi.”

A Vure i Rata Rike a Hunu a Malala

¹ Muga na maki lobo ni rata, a Vure i rata rike a hunu a malala. ² A malala i uka ma i manga ia ngane. I tabuli tavula kunana. A uvo i kavitagua a utu. A hanuna Vure kunana i rara polomeli vona. ³ *Muri a Vure i ta maea, “Ge palala.” Ngane i palala. ⁴ I masia a hini palala i kamumu. Muri i kalipida a hini palala, a uvo. ⁵ A Vure i vunua a hini palala a parava, a uvo i vunua a rodo. I rodo i palala. Iea a mugana maka parava. ⁶ *Muri a Vure i ta maea, “Ge bele tara koropala ge kalipidea a naru ge tabuli na hini ge rua.” ⁷ Lakea,

* 1:3: 2Ko 4:6 * 1:6: 2Pe 3:5

a Vure i ratea a koropala, i kalipidea a naru i tabuli polomeli ranga, i tabuli polotano ranga. Muri i bele manga a ngava i taki. ⁸ A koropala iea i vunua a hunu. I rodo i palala. Iea a ruana parava.

⁹ Muri a Vure i ta maea, “A naru polotano na hunu ge tua lakea na hini ranga, ge bele a hini ge vu.” Muri i bele manga a ngava i taki. ¹⁰ A hini vu a Vure i vunua a malala. A hini vona a naru i vunua a dari. I matai a maki i rata i kamumu.

¹¹ Muri a Vure i ta maea, “A malala ge vakabele a maka varili, a kai, a uve ni varo, turana maka kai ri gi tahoka a kanena turana a vutuna ri gi vakabele tabu a hamone ria.” Muri i bele manga a ngava i taki. ¹² A malala i tuvuvona a maka varili, a kai, a uve ni varo, turana a maka kai ri tahoka a kanena turana a vutuna ri gi vakabele tabu a hamone ria. A Vure i matai a maki i rata i kamumu. ¹³ I rodo, i palala. Iea a toluna parava.

¹⁴ Muri a Vure i ta maea, “Ge tahoka a maka maki ri gi para polomeli na koropalana hunu, ri gi vakalipida a hini palala, a rodo. Ri gi vakasiri a parava, a pida, a tahuna na haro, a tahuna na vala. ¹⁵ A maka maki ri para na koropala bara ri vakapalala a malala.” Muri i bele manga a ngava i taki. ¹⁶ A Vure i rata a nipara dagi i rua. A viri dagi ne vona ni matakari a parava. A viri kiroko ne vona ni matakari a rodo. A hada ranga i rata rike. ¹⁷ I ru ria na koropala na hunu ne vona ni vakapalala a malala, ¹⁸ bara ri matakari a parava, a rodo, bara ri kalipida a hini palala, a hini uvo. A Vure i matai a maki i rata i kamumu. ¹⁹ I rodo i palala. Iea a vana parava.

²⁰ Muri a Vure i ta maea, “A dari ge vonu vona a maka maki mahuri, ri gi laho lae na kabune ria. A maka kadirovo ri gi bebe polomeli na koropalana malala a hunu.” ²¹ Lakea a Vure i rata rike a maka kabuna manu lobo, a maki dagi na utu, ri huru lae vona, ri vakavonu a dari, ri gi vakabele tabu a hamone ria. A maka kadirovo ranga, a Vure i rata rike ria ri gi vakabele tabu a hamone ria. A Vure i matai a maki i rata i kamumu, ²² i gamai ria i ta maea, “Mua a maki lobo na dari, mu bele kupo mu vakavonu a dari, mua a maka kadirovo mu bele kupo na robo.” ²³ I rodo i palala. Iea a limana parava.

²⁴ Muri a Vure i ta maea, “A maka maki mahuri ri gi vakabele tabu a kabu ne ria: a sipsip a bulmakau, a maki kiroko ri karaka lae na robo, a livoa hateka.” Muri i bele manga a ngava i taki. ²⁵ A Vure i rata rike a maka livoa, a sipsip a bulmakau, a maki i karaka lae na malala, ria lobo ri gi vakabele tabu a hamone ria. A Vure i matai a maki i rata i kamumu.

²⁶ *Muri i ta maea, “Te ge rata rike a bakovi ge manga teu, ge matakari a manu na dari, a kadirovo, a sipsip a bulmakau, turana a maka maki ri karaka lae na malala.”

²⁷ * *Lakea a Vure i rata rikea a bakovi i manga ia. I muri mai ia, i rata rike varago a bakovi, a ngatavine.

²⁸ A Vure i gamai rua i taki rua, “Muru bele kupo, muru vakavonu a malala, muru matakaria. Muru matakari a maka manu na dari, a maka

* **1:26:** 1Ko 11:7 * **1:27:** Mat 19:4; Mrk 10:6 * **1:27:** Vuh 5:1-2

kadirovo, turana a maki mahuri lobo na robo.”
²⁹ Muri a Vure i ta maea, “Iau a habi marua a maka maki ni varo, turana a maka kai ri tahoka a kanena i vona a vutuna, bara a maki ni kani ne marua.”

³⁰ Na maka kadirovo, a maka maki kiroko ri karaka na malala, a maki lobo i mahuri, a Vure i habi ne ria a maka pagana rau bara ri kani. Muri i bele manga a hini i taki.

³¹ A Vure i matai a maka maki i rata i kamumu hateka. I rodo i palala. Iea a polotarana parava.

2

A Vure i Malo na Poloruana Parava

¹ Na naro iea kunana, a Vure i rata rike a hunu a malala, turana a maki lobo. ² * *Na poloruana parava a Vure i malo, a vuhuna i vakalobo pali a leho vona. ³ A Vure i gamaia a poloruana parava, i ru hereherea, a vuhuna na parava iea i lobo a leho vona ni rata rike a maki lobo, i malo.

Adam Rua e Eva

⁴ A ngava na hunu a malala ni rata rike i maea: Na tahuna e BAKOVI DAGI a Vure i rata rike a hunu a malala, ⁵ a varili i uka ma i gaga ma na malala. A maka kai na robo ranga, i uka ma ri mapoda ma, a vuhuna e BAKOVI DAGI a Vure i uka ma i vakaboru a vala. A malala, i uka viri ge leho vona. ⁶ Pali a maka naru ri tua rike kunana na malala, ri vakamea a hini polomeli na malala. ⁷ *Muri e BAKOVI DAGI a Vure i pipia

* 2:2: Hib 4:4,10 * 2:2: Nim 20:11 * 2:7: 1Ko 15:45

na habulo a bakovi, i vaki dilia na ruperena a bangona nimahuri, i bele a bakovi mahuri.

⁸ Muri, e BAKOVI DAGI a Vure i varoa a hania o Iden na nirikena haro. I rua vonga a bakovi i rata rikea. ⁹ *E BAKOVI DAGI a Vure i rata rike a maka kai legelege ri mapoda na malala, a maka kai mata kamumu, i kamumu a kanena ni kanina. Na kurukuruna hania a kai i rua ru pesi: a kai i habi a nimahuri, turana a kai i habi a lohokanga na naro kamumu na naro hale.

¹⁰ A naru dagi i tua tala vonga o Iden i bako va, ne vona ni vakamea a hania. ¹¹ A bakona muga ni gale e Pison, i tua marogo lae na robo e Havila, a robo na gol. ¹² A robo iea i vona a kai manginoro, a gol kamumu turana a maka kedo na mahala ranga. ¹³ A ruana bakona naru dagi ni gale e Gihon, i tua marogo lae na robo e Kus. ¹⁴ A rana toluna bakona naru dagi tara e Tigris. I tua na tabeke na nirikena haro na robo e Asiria. A vana bakona naru dagi ni gale e Iupretis.

¹⁵ E BAKOVI DAGI a Vure i bolea a bakovi i vakamadea na hania o Iden ge leho vona ge matakaria. ¹⁶ E BAKOVI DAGI a Vure i vakukua a bakovi, i ta maea, “A maka kanena kai lobo o kani, ¹⁷ pali a kai i habi a lohokanga na naro kamumu na naro hale, naha ni kania a kanena. Muholi hateka, na tahuna o kania bara o mate.”

¹⁸ E BAKOVI DAGI a Vure i ta maea, “I uka ma i kamumu a bakovi ge ia kikeri. Ga ratea tara turana ge tuhoria.”

¹⁹ E BAKOVI DAGI a Vure i rata rike pali na malala a maka livoa na robo turana a maka kadirovo. I bole lakea na bakovi ge matai ria ge

* **2:9:** Kap 2:7; 22:2,14

vunu a rane ria takutaku. E rei a rana i vunu ria vona takutaku bara i tabuli liu a rana. ²⁰ A bakovi i vunu a rana a maka sipsip a bulmakau, a kadirovo, a livoa na robo, pali i uka tara ge mata manga e Adam ga rihina. ²¹ Lakea e BAKOVI DAGI a Vure i ratea e Adam i mahita mate. Na tahuna i mahita mate i paru talea a karonā, muri i kavitagū mulea na bobona. ²² Muri i pipia a ngatavine na karo i paru talea na bakovi, muri i tuli lakea vona a ngatavine.

²³ E Adam i masia, i ta maea,
 “Iea ngane a turagu
 a vuhuna ni bole tala na tuhagu,
 na bobogu,
 ga galea a ‘ngatavine’.”

²⁴ *I mavonga, a bakovi bara i pe e tamana e kinana i madoko turana e girihina, a kakaine rua ge taku.

²⁵ A bakovi rua e girihina ru bobo, i uka ma ru maruhu.

3

A Mata i Tamia a Ngatavine

¹ *A mata i moro hateka na rabu na taminga, i rangi a maka livoa lobo e BAKOVI DAGI a Vure i rata rike. I nanea a ngatavine, “I muholi a Vure i taki marua, nahea muru gu kani a maka kanena kai lobo na hania?”

² A ngatavine i koli, i ta maea, “Maria bara miri kani lobo a maka kanena kai na hania, ³ pali a Vure i taki maria tabu nahea miri gi kani a

* **2:24:** Mat 19:4-5; Mrk 10:5-8; 1Ko 6:16; Epe 5:31 * **3:1:** Kap 12:9; 20:2

kanena kai na kurukuruna hania, nahea miri gi padoi ia, ma ga miri gi mate.”

⁴ Lakea a mata i takia a ngatavine, “I uka ma muru gu mate. I uka liu. ⁵ A Vure i lohoka, bara muru kania, a matane marua bara i palala, bara muru manga a Vure na nilohoka na naro kamumu na naro hale.”

⁶ Ngane a ngatavine i masia a kanena kai i kamumu na nikanina, i kamumu na matana, i ngaru ni tahoka a niluhoi dagi. I bolea, i kania. Muri i bole a kalavana i habia ne girihina, ia tara i kani. ⁷ Muri a matane rua i palala, ru matakilala rua ru bobo, pali ru rahi a pagana kai a pik, ru kapikari rua vona.

⁸ Muri a bakovi turana e girihina ru longoa e BAKOVI DAGI a Vure i lalaho na hania na malunga. Lakea ru vano ru pesi kapiloho vona na kai na hania.

⁹ Lakea e BAKOVI DAGI a Vure i galea a bakovi, “Adam, ioe vai?”

¹⁰ E Adam a koli mule, i ta maea, “A longo ioe o laho na hania, a mangenge. A kapiloho a vuhuna a bobo.”

¹¹ Lakea a Vure i nanea, “E re i taki ioe o bobo? Ra ioe, o kania a kanena kai a ta pupukari ioe vona?”

¹² A bakovi i koli, i ta maea, “Ra ngatavine o vakamade turagu, ia kunana i habia nau a kanena kai, a kania.”

¹³ *Muri e BAKOVI DAGI a Vure i nanea a ngatavine, “A ra o ratea ke?”

Lakea a ngatavine i koli, “A mata i tami iau a kania a kanena kai.”

* **3:13:** 2Ko 11:3; 1Tim 2:14

14 Pali e BAKOVI DAGI a Vure i takia a mata,
 “Ngane a ruduraha ioe bara o bole a nimadihi
 polomeli liu na maka sipsip a bulmakau, a
 livoa, a vuhuna ioe o rata a naro hale.

Ngane bara o laho na ngalamu,
 o todo a habulo
 na parava vakaroro.

15 *Bara ioe a pile na ngatavine,
 e huriki a hamomu ranga bara ria a pile na
 hamona ngatavine.

A hamona ngatavine bara i paha momo a gimu,
 pali ioe bara o kara tatea a vahana.”

16 Muri a Vure i takia a ngatavine, i ta maea,
 “Ioe bara o bole a nimadihi dagi ni singou,
 ni poda a koma.

Ra nimadihi, i uka ma go hatakia.

Pali bara o ngarua e girihimu,
 e girihimu bara i matakari ioe.”

17 *Muri i takia e Adam, “Ioe, o longototo e
 girihimu o kania a kanena kai a ta pupukari vona,
 ‘Naha ni kania’.

Ngane a rudurahea a malala a vuhuna o longo-
 taro iau.

Na parava vakaroro bara o leho, o kani.

18 A malala bara i vakabele a poto a barakau.
 Ioe bara o kani a maki o varo na hania.

19 Bara i kani ioe a mavidia,
 o kani.

Bara o rura i vano, i harena na tahuna o mate
 vona.

Muri, bara o hamule lakea na habulo ra a vaka-
 bele ioe vona.

* 3:15: Kap 12:17 * 3:17: Hib 6:8

Ioe a habulo, bara o hamule lakea tabu na habulo.”

²⁰ E Adam i vunua a rane girihina e Eva, a vuhuna bara ia e kinane huriki lobo.

²¹ E BAKOVI DAGI a Vure i rahi a varakia na kulina kanirau, i vakarea rua.

A Vure i Lili Tala e Adam, e Eva o Iden

²² *Muri e BAKOVI DAGI a Vure i ta maea, “A bakovi ngane i manga teu, i lohoka na vilo kamumu, na vilo hale. Nahea ge made tabukoi koea, ma ge padoi a kai na nimahuri, ge kania, ge mahuri vakaroro.” ²³ Lakea e BAKOVI DAGI a Vure i tono talea na hania o Iden a bakovi, ge hamule, ge leho na malala ni rata rike ia vona. ²⁴ A Vure i tono talea pali a bakovi, muri i vakapesi na nirikena haro na hania o Iden ranga agelo, turana a vito i hube i vito vito lae, ri gi tagaria a dala lakea na kai na nimahuri.

4

E Kain Rua e Abel

¹ E Adam i mahita turana e girihina, e Eva, i singou, i podea e Kain. Lakea e Eva i ta maea, “I tuhori iau e BAKOVI DAGI, a vakabelea a bakovi.”

² Muri i podea e Abel, e tarine Kain.

E Abel i matakari a sipsip, e Kain i leho na hania. ³ Na parava tara e Kain i bole ranga maki ni kani na hania ge a nihabi ne BAKOVI DAGI.

⁴ *Pali e Abel i bole a maka tuna sipsip a tabua i vi. Lakea e BAKOVI DAGI i ngarua a nihabi ne

* 3:22: Kap 22:14 * 4:4: Hib 11:4

Abel, ⁵ pali a nihabi ne Kain, i uka ma i ngarua. Ngane e Kain i madihi a hatena, i robo a matana.

⁶ Muri e BAKOVI DAGI i nanea e Kain, “I navai i madihi a hatemu, i robo a matamu? ⁷ Ioe bara o rata a rabu malamala bara ngarua a nihabi vomu. Ioe, i uka ma o rata a rabu malamala, a rabu hale i pesi kalidoga ge rabalaki ioe. O matakari a nilaho vomu, bara i lobo a naro hale vomu.”

⁸ *Ngane e Kain i turea e tarina, i ta maea, “Abel, tu lakea na hania.” Lakea ru vano. Na tahuna ru bele na hania, lakea e Kain i ubi matea e tarina.

⁹ Muri e BAKOVI DAGI i nanea e Kain, “Avia e tarimu e Abel?”

E Kain i koli mule i ta maea, “I uka ma a masia. Ra iau, ge iau a vora ni matakari e tarigu?”

¹⁰ *Lakea e BAKOVI DAGI i ta maea, “A ra o ratea ke? O longo valai! A darane tarimu i tangi valai nau pali na malala, ga kolia a nimate vona.

¹¹ Ngane bara ruduraha ioe, ga lili tala ioe na malala, ra i todo a darane tarimu na limamu.

¹² Ngane na tahuna o leho na malala, i uka ma ge vakabele a maki ni kani vomu. I uka ma go made tata, bara o kanipede viliha.”

¹³ E Kain i kide i ta maea, “I kupo polo a maka maregoa nau. ¹⁴ Ngane o lili tala iau na malala bara kapiloho na matamu. Bara a uka tanga, a kanipede. Pali e re i matavisi iau bara i rabalaki iau.”

¹⁵ E BAKOVI DAGI i koli mule, i ta maea, “I uka ma ge mavonga. A viri bara i rabalaki ioe bara i bolea a nikoli dagi balaka polorua.” Muri i rua ne Kain tara kilakila ne vona ni matakilaka vona,

* **4:8:** Mat 23:35; Luk 11:51; 1Ion 3:12 * **4:10:** Hib 12:24

i uka ma ni gi rabalaki. ¹⁶ Muri e Kain i pea e BAKOVI DAGI, i vano i made na robo e Nod, na tabeke na nirikena haro o Iden.

¹⁷ E Kain i mahita turana e girihina, muri i singou e girihina, i podea e Enok. E Kain i ratea a tanga dagi i vunua e Enok, i muri mai a rane tuna. ¹⁸ E Enok i vakabelea e Irad, e Irad e tamane Mehusael, e Mehusael e tamane Metusael, e Metusael e tamane Lamek.

¹⁹ E Lamek i parangi a ngatavine ala rua. A rane rua e Ada e Sila. ²⁰ E Ada i podea e Iabal. Iabal e tamane huriki ri matakari a sipsip a bulmakau, ri made na kape. ²¹ E turana a rana e Iubal, e tamane huriki ri lohoka ni sigi a gita, ni vaki a piloli. ²² E Sila tara i tahoka e tuna, a rana e Tubal-Kain, ia a mari ni rata a kira na aen a kapa. E kurabana a rana e Nama.

²³ E Lamek i vakalongo e girihina rua, i ta maea, “Ada o Sila, muru longo valai muru longo a ngavagu. Iau a rabalakia a bakovi i rata tuhare iau, i tolo iau, a koma tamuhane. ²⁴*A viri bara i rabalakia e Kain, a nikoli vona bara i bole dagi. Pali a viri bara i rabalaki iau, muholi hateka a nikoli vona bara i bole dagi hateka!”

²⁵ E Adam i mahita turana tabu e girihina, lakea e girihina i podea a koma bakovi, i vunua e Set. Lakea e girihina i ta maea, “A Vure i habi tabua nau a koma ge bole a murine Abel, ra i rabalakia e Kain.”

²⁶ E Set i tahoka e tuna bakovi, i vunua e Enos. Na tahuna iea, e huriki a bakovi ri vakatubu ni kavurikea a rane BAKOVI DAGI.

* **4:24:** Mat 18:22

5

E Huriki a Hamone Adam

¹*Iea a nitana kabu ne Adam ni here puru:

Na tahuna a Vure i rata rike a bakovi, i ratea i manga ia. ²*I rata rike a bakovi a ngatavine, muri i gamai rua. Na tahuna i rata rike rua, i vunua rua a “bakovi.”

³ Na tahuna e Adam i tahoka a pida i 130 i vakabelea e tuna a bakovi i manga ia. I vunua e Set. ⁴ Muri ne Set ni poda, ni poda tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine. Muri e Adam i tahoka tabu a pida i 800. ⁵ A pida ne Adam, ni gi palupu lobo, i 930, muri i mate.

⁶ E Set i tahoka a pida i 105 ngane, i vakabelea e Enos. ⁷ Muri ne Enos ni poda, e Set i tahoka tabu a pida i 807, i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine. ⁸ A pida ne Set, ni gi palupu lobo, i 912, muri i mate.

⁹ Na tahuna e Enos i tahoka a pida i 90, i vakabelea e Kenan. ¹⁰ Muri ne Kenan ni poda, e Enos i tahoka tabu a pida i 815, i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine. ¹¹ A pida ne Enos, ni gi palupu lobo i 905, muri i mate.

¹² Na tahuna e Kenan i tahoka a pida i 70, i vakabelea e Mahalale. ¹³ Muri ne Mahalale ni poda, e Kenan i tahoka tabu a pida i 840, i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine.

¹⁴ A pida ne Kenan, ni gi palupu lobo, i 910, muri i mate.

¹⁵ Na tahuna e Mahalale i tahoka a pida i 65, i vakabelea e Iared. ¹⁶ Muri ne Iared ni poda, e

* **5:1:** Vuh 1:27-28 * **5:2:** Mat 19:4; Mrk 10:6

Mahalale i tahoka tabu a pida i 830, i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine. ¹⁷ A pida ne Mahalale ni gi palupu lobo, i 895, muri i mate.

¹⁸ Na tahuna e Iared i tahoka a pida i 162, i vakabelea e Enok. ¹⁹ Muri ne Enok ni poda, e Iared i tahoka tabu a pida i 800, i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine. ²⁰ A pida ne Iared, ni gi palupu lobo, i 962, muri i mate.

²¹ Na tahuna e Enok i tahoka a pida i 65, i vakabelea e Metusela. ²² Muri ne Metusela ni poda, e Enok i laho turana Vure na pida i 300, i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine.

²³ A pida ne Enok, ni gi palupu lobo, i 365. ²⁴* Muri a Vure i bolea e Enok, i uka ma ni matai tabu, a vuhuna a Vure i ngaru hatekea.

²⁵ Na tahuna e Metusela i tahoka a pida i 187, i vakabelea e Lamek. ²⁶ Muri ne Lamek ni poda, e Metusela i tahoka tabu a pida i 782, i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine. ²⁷ A pida ne Metusela, ni gi palupu lobo, i 969, muri i mate.

²⁸ Na tahuna e Lamek i tahoka a pida i 182, i vakabelea e tuna a bakovi, ²⁹ i vunua e Noa. Lakea e tamana i ta maea, “Hosi e BAKOVI DAGI i rudurahea a malala, mi leho hateka mi bole a nimadihi, pali a koma iea bara i vakasihomo mia.” ³⁰ Muri ne Noa ni poda, e Lamek i tahoka tabu a pida i 595 i vakabele tabu ranga e tuna a bakovi a ngatavine. ³¹ A pida ne Lamek, ni gi palupu lobo, i 777, muri i mate.

³² Na tahuna e Noa i tahoka a pida i 500, ni gale e tamane Sem, e Ham, e Iapet.

* **5:24:** Hib 11:5; Iud 14

6

A Naro Hale ne Huriki

¹ *Na tahuna e huriki a bakovi a ngatavine ri bele kupo na malala, ri vakabele e huriki e tune ria ngatavine. ² E huriki a tuna Vure* ri matai ria ri mata kamumu hateka, lakea e rei ne ria i ngaru ni parangi, bara ri parangi a ngatavine ri ngaru. ³ Muri e BAKOVI DAGI i ta maea, “A hanugu i uka ma ge made pololilo na bakovi na parava vakaroro, a vuhuna ia a bakovi na malala kunana. A pida ne ria ge harena kunana ne 120.” ⁴ *Na tahuna iea, e huriki a kabu ne Nepilin ri made na malala. Lakea e huriki a tuna Vure bakovi ri parangi na ngatavine na malala, ri vakabele huriki a hamone ria. Re huriki nga, ria a bakovi hateka, a rane ria i dagi na tahuna iea.

⁵ *E BAKOVI DAGI i matai a narone huriki na malala i hale liu, a maki ri luhoi kunanea a narone hale. ⁶ I kilu vona a hini i rata rike e huriki koea na malala. ⁷ I tapuhaki i ta maea, “Iau ga vakalobo koea na malala e huriki a bakovi a rata rike. Pali ga vakalobo tabu a maka livoa, a kadirovo, turana a maka maki lobo ri laho na robo, a vuhuna iau a kilu vona a hini a rata rike a maka maki nga.”

⁸ Pali e BAKOVI DAGI i vivi vona e Noa.

⁹ *Iea a nita na narone Noa:

E Noa ia a bakovi kamumu, a narona i kiripiripi na matane huriki a bakovi na tahuna iea. I laho

* **6:1:** Jop 1:6; 2:1 * **6:2:** E huriki ranga ri luhoi e huriki a tuna Vure e huriki a agelo. * **6:4:** Gi 13:33 * **6:5:** Mat 24:37; Luk 17:26; 1Pe 3:20 * **6:9:** 2Pe 2:5

turana Vure. ¹⁰ E Noa i tahoka e tuna i ala tolu: e Sem, e Ham e Iapet.

¹¹ Na matana Vure, a malala i vonu na maka naro hale. E huriki ri tagege, ri vaubi lae. ¹² A Vure i masia a malala i vonu na maka naro hale, a vuhuna a maka narone ria i hale hateka. ¹³ Lakea, a Vure i takia e Noa, “Iau ga ratapile e huriki lobo, a vuhuna a malala i vonu vona a maka naro hale ne ria. Muholi hateka, iau ga ratapile lobo e huriki a bakovi, turana a malala. ¹⁴ Pali ioe, o haea a agarungu vomu, o haea na kai a saipres. O nagi pololiloa, muri o kavitagu a hini pololilo, a hini polovavo na kasita. ¹⁵ Ra agarungu iea o hae maea: a niolana ge 150 mita, a nibolana ge 25 mita, a nipesina ge 15 mita. ¹⁶ Na tahuna o hae a mapana roho na agarungu, nahea a mapana ge padoi liu a gagana. Ge tabuli a hini ge 5 mita. A tabekena agarungu ge tolu: ge polotano tara, na kurukuruna tara, ge polomeli tara. Na gagana tara o rua a hinebi. ¹⁷ Iau ga rudua a marungulolo ge ratapile a maka maki polotano na hunu, a maka maki mahuri ri bango na ruperene ria, a maki lobo na malala bara ri mate. ¹⁸ Pali iau ga rata a ngava dagi turamu, muri bara o rike na agarungu vomu turana e girihimu, e tumu, e kamu. ¹⁹ O vakaha dili na agarungu a maki lobo ri laho na robo, ge ruarua, a toga, a kinana. ²⁰ O vakaha turane mua, ge ruarua a maka kadirovo, a livoa, a maki lobo mahuri legelege. ²¹ O bole tabu a maki ni kani, o ru kamumu, ne vona e mua turana a maka maki mahuri o vakarike.”

²² *Lakea e Noa i rata lobo a maki a Vure i taki

* 6:22: Hib 11:7

vona ge rata.

7

A Marungulolo

¹ E BAKOVI DAGI i takia e Noa, “O dili na agarungu turane huriki a kabu vomu, a vuhuna ioe kikeri a bakovi kamumu ne huriki a bakovi lobo. ² O bole turamu na kabu na kanirau kabakaba, a toga ge polorua, a kinana ge polorua. Na kanirau mutomuto, a toga ge polorua, a kinana ge polorua. ³ Na kadirovo, a toga ge polorua, a kinana ge polorua, ne vona ni vakabele a hamone ria na malala. ⁴ Muri na parava ge polorua, ga vakaborua na malala a vala. Ge boru na parava ge ravulu va, a rodo ge ravulu va. Iau ga vakalobo a maka maki mahuri a rata rike koea na malala.” ⁵ Lakea e Noa i muri mai a ngava lobo e BAKOVI DAGI i vakuku ia vona.

⁶ Na tahuna a marungulolo i bele koea na malala, e Noa i tahoka a pida i 600. ⁷ *Muri e Noa turana e girihina, e tuna mai e kana mai, ri rike na agarungu, ri gi kapiloho vona a marungulolo. ⁸ A maka kanirau ri varihi, a kanirau kabakaba, a kanirau mutomuto, a kadirovo turana a maki lobo ri karaka na robo, ⁹ a kinana, a toga ri valai mai e Noa, ri rike na agarungu, i manga a hini a Vure i vakukua e Noa vona. ¹⁰ Pali i lobo a parava i polorua, i bele ngane na malala a marungulolo.

¹¹ *Na parava i ravulu a polona i polorua na ruana keva, e Noa i tahoka pali a pida i 600, i vakatubu na parava iea, a maka naru polotano

* **7:7:** Mat 24:38-39; Luk 17:27 * **7:11:** 2Pe 3:6

na bobona malala ri tuka, a maka niroga na naru na hunu ri mapuka. ¹² A vala dagi i boru ngane na malala na parava i ravulu va, a rodo i ravulu va. ¹³ Na parava iea kunana e Noa turane girihina, e tuna ala tolu: e Sem, e Ham, e Iapet turane girihine tou, ri rike na agarungu. ¹⁴ Ri rike turana a kabu na kanirau lobo, a kabu na sipsip a bulmakau lobo, a kabu na maki lobo ri laho na malala, a kabu na kadirovo, a maki lobo i tahoka a karapane ria. ¹⁵ A maka maki legelege ri mahuri, ri bango na ruperene ria, ri valai turana a rihine ria, ri valai mai e Noa, ri rike na agarungu. ¹⁶ A maka livoa, a toga a kinana, ri rike na agarungu, i muri maia a nitana Vure i vakuku e Noa vona. Muri e BAKOVI DAGI i tukari tahoia e Noa. ¹⁷ Na parava i ravulu va, a vala i boru mavonga, i vonu a naru i kavitagua a malala, lakea a agarungu i pasi langa na naru polomeli liu na malala. ¹⁸ A naru i lolo rike hateka, i kavitagua a malala, lakea a agarungu i pasi na bokona dari. ¹⁹ A naru i bubu rike mavonga, i kavitagua a maka lolo dagi lobo. ²⁰ Muri a naru i kavitagua a maka mapana lolo i polomeli na mita i polorua. ²¹ A maki lobo ri laho na malala ri pasiri: e huriki a bakovi lobo turana a sipsip a bulmakau, a livoa, a maka maki ri laho na robo. ²² A maki lobo na malala ri bango na ruperene ria, ri mate. ²³ A maki lobo ri mahuri koea na malala, ri lobo liu. E huriki a bakovi a ngatavine, a maka kanirau, a kadirovo turana a maki lobo ri laho na robo, ri lobo liu na malala. A kabu ne Noa turana a maka maki mahuri pololilo na agarungu kunana ri mahuri. ²⁴ A naru i kavitagua a malala na

parava i 150.

8

A Marungulolo i Hoho Puru

¹ Pali a Vure, i uka ma i longokaburungi e Noa turana a maka kanirau, a sipsip a bulmakau ra ri kapiloho na agarungu. I rudua a vilu i ngalu langa vona a dari, lakea a dari i hoho puru. ² Ngane a Vure i tukari a maka matana naru na bobona malala a hunu, lakea a vala i lobo na niboru valai meli na hunu. ³ Pali a naru i vakatubu ni hoho puru na malala. Muri na parava i 150 a naru i hoho puru lobo. ⁴ Na parava i ravulu a polona i polorua, na poloruana keva, a agarungu i koro na mapana lolo e Ararat. ⁵ A dari i hoho puru, lakea na mugana parava na ravuluna keva i lele a maka mapana lolo. ⁶ I lobo a parava i ravulu va, lakea e Noa i talea a matatalana agarungu, ⁷ i vakabebe talea a kokoa, i bebe lae polovavo, i davea a dari ge hoho puru. ⁸ Muri i vakabebe talea a balu ge kasisia a dari i hoho puru pali, o i tabana. ⁹ A balu i uka ma i puruvisi a hini ge toka vona, a vuhuna a naru i tabana ni kavitagua a malala, lakea i bebe mule ne Noa na agarungu. E Noa i toto tala a limana i bole dilia a balu. ¹⁰ I dava na parava i polorua tabu na agarungu, muri i vakabebe tabua a balu. ¹¹ Na tahuna a balu i hamule na malunga, i gogoa a pagana kai a oliv i karaputu karabea. Ngane e Noa i lohoka a dari i hoho puru pali. ¹² I dava tabu na parava i polorua, muri i vakabebe tabua a balu, pali na tahuna iea a balu i uka ma i hamule.

¹³ Na tahuna e Noa i tahoka a pida i 601, na mugana parava na mugana keva, a naru i hoho puru liu na malala. I kalipidea a hini polomeli na agarungu, i masia a malala i kere. ¹⁴ Na parava i ravulu rua a polona i polorua (27) na ruana keva, a malala i kere liu. ¹⁵ Muri a Vure i takia e Noa, ¹⁶ “Toe, turana e girihimu, e tumu mai turana e girihine tou, mu pagitala na agarungu. ¹⁷ O vakalaho tala a maka maki mahuri takutaku, ra ri turamu. A maka kadirovo, a maka kanirau, a maka maki lobo ri karaka na robo, ri gi poda kupo na malala, ri gi vole, ri gi vakavonu a malala, a kabune ria.” ¹⁸ Muri e Noa i pagitala, turana e girihina, e tuna mai, turana e girihine tou. ¹⁹ A maka kanirau, a maki lobo ri laho na robo, a kadirovo lobo, a maki legelege lobo ri mahuri na malala ri laho na tete, ri pagitala na agarungu. ²⁰ Muri e Noa i kisia a dede-kedo ne BAKOVI DAGI, i bole ranga kanirau kabakaba, a kadirovo kabakaba, i rabalaki i gutu-vuro ria i habi ne Bakovi Dagi. ²¹ Na tahuna e BAKOVI DAGI i burongi a mangina maki nga i huli lakea vona, lakea i taki mulea, “Iau i uka ma ga ruduraha tabua a malala ne vona ni koli a naro hale ne huriki. I muholi a naro hale ne ria i vakatubu na tahuna ri kiroko vona. Pali ngane, i uka ma ga ratapile tabu a maka maki mahuri, ge manga a hini a rata pali.

²² “A malala bara i tahoka a parava, a rodo, a tahuna ni varo a hania, a tahuna ni mirio a hania,
a tahuna na malangia, a tahuna ni kakarongo,
a tahuna na haro, a tahuna na vala.

A maka tahuna nga i uka ma ge lobo, bara ri tabuli vakaroro na malala.”

9

A Vure i Rata a Ngava Dagi Turana e Noa

¹*Muri a Vure i gamai e Noa turana e tuna mai i taki ria, “Mu bele kupo, mu vakavonu a malala.

²A kanirau lobo na malala, a kadirovo lobo, a maki lobo ri karaka na malala, a manu lobo, bara ri mangenge ne mua. Ngane a ru na limane mua.

³A maka maki mahuri ri laho ga maki ni kani ne mua, i manga a hini muga a habi ne mua a kobo mu kani. Pali ngane a habi a maki lobo ga maki ni kani ne mua. ⁴*Pali a bobona maki i vona a dara, naha ni kani, a vuhuna a dara i habi a nimahuri.

⁵Pali e rei a bakovi, a kanirau, a livoa hateka i rabalakia tara viri, i muholi hateka bara kolia. E rei i rabalaki a viri tara, iau bara kolia vona a naro i ratea.

⁶*E rei a bakovi i rabalakia a viri tara, ia kunana bara i mate na limana bakovi, a vuhuna iau a Vure a rata rikea a bakovi i manga iau.

⁷*Pali mua, mu bele kupo mu vakavonua a malala.”

⁸Muri a Vure i takia e Noa turana e tuna mai, ⁹“Ngane ga vakatubua a ngava dagi turamu, turana e huriki a hamomu ri gi bele muri ma, ¹⁰turana a maki mahuri ra ri turane mua: a maka kadirovo, a sipsip a bulmakau, a kanirau, turana a maki lobo ri pagitala turane mua na agarungu,

* **9:1:** Vuh 1:28 * **9:4:** Levi 7:26-27; 17:10-14; 19:26; Vin 12:16,23; 15:23 * **9:6:** Vuh 1:26; Nim 20:13 * **9:7:** Vuh 1:28

ra maka maki mahuri lobo na malala. ¹¹ Iau a rua a ngava dagi nau turane mua. A ta muholi, a marungulolo i uka ma ge ratapile tabu a maka maki mahuri. Muholi hateka a marungulolo i uka ma ge ratapile tabu a malala.”

¹²⁻¹³ Muri, a Vure i ta maea, “Iau a rua a kuriki na bubu, ge a nivakasiri na ngava dagi nau na maka maki mahuri na malala. Ra kuriki iea a nivakasiri na ngava dagi a rata turane mua, turana a maka maki mahuri ri turane mua na agarungu. Ra ngava iea i lakea tabu ne huriki a hamomu bara ri bele muri ma. ¹⁴ Na tahuna iau a ru a bubu polomeli na hunu, a kuriki bara i pesi vona. ¹⁵ Iau bara luhoi mule a ngava dagi a ratea turana a maka maki mahuri na malala. Nahea tabu a marungulolo ge ratapile lobo a maka maki mahuri. ¹⁶ Na tahuna a kuriki i pesi na bubu, bara masia, a luhoi mule a ngava dagi i tabuli vakaroro turagu, turana a kabu na maki mahuri na malala.” ¹⁷ Muri a Vure i takia e Noa, “A kuriki a nivakasiri na ngava dagi, a habia na maka maki mahuri na malala.”

E Tune Noa ala Tolu

¹⁸ E tune Noa to pagitala na agarungu ra nga: e Sem, e Ham, e Iapet. (E Ham e tamana e Kenan). ¹⁹ re tune Noa nga, tou a vuhuna e huriki lobo. To vakabele e huriki, muri ri mariu viliha lae na malala.

²⁰ E Noa a bakovi ni leho na hania, i vakatubu ni varo a vain na hania vona. ²¹ Na parava tara, i ninu ranga vain vona, i manga, i mahita bobo pololilo na kape vona. ²² E Ham e tamane Kenan, i masia e tamana i mahita bobo, lakea i pagitala, i vakalongo e turana rua polovavo. ²³ Lakea e Sem

rua e Iapet ru nugu gaviri na bitone rua a varakia, ru laho bitona ru kavitagua e tamane rua, ra i mahita bobo. Ru matahere, a vuhuna ru koi ni masia e tamane rua i bobo. ²⁴ Na tahuna e Noa i hadongo, i palala a gina, ni vakalongo vona a naro i ratea vona e tuna, ra kabina ruru. ²⁵ Lakea e Noa i tahatea i ta maea, “E Kenan ni gi ruduraha!

Bara ia a vorakato ne turana rua.”

²⁶ Muri i ta maea tabu,

“Ni gi kavurike e BAKOVI DAGI, a Vure ne Sem, pali e Kenan bara ia a vorakato ne Sem kunana.

²⁷ A Vure ge hudo talea a hamone Iapet, e huriki a hamona ri gi made turana a hamone Sem, pali e Kenan ge ia a vorakato ne Iapet.”

²⁸ Muri na marungulolo, e Noa i made tabu na pida i 350. ²⁹ A pida vona ni gi palupu lobo i 950, muri i mate.

10

E Huriki a Hamone Noa

¹ Iea a nitane tune Noa ala tolu: e Sem, e Ham, e Iapet. Ra bakovi nga to vakabele muri na marungulolo e huriki e tune tou bakovi.

² A rane huriki e tune Iapet, a bakovi, ra nga: e Gomer, e Magog, e Madai, e Iavan, e Tubal, e Mesek, e Tiras. ³ A rane huriki e tune Gomer, a bakovi, ra nga: e Askenas, e Ripat, e Togama. ⁴ A rane huriki e tune Iavan, a bakovi, ra nga: e Elisa, e Tarsis, e Kitim, e Dodanim. ⁵ E huriki ri made tabukoi na dari ria a hamone Iavan. Ri mariu tala

turana a kabu ne ria, a nita taku, ri lakea na robo takutaku ne ria.

⁶ A rane huriki e tune Ham, a bakovi, ra nga: e Kus, e Misram, e Put, e Kenan. ⁷ A rane huriki e tune Kus, a bakovi, ra nga: e Seba, e Havila, e Sabta, e Rama, e Sabteka. E tune Rama a bakovi ra nga: e Seba e Dedan. ⁸ E Kus i tahoka e tuna tara a rana e Nimrod. E Nimrod ia a ubu na malala. ⁹ Na tahuna e huriki ri ngaru ni kavurike a bakovi tara bara ri ta maea, “A bakovi iea i manga e Nimrod, re BAKOVI DAGI i ratea ia a bakovi hateka na pinango.” ¹⁰ E Nimrod i matakari a maka tanga dagi na robo nga: e Babel, e Ereke, e Akad, e Kalne na robo e Babel. ¹¹ I pea a robo iea, i mariu lakea o Asiria i ratea vonga a tanga e Ninive, e Rehobot-Ir, e Kala, e Resen. ¹² A tanga dagi e Resen i pesi na kurukuruna e Ninive e Kala. ¹³ A rane huriki e tuna e Misram ra nga: e Lud, e Anamim, e Lehab, e Naptu, ¹⁴ e Patrus, e Kaslu (a vuhuna e huriki a Palestina), e Kaptor.

¹⁵ A rane huriki e tune Kenan a bakovi ra nga: e Sidon a tabua. E tarina e Het, ¹⁶ e Iebus, e Amor, e Girgas, ¹⁷ e Hivi, e Arki, e Sin, ¹⁸ e Arva, e Semar, e Hamat. Muri e huriki a kabu ne Kenan ri mariu viliha. ¹⁹ A vanagi na robo e Kenan i tubu o Sidon, i polo lakea o Gerar, i lokovonga liu o Gasa, muri i kaogo vonga i lakea mai e Sodoma, e Gomora, e Adma, e Seboim, lakea i harena o Lasa. ²⁰ Re huriki a kabu nga, a hamone Ham, ri tahoka a nita ne ria takutaku, ri made ramai a kabu ne ria.

²¹ E tarina e Iapet a rana e Sem. E Sem tara i tahoka e huriki e tuna. E huriki a kabu ne Eber ria lobo ri mapoda tala ne Sem. ²² A rane huriki e tune Sem bakovi, ra nga: e Elam, e Asur,

e Arpaksad, e Lud, e Aram. ²³ A rane huriki e tune Aram bakovi, ra nga: e Us, e Hul, e Geter, e Mas. ²⁴ E Arpaksad e tamane Sela, e Sela e tamane Eber. ²⁵ E Eber i tahoka e tuna bakovi ala rua: e Ioktan, e Peleg. E Peleg ni gale maea, a vuhuna na tahuna iea e huriki ri vapida viliha lae. ²⁶ E Ioktan i tahoka e tuna ranga, a rane ria ra nga: e Almodad, e Selep, e Hasarmavet, e Ierah, ²⁷ e Hadoram, e Usal, e Dikla, ²⁸ e Obal, e Abimael, e Seba, ²⁹ e Opir, e Havila, e Iobab. E huriki a bakovi nga, ria e tune Ioktan.

³⁰ A robo ri made vona i tubu o Mesa, i lokovonga o Separ na tabeke i vona a lolo na robo na nirikena haro. ³¹ Re huriki a kabu nga a hamone Sem, ri tahoka a nita ne ria takutaku, ri made ramai a kabu ne ria.

³² Re huriki a bakovi nga ria a hamone huriki e tune Noa, ri made ramai a kabu ne ria takutaku. E huriki a kabu na malala ri mapoda tala ne ria muri na marungulolo.

11

A Roho Dagi o Babel

¹ Ngane e huriki na malala ri tahoka a nita i taku ri vata vona. ² Ri mariu lakea na nirikena haro ri matavisia a bilane Sinar, ri made vona.

³ Muri ri vata, ri ta maea, “Mu valai, si gi pipi, si gi rata kamumu a brik,* si gi gutu kamumu, ri gi tora.” I uka ma ri bole a kedo, ri bole a brik. Muri ri hudo na kasita a brik. ⁴ Muri ri ta maea, “Mu valai, si gi haea a vuhutanga ne hita. Ge pesi

* **11:3:** A brik ni rata na taka turana a varili.

vona tara roho dagi, a mapana ge padoi a hunu, bara si tahoka a rane hita vona. Si gi made tata, i uka ma si gi mariu viliha lae na malala.”

⁵ Pali e BAKOVI DAGI i puru valai, ge kasiswa a tanga dagi turana a mapana roho dagi e huriki a bakovi ri haea. ⁶ Lakea e BAKOVI DAGI i ta maea, “Re huriki nga ri pesi taku, ri tahoka a nita i taku ri vakatubu ni haea a mapana roho, pali a ra maki ri luhoi ni rata, bara ri rata kunana. ⁷ Te ge puru te ge vakavaroru a nitane ria, i uka ma ri gi valongokilala a ngava.”

⁸ Lakea, e BAKOVI DAGI i kalipida ria vonga, ri mariu viliha lae na malala, i uka ma ri hae tabua a vuhutanga iea. ⁹ Ni gale a vuhutanga iea e Babel,† a vuhuna e BAKOVI DAGI i vakavilihea a nitane huriki na malala. I vakatubu vonga, e BAKOVI DAGI i vakalipida ria, i vakamariu viliha lae ria, ri lakea na robo lobo na malala.

¹⁰ A nita na kabu ne Sem i maea: i lobo a pida i rua muri na marungulolo, e Sem i tahoka a pida i 100, lakea i vakabelea e Arpaksad. ¹¹ Muri i tahoka tabu a pida i 500, i vakabele e huriki e tuna a bakovi a ngatavine.

¹² E Arpaksad i tahoka a pida i 35, i vakabelea e Sela. ¹³ Muri i tahoka tabu a pida i 403, i vakabele e huriki e tuna a bakovi a ngatavine.

¹⁴ E Sela i tahoka a pida i 30, i vakabelea e Eber. ¹⁵ Muri i tahoka tabu a pida i 403, i vakabele e huriki e tuna a bakovi a ngatavine.

¹⁶ E Eber i tahoka a pida i 34, i vakabelea e Peleg, ¹⁷ muri i tahoka tabu a pida i 430, i vakabele e huriki e tuna a bakovi a ngatavine.

† **11:9:** E Babel na nita Hibru i manga e ‘varoru.’

¹⁸ E Peleg i tahoka a pida i 30, i vakabelea e Reu, ¹⁹ muri i tahoka tabu a pida i 209, i vakabele e huriki e tuna bakovi a ngatavine.

²⁰ E Reu i tahoka a pida i 32, i vakabelea e Serug, ²¹ muri i tahoka tabu a pida i 207, i vakabele e huriki e tuna a bakovi a ngatavine.

²² E Serug i tahoka a pida i 30, i vakabelea e Nahor, ²³ muri i tahoka tabu a pida i 200, i vakabele e huriki e tuna a bakovi a ngatavine.

²⁴ E Nahor i tahoka a pida i 29, i vakabelea e Tera, ²⁵ muri i tahoka tabu a pida i 119, i vakabele e huriki e tuna a bakovi a ngatavine.

²⁶ E Tera i tahoka a pida i 70, i vakabele e Abram, e Nahor, e Haran.

²⁷ A nita na kabu ne Tera i maea: e Tera ia e tamane Abram, e Nahor, e Haran. E Haran ia e tamane Lot. ²⁸ Na tahuna e Tera i tabana ni mahuri, e tuna, e Haran, i mate na tanga ni poda ia vona o Ur, na robo e Kaldia. ²⁹ E Abram rua e Nahor ru tahoka e girihine rua. E Sarai, e girihine Abram. E Milka e girihine Nahor. E Milka rua e Iska, e tamane rua e Haran. ³⁰ E Sarai i lame, i uka e tuna.

³¹ E Tera i tuli e tuna e Abram, e tubuna e Lot (e tune Haran), e lahuana e Sarai (e girihine Abram), ri pea a tanga e Ur na robo ne Kaldia, ri mariu lakea o Kenan. Pali na tahuna ri bele o Haran, ri made vonga. ³² E Tera i tahoka a pida i 205, muri i mate vonga o Haran.

12

A Vure i Gale e Abram

¹*E BAKOVI DAGI i takia e Abram, “O pe a tanga vomu, e huriki a viri vomu, a kabu ne tamamu, o lakea vona a robo ga vakasiri ioe vona.

²Ga gamai ioe,
ga rata e huriki a kabu vomu ri gi ala kupo.
Ga ratea a ramu ge dagi,
go gamai e huriki.

³*E huriki ri gamai ioe, iau tara ga gamai ria.
Pali e rei a viri i ruduraha ioe, bara ruduraha ia.

Ne vomu kunana, ga gamai lobo
e huriki a bakovi na malala.”

⁴Lakea e Abram i muri mai a nita i takia vona e BAKOVI DAGI, i vano. E Lot tara i vano turana. E Abram i tahoka a pida i 75 na tahuna i pea e Haran. ⁵I vano turana e girihina e Sarai, e Lot e tune tarina, e huriki a vora na leho, turana a maka mahala vona i vakabele o Haran. Ri havai maia a robo e Kenan, ri lokovonga, ri bele vonga.

⁶Na tahuna ri bele o Kenan, ri lakea na hini i pesi vona a kai dagi ni gale e More, na tanga e Sekem. Na tahuna iea e huriki a Kenan ri made vona a robo iea. ⁷*Pali e BAKOVI DAGI i bele ne Abram i ta maea, “Ga habia ne huriki a hamomu a malala iea.” Lakea i kisia vonga a dede-kedo na hini i bele vona e BAKOVI DAGI.

⁸Pali muri i pea a hini ngi, i havai maia a lolo i pesi na tabeke na nirikena haro na tanga e Betel. I vakapesia vonga a kape vona na kurukuruna tanga e Betel na nirolona haro, e Ai na nirikena haro. I ratea vonga a dede-kedo ne BAKOVI DAGI, i vasileki vona a rane BAKOVI DAGI. ⁹Muri

* **12:1:** Apo 7:2-3; Hib 11:8 * **12:3:** Gal 3:8 * **12:7:** Apo 7:5; Gal 3:16

e Abram i malaga, i laho lokovonga na robo e Negev.

E Abram i Lakea o Egipto

¹⁰ Ngane i bele vona a pago a tanga i made vona e Abram. Lakea, i puru o Egipto, ge tanga taro vonga, a vuhuna i hateka a pago. ¹¹ Na tahuna ta ge dili o Egipto, i varea e girihina, e Sarai, i ta maea, “Ioe a ngatavine mata kamumu. ¹² Bara ri matai ioe e huriki a bakovi o Egipto, bara ri ta maea, ‘Ra ngatavine iea e girihina.’ Muri bara ri rabalaki iau, pali bara o mahuri ke. ¹³ *O taki ria, ge ioe e kurabagu, pali iau bara ni rata kamumu, i uka ma ri gi rabalaki iau.”

¹⁴ E Abram i bele o Egipto, lakea e huriki a bakovi vonga ri masia e girihina i mata kamumu hateka. ¹⁵ Lakea e huriki a bolekoru ne Parao ri masia, ri vakalongoa e Parao. Muri ri tulia e Sara i lakea na ruma dagi vona. ¹⁶ Lakea e Parao i rata kamumua e Abram, a vuhuna i pahaluhua e Sara, ta e kurabana. Muri e Parao i habi ne Abram a maka sipsip, a bulmakau, a donki, a kamel a toga a kinana, turana e huriki a vora bakovi a ngatavine.

¹⁷ Pali e BAKOVI DAGI i vakamadihi na maka gilanga dagi e Parao, turana e huriki ri leho vona, a vuhuna e Sarai i made na ruma ne Parao. ¹⁸ Lakea e Parao i galea e Abram, i nanea, “Ioe o rata navai iau? I navai i uka ma o ta kavakava vona a ngatavine iea ge girihimu? ¹⁹ I navai a hini o tami iau o takia e Sarai ta e kurabamu, lakea iau a bolea ta ga parangi vona? Pali ra ngatavine iea, ia e girihimu! O bolea o vano turana!” ²⁰ Muri e

* **12:13:** Vuh 20:2; 26:7

Parao i rudu e huriki a tagari vona, ri tono tala o Egipto e Abram rua e girihina, turana a maki lobo ne rua.

13

E Abram e Lot Ru Vapida

¹ Lakea e Abram rua e girihina ru pea e Egipto ru hamule sike o Negev, turana a maki lobo ne rua. E Lot tara i turane rua. ² E Abram i tahoka a mahala i kupo: a maka sipsip a bulmakau, a silva, a gol.

³ I pea e Negev i laho tope dili tope tala na maka tanga. Muri i vano i bele o Betel, na hini i vakapesi muga a kape vona na kurukuruna e Betel, e Ai, ⁴ ra hini i kisi a dede-kedo muga vona. I vasileki tabu vonga ne BAKOVI DAGI.

⁵ Ngane e Lot, ra i laho turana e Abram, ia tara i tahoka a mahala i kupo. I tahoka a kabuna sipsip, a kabuna bulmakau. E huriki a vora vona ranga, ri ala kupo. ⁶ Lakea i uka ma i kupo a malala ge vona a varili ne vone rua ru gu made palupu vona, a vuhuna i kupo a kabuna sipsip a bulmakau ne rua. ⁷ Lakea e huriki a vora ne Abram ri vagege turana e huriki a vora ne Lot. Na tahuna iea e huriki a Kenan a Peres ria ranga ri made vona a malala iea. ⁸ Pali e Abram i takia e Lot, “Nahea tu gu vata puhaki. E huriki a vora ne tarua ranga, nahea ri gi vata puhaki, a vuhuna tarua a viri ala taku. ⁹ Masia, a malala dagi i tabana, pali ngane tu gu vapida. Ioe bara o ngaru ni lakea na nirikena haro, iau bara lakea na nirolona haro. Pali ioe bara o lakea na nirolona haro, iau bara lakea na nirikena haro.”

¹⁰ *Lakea e Lot i mata rike i masia a bila ne Iordan, i vano i harena o Soar i vona a maka naru. I mata manga a hania ne BAKOVI DAGI, i manga a malala ne huriki a Egipto, tabukoi o Soar. Ra hini nga i muga ne BAKOVI DAGI i ratapile e Sodoma e Gomora. ¹¹ Lakea e Lot i bolea a bila ne Iordan na tabeke na nirikena haro. ¹² Ru vapida, lakea e Abram i vano i made na malala ne huriki a Kenan. Pali e Lot i made na kurukuruna maka tanga dagi na bilane Iordan. I ratea a tanga vona tabukoi ne Sodoma. ¹³ Re huriki a bakovi o Sodoma ria a viri hale, ri rata vakaroro a naro hale hateka na matane BAKOVI DAGI.

¹⁴ E Lot i vano pali, lakea e BAKOVI DAGI i takia e Abram, i ta maea, “O pesi vonga o mata sike, o mata puru, o mata lakea na nirikena haro, o mata lakea na nirolona haro. ¹⁵ *Ra maka robo o matai, ga habi vomu turane huriki a hamomu, ge ne mua vakaroro. ¹⁶ Iau ga rata e huriki a hamomu ri gi ala kupo manga a habulo na malala, pali e rei i kara ni gi a habulo, ia kunana bara i gi e huriki a hamomu. ¹⁷ O vano, o laho vona a niolana, a nibolana a malala, a vuhuna iau ga habia vomu.”

¹⁸ Lakea e Abram i pukea a kape vona, i mariu lakea o Hebron. I ratea a tanga vona tabukoi na kai dagi ne Mamare, na hini i kisi muga a dedekedo ne BAKOVI DAGI vona.

14

E Abram i Korja e Lot

¹ Na tahuna iea, e Amrapel a hariki o Sinar re Babilon, e Ariok, a hariki o Elasar, e Kedor a

* **13:10:** Vuh 2:10 * **13:15:** Apo 7:5

hariki o Elam, e Tidal a hariki o Goim, ri vadili vapopo a tara, ² ri vaubi turana a tara ne Bera a hariki o Sodoma, e Birsa a hariki o Gomora, e Sinab a hariki o Adma, e Semeber a hariki o Seboim. A hariki o Bela re Soar, ia tara i dili turane ria. ³ Re huriki a hariki nga ri vadili vapopo ri ru palupu a tara ne ria na maloku ne Sidim ra Dari Mate. ⁴ Re huriki nga, e Kedor i matakari ria na pida i ravulu a polona i rua. Pali na tahuna ri bele na pida i ravulu a polona i tolu, ri koi na narone Kedor, lakea ri vaubi turana e huriki a tara vona. ⁵ Na pida i ravulu a polona i va, e Kedor turana e huriki a hariki ri muri vona, ri vaubi turana a tara ne Repait iea o Asterot Karanaim. Ri ratapile a tara ne Sus iea o Ham. Ri ratapile a tara ne Em iea o Save Kiriataim. ⁶ Ri ratapile a tara ne Hori na lolo na robo e Seir, i vano i harena o El Paran tabukoi na tabeke i ngeki. ⁷ Ri vuru mule vonga, ri lakea mai e En-Mispat re Kades, ri rata a vabinga. Ri bole lobo a robo ne huriki a Amalek turana a robo ne huriki a Amor ra ri made o Hasason-Tamar.

⁸ Muri a hariki i ala lima na tanga e Sodoma, e Gomora, e Adma, e Seboim, e Bela re Soar, ri puru na Maloku ne Sidim. ⁹ Ri paha taga vonga, ri dava a tara ne Kedor a hariki o Elam, e Tidal a hariki o Goim, e Amrapel a hariki o Sinar, e Ariok a hariki o Elasar. A tara na hariki o Sodoma i lima, a tara na hariki o Elam i va. ¹⁰ Ra Maloku ne Sidim i tahoka a maka lovo na kolta. Na tahuna ri ha a tara na hariki o Sodoma o Gomora, ri boru puru na lovo ranga, pali ranga ri ha sike na kupona. ¹¹ Lakea e huriki a tara ne huriki a hariki ala va ri bole lobo a maka mahala, a maki ni kani ne huriki

a tara ne Sodoma e Gomora, ri vano turana. ¹² E Lot, e tune tarine Abram, i made o Sodoma na tahuna iea. Ia tara ni lakavu, ni bole turana a maka mahala vona.

¹³ A bakovi i ha na vabinga, i vano i vakalongoa e Abram, ra Hibru. E Abram i made tabukoi na maka kai dagi ne Mamare. E Mamare e turana e Eskol e Aner, tou a hamone Amor, pali to taga turane Abram. ¹⁴ Na tahuna e Abram i longo ni lakavu e tune tarina, i gale palupu e huriki a tara ni vaubi ala 318, na kabu vona kunana, ri vano ri matakana a hariki ala va nga, ri harena na tanga e Dan. ¹⁵ Na rodo e Abram i kalipopoa a tara vona, ri valili vona e huriki a pile, ri vano ri harena o Hoba meli o Damaskus. ¹⁶ E Abram i bole mulea e Lot, e tuna e tarina, turana a maka mahala vona, e huriki a ngatavine turana e huriki a viri ranga. ¹⁷ E Abram i ratapilea a tara ne Kedor turana e huriki a hariki ri taga palupu, muri i hamule. A hariki o Sodoma i longoa, i vano i halala ia na Maloku e Save ra Maloku na Hariki.

¹⁸ *Muri e Melkisadek, a hariki o Salem* i bole valai a bret a vain. E Melkisadek ia a prister na Vure Meli Liu. ¹⁹ I gamaia ngane e Abram i ta maea,

“A Vure Meli Liu
i rata rike a hunu a malala i gamai ioe.

²⁰ Ni gi kavurike a Vure Meli Liu,
i ru na limamu e huriki a pile vomu.”

Lakea e Abram, i ru na naguna i ravulu a maki lobo i bole, i habi ne Melkisadek a naguna i taku.

* **14:18:** Hib 7:1-10

* **14:18:** Ngane e Salem ni gale e

‘Jerusalem.’

²¹ A hariki o Sodoma i takia e Abram, i ta maea, “A ngaru go bole lobo a maka mahala, pali e huriki a bakovi nau kunana ri gi hamule mai iau.”

²² Pali e Abram i koli mule, i ta maea, “Iau a kaba pali ne BAKOVI DAGI, a Vure Meli Liu, i rata rike a hunu a malala. Iau a rata a ngava dagi pali, ²³ i uka ma ga bole ranga maki vomu. A maki lili kiroko i manga a motana vahapolo ranga i uka ma ga bole, a vuhuna muri ma bara o ta maea, ‘Iau kunana a tuhoria e Abram i tahoka a mahala i kupo.’ ²⁴ Iau i uka ma ga bolea tara maki. A maki bara bole kunana ra maki ri kani pali e huriki a tara nau. Pali a turagu nga ala tolu e Aner, e Eskol, e Mamare, to go bole ne tou.”

15

A Ngava Dagi na Vure Turana e Abram

¹ Muri a nitane BAKOVI DAGI i bele ne Abram na vurena, i ta maea, “Abram, naha ni mangenge, iau a galeu vomu, ga rata kamumu hateka ioe.”

² Lakea e Abram i nana maea, “Bakovi Dagi, ioe a matakari na maki lobo, a ra go habia nau? Iau a bala e tugu. A viri bara i bole a murigu re Elieser o Damaskus. ³ Ioe i uka ma o habia nau tara koma. A vora nau bara i bole lobo a mahala nau.”

⁴ Muri a ngava ne BAKOVI DAGI i bele vona, “Ra bakovi iea i uka ma ge bole a murimu. E tumu muholi a viri bara i bole a murimu.” ⁵ *Muri e Bakovi Dagi i tuli talea e Abram i takia, “O mata rike na hunu, o toni ni gi lobo a hada nga.” Muri

* **15:5:** Rom 4:18; Hib 11:12

i takia, “E huriki a hamomu bara ri kupo manga a hada nga.”

⁶ *E BAKOVI DAGI i galea e Abram a bakovi malamala, a vuhuna i luhoi a nitana.

⁷ I taki tabua e Abram, “Iau e BAKOVI DAGI. Iau kunana a bole tala ioe na tanga e Ur na robo e Kaldia, a habia vomu ra malala iea, ngane ge ne vomu liu.”

⁸ Lakea e Abram i ta maea, “Bakovi Dagi, ioe a matakari na maki lobo, ga matakilala navia a malala iea ge ne nau?”

⁹ Lakea a Vure i koli mulea, i ta maea, “O vano o bole valai a kinana bulmakau, a meme, a sipsip a toga. A pida ne tou ge tolu. O bole turana a balu tano, a balu havura.”

¹⁰ Lakea e Abram i bole a maka maki nga, i habi na Vure. Muri i poka a maka maki nga, i bale ruarua. Pali a kadirovo i rua i uka ma i poka.

¹¹ Muri i valai a maka loha ta ri gi gogo a maka kania nga, pali e Abram i lili tala ria.

¹² *I tabukoi ge rolo a haro, i mahita mate e Abram, lakea a uvo vatubi i kavitagua, i ratea i mangenge hateka. ¹³ *Lakea e BAKOVI DAGI i takia, “Muholi hateka, e huriki a hamomu bara ria a mosi na robo basi tara, bara ni vakavora, ni vakamadihi ria na pida i 400. ¹⁴ *Pali iau bara ratapilea a tanga ra i vakavora ria, muri bara ri pagitala turana a mahala i kupo. ¹⁵ Pali ioe bara o made na nivalemu ge harena na tahuna o gare liu vona, o mate, ni tanu. ¹⁶ E huriki a hamomu ri

* **15:6:** Rom 4:3; Gal 3:6; Iak 2:23 * **15:12:** Jop 4:13-14

* **15:13:** Nim 1:1-14; Apo 7:6 * **15:14:** Nim 12:40-41; Apo

vakatubu ne kukulima, bara ri hamule valai koea muri ma. Pali i uka ma ge ioe, a vuhuna a naro hale ne huriki a Amor i uka ma i hale hateka ma.”

¹⁷ I rolo pali a haro, i bele a uvo lakea i bele a hubena kanono turana a ulo i vona a pokona, ru tabuli na kurukuruna kania. ¹⁸ *Na parava iea, e BAKOVI DAGI i ratea a ngava dagi turane Abram, i ta maea, “Iau a habia ne huriki a hamomu a malala iea, i vakatubu na naru e Vadi o Egipto i harena na naru dagi e Iupretis, ¹⁹ turana a maka robo na kabu ne Ken, ne Kenis, ne Kadmon, ²⁰ ne Hiti, ne Peres, ne Repaim, ²¹ ne Amor, ne Kenan, ne Girgas, ne Iebus.”

16

E Hagar e Ismael

¹ E Sarai, e girihine Abram, i uka ma i poda a koma, pali a vorakato na ngatavine o Egipto i leho vona, a rana e Hagar. ² Lakea e Sarai i takia e Abram, i ta maea, “E BAKOVI DAGI i uka ma i ngaru iau ga tahoka a koma. O vano o mahita turana a vora ngatavine nau, ge tahoka a koma. Muri ga paua a koma, ga vakabele a kabu tarua vona.”

E Abram i longo vona a ngavane Sarai. ³ Lakea e Sarai i bolea a vorakato vona, a ngatavine o Egipto, i habia ne girihina i parangi vona. Na tahuna iea, e Abram i made pali vonga o Kenan na pida i ravulu. ⁴ E Abram i mahita turana e Hagar, muri i singou.

Na tahuna e Hagar i lohoka vona i singou, i vakatubu ni tagege i biu a ngatavine dagi vona

* **15:18:** Apo 7:5

e Sarai. ⁵ Lakea e Sarai i tahatea e Abram, i ta maea, “Ioe a vuhuna ra a nimadihi i bele nau. A habia vomu a vorakato nau ngane i singou, i tagege hateka. Pali e BAKOVI DAGI kunana bara i vara tarua ma.”

⁶ E Abram i koli mulea a nitane girihina, i ta maea, “A vorakato vomu ngane i made na limamu. O rata virihia vona a ra maki o ngarua vona.”

I vakatubu vonga, e Sarai i tepua e Hagar, muri e Hagar i ha.

⁷ Na dala lakea o Sur, tabukoi na naru kiroko na tabeke i ngeki, i luve taho e Hagar vonga a agelo ne BAKOVI DAGI. ⁸ Lakea a agelo i ta maea, “Hagar, ioe a vora ne Sarai, o valai vai? Pali ngane go loko vai?”

E Hagar i koli, i ta maea, “Iau a ha na ngatavine dagi nau, e Sarai.”

⁹ Lakea a agelo ne BAKOVI DAGI i tonu mulea i takia, “O hamule mai e kabe Sarai, naha ni tagege tabu, o longototoa a ngavana.” ¹⁰ Lakea a agelo ne BAKOVI DAGI i voro polo liu a nita, i ta maea, “Ga vakabele ge kupo e huriki a hamomu, bara ni keri ni gi.”

¹¹ A agelo ne BAKOVI DAGI i taki tabua e Hagar, “Ngane o singou,

bara o podea a bakovi,
o vunua a rana e Ismael,^{*}
a vuhuna e BAKOVI DAGI i longoa a nitangi vomu.

¹² E tumu bara i mata ringangi manga a donki, bara i tepu e huriki lobo.

* **16:11:** E Ismael na nita Hibru i manga ‘a Vure i longo.’

E huriki lobo ranga bara ri tepua.
A nimade vona turana e huriki a viri vona i uka
ma ge kamumu.”

¹³ E Hagar i vunua a rana e BAKOVI DAGI ra
i ta turana, “A Vure i matai iau.” A vuhuna i ta
maea, “A masia pali a Viri i matai iau.”[†] ¹⁴ Lakea
ni gale liu ra lomu iea, “a naru na Viri Mahuri i
matai iau.” A naru iea i tabana na kurukuruna e
Kades e Bered. ¹⁵ *Muri, e Hagar i podea e tune
Abram bakovi, lakea e Abram i vunua e Ismael.
¹⁶ E Abram i tahoka a pida i 86 na tahuna e Hagar
i podea e Ismael.

17

A Ngava Dagi ni Vapala a Kuli

¹ Na tahuna e Abram i tahoka a pida i 99, i bele
vona e BAKOVI DAGI i takia, “Iau a Vure Tuhaka,*
o laho na matagu, o rata a naro malamala. ² Ga
vakatorea a ngava dagi ne tarua, e huriki a
hamomu ri gi bele kupo.”

³ Muri e Abram i turume i lolu puru na matana
Vure, lakea a Vure i takia, ⁴ “Iau ga ratea vomu
tara ngava dagi, ioe ga vuhuna e huriki a kabu
ge ala kupo. ⁵ *Ioe i uka ma ni gi gale tabu ge
Abram,[†] ngane a ramu e Abraham,[‡] a vuhuna a
rata ioe ge ioe e tamane huriki a kabu ge kupo.
⁶ Ga ratea a kabu vomu ge vakabele e huriki a

[†] **16:13:** ‘A Viri i matai iau’ na nita Hibru i manga e ‘Bia Lahai
Roi.’ * **16:15:** Gal 4:22 * **17:1:** ‘Iau a Vure Tuhaka’ na nita
Hibru e ‘El-Shaddai.’ * **17:5:** Rom 4:17 † **17:5:** ‘Abram’
na nita Hibru i manga e ‘huriki e tuna ri gi kavurikea.’ ‡ **17:5:**
‘Abraham’ na nita Hibru i manga ‘i kupo e tuna’.

kabu i ala kupo, i ranga bara ria a hariki. ⁷ *Iau ga vakatorea vomu a ngava dagi. Ra ngava dagi iea ge tabuli vakaroro vomu, ne huriki a hamomu ri gi bele muri ma. A ngava dagi i maea: Iau a Vure Muholi vomu, a Vure ne huriki a hamomu. ⁸ *Ra malala e Kenan, ngane o made manga a mosi vona, ga habia vomu, ge vomu liu. Muri ga habi poloa ne huriki a hamomu. Pali iau, ge iau a Vure ne ria.”

⁹ Muri a Vure i takia e Abraham, i ta maea, “Toe turana e huriki a hamomu mu longototo a ngavagu. ¹⁰ *Ra ngava dagi i lakea vomu, i lakea ne huriki a hamomu mu gu longototo kamumua: e huriki a bakovi lobo na kabu vomu ni gi pala a kuline ria. ¹¹ Ra naro ni vapala a kuli, ne vona ni vakasiri a ngava dagi a habia vomu. ¹² E huriki a hamomu ri gi muri mai a naro iea, ri gi pala a kulina koma bakovi, ri tahoka a parava i polotolu. E huriki a koma bakovi, i uka ma a hamomu, ni poda na tabeke vomu, a tuna vora ni kona na tanga basi, ngi ranga ni gi pala kuline ria. ¹³ E huriki a koma ni poda na tabeke vomu o ni kona na moni, ni gi pala a kuline ria. Ra ngava dagi nau i lakea na kuline mua ni pala ge tabuli vakaroro. ¹⁴ A bakovi i uka ma ni pala a kulina, ni gi tonotala na kabu vona, a vuhuna i uka ma i ramai a ngava dagi nau.”

¹⁵ A Vure i taki tabua e Abraham, “E girihimu i uka ma ni gi gale tabu ge Sarai, ngane ni gi gale ge Sara. § ¹⁶ Iau ga gamaia e Sara ge podea tara e

* **17:7:** Luk 1:55 * **17:8:** Apo 7:5 * **17:10:** Apo 7:8; Rom 4:11
 § **17:15:** ‘Sara’ na nita Hibru i manga e ‘tuna hariki ngatavine.’

tumu a bakovi. Ga gamaia e Sara ge ia e kinana e huriki a kabu i kupo, e huriki a hariki bara ri bele vona.”

¹⁷ Muri e Abraham i lolu puru liu na malala, i nongo, i taki mulea, “Tau a gare, a tahoka a pida i 100 pali, pali ga vakaluve navia a koma bakovi? Pali e Sara tara i gare, i tahoka a pida i ravulu polo va (90). Pali ge poda navia a koma?” ¹⁸ Lakea e Abraham i takia a Vure, “O gamaia e Ismael, ge manga ra koma o takia.”

¹⁹ Lakea a Vure i ta maea, “Muholi, pali e girihimu e Sara ge podea a koma bakovi, o vunua a rana e Isak.** Ga vakatora a ngava dagi nau vona, turana e huriki a hamona. ²⁰ A nitamu i lakea ne Ismael a longoa pali. Muholi hateka ia tara ga gamaia, ga ratea ge tahoka, ge bele kupo e huriki a hamona. Ge ia e tamane huriki a matakari i ala ravulu a polona i rua (12), ga ratea a kabu vona ge dagi. ²¹ Pali a ngava dagi nau ga habi kunanea ne Isak. E Sara ge poda na parava maea na pida muri.” ²² Na tahuna a Vure i ta lobo i pea e Abraham, i sike.

²³ Muri e Abraham i ramaia a nitana Vure, i bole e tuna e Ismael turana e huriki ni poda na tabeke vona, a vora ni kona, e huriki a bakovi lobo na tabeke vona, ni pala ria. ²⁴ E Abraham i tahoka a pida i ravulu polova a polona i polova (99), ni pala a kulina. ²⁵ E tuna, e Ismael, i tahoka a pida i ravulu a polona i tolu (13), ni pala a kulina. ²⁶ Na parava iea kunana e Abraham rua e tuna e Ismael ni pala a kuline rua, ²⁷ turane huriki

** **17:19:** ‘Isak’ na nita Hibru i manga e ‘nongo.’

a bakovi ri made turana e Abraham, e huriki ni poda na tabeke vona, e huriki a vora ni kona na mosi, ni pala a kuline ria.

18

A Mosi ala Tolu

¹ E BAKOVI DAGI i bele ne Abraham tabukoi na maka kai dagi o Mamare. A haro i kara hateka lakea i made na matana kape vona. ² *E Abraham i mata rike i matai a mosi i ala tolu to pesi tabukoi vona. Na tahuna i matai tou, i pesi rike na kape, i tagui tou, i lolu puru ge vakasiri a ningaru vona ne tou.

³ Lakea i ta maea, “Matou a bakovi dagi ngane naha ni laho polo, iau a hulu mavonga, a ngaru matou moto malo ge popote. ⁴ Moto made dili na taruna kai, ni gi bole valai a naru moto vahilolo a vahane matou vona. ⁵ Ga bole ranga maki moto kani, moto tuhaka, muri moto go laho, a vuhuna moto bele nau.”

A mosi nga to koli a ngavana, to ta maea, “Kamumu hateka, o rata manga a hini o taki.”

⁶ Lakea e Abraham i laho malaviriri lakea na kape i takia e Sara, “O malaviriri, o bole a plaoa ge 22 lita, o pulo, o rata ranga bret.”

⁷ Muri i nunu lakea na kabuna bulmakau, i rabalakia a tuna bulmakau gavutuvutu, i habia na vora vona, i papa hari ni gutuna. ⁸ Ni gutu lobo a tuna bulmakau, muri i bole turana sis, a namona ruru na bulmakau i ru puru na ngalane tou. To kakani tou, pali e Abraham i pesi dava tabukoi ne tou na taruna kai.

* **18:2:** Hib 13:2

⁹ Ngane a mosi nga to nanea, “Avia e girihimu e Sara?”

E Abraham i koli, i ta maea “Ia pololilo na kape.”

¹⁰ *Muri e BAKOVI DAGI i ta rike i ta maea, “Iau ga hamule valai tabu na tahuna maea na pida muri, e girihimu bara i tahoka pali e tuna a bakovi.”

Pali e Sara i pesi kunana na matana kape na bitona e Bakovi Dagi, i longo a ngava i taki. ¹¹ E Abraham rua e Sara ru gare pali, a pida ne rua i kupo. E Sara i polotaroa pali a pida na ni vakabele a koma. ¹² *Lakea e Sara i luhoi kadoa a ngava i takia a bakovi dagi, lakea i nongo vaki mule ia, i ta maea, “Iau i malulu pali a kuligu, e girihigu tara i gare, ra ngane ga pitei navai vona a ngava iea.”

¹³ Muri e BAKOVI DAGI i takia e Abraham, i ta maea, “A ra vuhuna e Sara i nongo, i ta maea, ‘Iau ga singou navai? Iau a gare pali.’ ¹⁴ *A maki lobo a maki tavula ne BAKOVI DAGI. Na tahuna a hamule valai tabu na tahuna maea na pida muri e Sara bara i tahoka pali e tuna a bakovi.” ¹⁵ Pali e Sara i mangenge i ta maea, “Iau i uka ma a nongo.”

Lakea e Bakovi Dagi i takia, “Muholi, ioe o nongo.”

E Abraham i Ta Dodo Nahea Ni Gi Rata Pile e Sodoma

¹⁶ Na tahuna to pesi rike a mosi nga to go vano, to tuva puru, to masia e Sodoma. E Abraham

* **18:10:** Rom 9:9 * **18:12:** 1Pe 3:6 * **18:14:** Luk 1:37

i turane tou ge rupolo tou. ¹⁷ Muri e BAKOVI DAGI i taki mule ia, “A maki ga ratea i uka ma ga ta ruhulolo ne Abraham. ¹⁸ Muholi, e huriki a hamone Abraham bara ri ala kupo, ri pesi tora hateka. A kabu lobo na malala ni gi gamai na limana kunana. ¹⁹ Iau a vulakia e Abraham, ge vara e huriki e tuna, e huriki a viri vona ri gi longototoa a ngavagu. Ri gi rata a naro ge kamumu ge kiripiripi, lakea iau bara habia ne Abraham a maki a ta muholi vona ga habia vona.”

²⁰ Muri e BAKOVI DAGI i ta maea, “A ngava ni taki virihi e Sodoma e Gomora i dagi hateka, a naro hale ne huriki vonga i hale liu, ²¹ Iau ga puru lokovonga ga matai a narone ria i manga a hini a longo pali o i uka. Ge uka, a ngaru ni longo.”

²² A bakovi ala rua nga ru ngalakapulo, ru laho lakea o Sodoma. Pali e BAKOVI DAGI rua e Abraham ru pesi mule vonga. ²³ Lakea e Abraham i pesi tabukoi vona i nanea, “Ioe go ratapile e huriki ri naro kamumu turana e huriki ri naro hale? ²⁴ Ge navai e huriki ri ravulu lima, a narone ria i kamumu, a tanga dagi go ratapilea? I kara ioe go luhoi e huriki kamumu ala ravulu lima, o koria a tanga dagi. ²⁵ I uka ma a naro kamumu ra naro ta go ratea, go ratapile e huriki a bakovi kamumu turana e huriki a bakovi hale. Bara o rata e huriki ri naro hale, e huriki ri naro kamumu ri palupulupu. I uka ma a naro kamumu na Matakari na malala ra naro go ratea.”

²⁶ Lakea e BAKOVI DAGI i ta maea, “Iau bara matavisi e huriki o Sodoma ri ala ravulu lima i kamumu a narone ria, i uka ma ga ratapilea a tanga dagi, a vuhuna bara dodo ria.”

²⁷ Muri e Abraham i takia “Bakovi Dagi, iau i uka ma a mangenge ni ta turamu. Iau a maki tavula, a manga a habulo. ²⁸ Pali ge uka a viri ala ravulu lima a narone ria i kamumu, pali ge tahoka kunana a viri ge ala 45, a tanga dagi go ratapilea?”

E Bakovi Dagi i koli mule i ta maea, “Bara i tahoka a viri ala 45, i uka ma ga ratapilea a tanga dagi.”

²⁹ E Abraham i nana tabu, “Pali ge tahoka a viri ge ala ravulu va ni gi matavisi, ge navai?”

E Bakovi Dagi i koli mule, i ta maea, “Bara i tahoka a viri ala ravulu va, i uka ma ga ratapilea a tanga dagi.”

³⁰ E Abraham i nana tabu, “O hatenono, o longotaro ga ta. Pali ge tahoka a viri ge ala ravulu tolu ni gi matavisi vonga, i kamumu a narone ria, a ra go ratea?”

E Bakovi Dagi i koli, i ta maea, “Iau bara matavisi a viri i ravulu tolu vonga, i uka ma ga ratapilea a tanga dagi.”

³¹ Muri e Abraham i nana tabu, “Bakovi Dagi, iau a rata hateka a ngava i lakea vomu, pali ge tahoka a viri ge ravulu rua ni gi matavisi vonga i kamumu a narone ria, a ra go ratea?”

E Bakovi Dagi i koli mule, i ta maea, “Bara i tahoka a viri ala ravulu rua, i uka ma ga ratapilea a tanga dagi.”

³² Muri e Abraham i nana tabu, “Bakovi Dagi naha ni tahate, ga nana ioe balaka taku tabu. Pali a viri ge ala ravulu ni gi matavisi vonga, i kamumu a narone ria, ge navai?”

E Bakovi Dagi i koli mule, i ta maea, “Bara i tahoka a viri i ala ravulu, i uka ma ga ratapilea a tanga dagi.”

³³ E BAKOVI DAGI i ta lobo turana e Abraham, muri i vano. Pali e Abraham i hamule mai a tanga vona.

19

E Sodoma e Gomora Ni Ratapile

¹ Na malunga, a agelo ala rua ru bele tahoa e Lot na poridala na tanga dagi e Sodoma. Na tahuna i matai rua, i pesi rike i tagui rua. I lolu puru ge vakasiri a ningaru vona ne rua. ² Lakea i ta maea, “Marua a bakovi dagi ngane, iau a bakovi tavula. Muru valai te ge lakea na ruma nau. Muru vahilolo a vahane marua, te ge mahita. Kuduvi na hatelanga muru vuho tala, muru vano.”

Lakea ru koli ru ta maea, “I uka. Miri gi mahita na mailo.” ³ Lakea e Lot i ta hinituhana ne rua, ru gu lakea turana na ruma vona. To bele na ruma, lakea e Lot i gutu a bret i uka is, turana a maka kania ranga. Muri i habi ne rua, ru kani.

⁴ Muga ne rua ru gu mahita, e huriki a bakovi lobo, a riau a gare, na tabeke lobo na tanga dagi e Sodoma, ri pesi haluia a ruma. ⁵ *Ri galea e Lot, “Avai ra mosi nga ru valai ngane na rodo? O turari tala valai ne mia, mi gi tari rua.”

⁶ Lakea e Lot i pagitala, i tukari mulea a logo na ruma. I ta turana e huriki a bakovi, ⁷ i ta maea, “Mua o huriki a turagu, a naro mu ratea i hale, naha ni ratea. ⁸ Mu longo valai. A tahoka e tugu a sirula i ala rua. Ga taparaki lakea ne mua,

* **19:5:** Het 19:22-24

mu rata virihi rua vona, a ningaru ne mua. Pali a mosi nga, naha ni rata hale rua, a vuhuna ru mahita na ruma nau, a matakari rua.”

⁹ Ri gege mule, ri ta maea, “O pesi lakene. Ioe, i uka ma ioe a bakovi koea go pelekado a narone mia. O Lot, o longo valai, bara mi ratapile a mosi nga, pali ioe bara mi ratapile hateka ioe.”

Ri kopea e Lot, ri boletugu lokovongea ta ri gi pukea a logo. ¹⁰ Pali e vikirua a mosi pololilo, ru toto tala, ru turari mulea na ruma e Lot, ru tukaria a logo. ¹¹ *Muri ru ratapile e huriki a bakovi dagi, e huriki a riau, ra ri vapesihi tabukoi na mataruma. Ru rata ria i uvo a matane ria, i uka ma ri masia a logo.

¹² Muri a bakovi nga ru takia e Lot, “Ioe o tahoka a viri vomu, e lahuamu, e tumu bakovi, e tumu ngatavine o a viri ranga pololilo na tanga dagi, o vano o tuli ria o ha turane ria. ¹³ Maria miri gi ratapilea e Sodoma, a vuhuna a ngava ni kau virihi maia i hale hateka. E BAKOVI DAGI i longo pali a maka rabu hale ni rata na tanga iea. I rudu maria miri gi ratapilea. Ioe o tahoka ranga viri vomu, e lahuamu, e tumu pololilo koea na tanga dagi, o vakaha ria ngane.”

¹⁴ Lakea e Lot i vano, i ta turana e lahuana rua, ra ru ngaru ni parangi e tuna ngatavine ala rua. I ta maea, “Muru marata malaviriri, muru pagitala vona a tanga iea, a vuhuna e BAKOVI DAGI ta ge ratapilea e Sodoma!”

Pali e lahuana rua, ru luhoi ta i ta padikede. ¹⁵ I mavida a more, lakea a agelo na Vure ala rua ru ta tuhaka maia e Lot, ru ta maea, “O malaviriri! O

* **19:11:** 2Ki 6:18

tuli tala e girihimu, e tumu ngatavine ala rua, mu ha. Ma ge uka, bara mu bole a vuranga na tahuna e Bakovi Dagi i ratapilea a tanga dagi iea.”

¹⁶ *Na tahuna e Lot i loho paepae, a bakovi nga ru nugu a limana, a limane girihina, a limane tuna ngatavine ala rua, ru turari tala ria na tanga dagi, a vuhuna e BAKOVI DAGI i dodo ria. ¹⁷ Na tahuna ru turari tala ria pali, lakea a agelo tara i ta maea, “Mu nunu malaviriri, mu vakakori mua. Naha ni matagege, naha ni malo na bila. Mu nunu lakea na lolo, ge uka, bara mu mate.”

¹⁸ Lakea e Lot i taki rua, “I uka, marua a viri dagi nau, muru longo valai. ¹⁹ Iau a vora marua, muru dodo iau muru rata kamumu iau pali, muru korimule iau pali. Iau a keri ni nunu lakea na lolo, ma ge ratapile iau a vuranga, ga mate. ²⁰ O mata lakea. A tanga kiroko tara i tabukoi, ga nunu lokovonga. O taparaki iau ga ha lokovonga na tanga kiroko iea, ga vakakori a kuligu vonga.”

²¹ Lakea a agelo i takia, “A longoa pali a ninana vomu, i uka ma ga ratapilea ra tanga o takia. ²² O ha lokovonga malaviriri, i uka ma ga rata ranga hini, ga dava ioe o bele taro na tanga kiroko.”

Ra tanga kiroko iea ni gale e Soar.* ²³ Na tahuna e Lot i bele o Soar i hera pali a haro. ²⁴ *Muri e BAKOVI DAGI i vakaboru valai na hunu a bega i vila, i boru puru ne Sodoma e Gomora. ²⁵ I ratapile a maloku, a tanga dagi turana e huriki lobo ri made vona, a maka kai ra ri pesi na robo.

* **19:16:** 2Pe 2:7 * **19:22:** ‘Soar’ na nita Hibru i manga e ‘kiroko.’
 * **19:24:** Mat 10:15; 11:23-24; Luk 10:12; 17:29; 2Pe 2:6; Iud 7

²⁶ *Pali e girihine Lot i matagege i vulo ia a kedo, i pesi tata liu.

²⁷ Na hatelanga pokopoko na parava muri, e Abraham i pesi rike i hamule lakea na tabeke i ta turana e BAKOVI DAGI vona. ²⁸ I mata puru o Sodoma o Gomora, i mata lokovonga liu i masia a bila i poko bulolo, i manga a pokona kanunga. ²⁹ A Vure i ratapile lobo ra tanga dagi nga na bila na hini i made muga vona e Lot. Pali a Vure i luhoia e Abraham, i turari talea e Lot na vuranga, na tahuna i ratapile a tanga dagi nga.

³⁰ E Lot, tou e tuna ngatavine ala rua, to mangenge ni made o Soar, lakea to vano to made na lolo, pololilo na babe. ³¹ Na parava tara, e tuna dagi i takia e tarina, “E tamane tarua i gare, pali ngane i uka tara bakovi ge made tabukoi ge mahita turane tarua, i manga a vilone hita lobo na malala. ³² Tu gu vakaninua na vain e tamane tarua, muri tu gu mahita turana, tu gu vakabele a hamone teu.”

³³ Na rodo iea ru vakaninua na vain e tamane rua, lakea e tuna dagi i dili i mahita turana. E Lot, i uka ma i hatakia re tuna dagi, na tahuna i mahita turana o na tahuna i pesi rike.

³⁴ Na parava muri, a viri dagi i takia a viri kiroko, “Baroko na rodo a mahita turana e tata. Barama na rodo tu gu vakaninu tabua na vain, o dili ke, o mahita turana bara tu vakabele a hamone teu.”

³⁵ Lakea ru ratea e tamane rua i ninu tabu a vain vona a rodo iea, muri a viri kiroko i dili i mahita turana. Pali i manga a hini muga, i uka

* **19:26:** Luk 17:32

ma i hatakia re tuna kiroko na tahuna i mahita turana o na tahuna i pesi rike. ³⁶ Lakea re tune Lot varago nga, ru singou mule ne tamane rua. ³⁷ A viri dagi i podea e tuna bakovi, i vunua e Moab.† Ra bakovi iea, a vuhuna a kabu ne Moab mona. ³⁸ A viri kiroko tara i podea a koma bakovi, i vunua e Ben-Ami.‡ Ra bakovi iea, a vuhuna kabu ne Amon mona.

20

E Abraham e Abimelek

¹ Ngane e Abraham i pea a tanga e Mamare, i mariu lakea na robo e Negev i made na kুরুkuruna tanga e Kades e Sur. I made popote o Gerar, ² *lakea i tamirabu ne huriki vonga vona e girihina e Sara i ta maea, “Ra ngatavine iea e kurabagu.” Lakea e Abimelek, a hariki o Gerar, i longo mavonga, lakea i talo rike a ngava ne Sara ge valai vona.

³ Na rodo i mahita e Abimelek, i vurena vona a Vure, i takia, “Ioe bara o mate, a vuhuna a ngatavine o bolea i parangi pali.”

⁴ E Abimelek i uka ma i lakea tabukoi ma vona a ngatavine, lakea i ta maea, “Bakovi Dagi, ioe go ratapilea a viri i kiripiripi a vilona? ⁵ E Abraham i takia te kurabana e Sara, pali e Sara tara i takia te kurabana e Abraham. Iau a uka ngava. A naro a ratea i kavakava, i kamumu kunana na niluhoi nau.”

† **19:37:** ‘Moab’ na nita Hibru i manga e ‘tune tata i vakabelea.’

‡ **19:38:** ‘Ben-Ami’ na nita Hibru i manga e ‘tuna kabu nau.’

* **20:2:** Vuh 12:13; 26:7

⁶ Lakea a Vure i taki tabua na vurena, “Muholi, a lohoka vona a naro o ratea na niluhoi kamumu kunana, lakea a matakari ioe, i uka ma o ratea a naro hale, na ni mahita turana. ⁷ Ngane o taparaki mulea e girihine Abraham, a vuhuna ia a propet nau. Muri bara i vasileki vomu, i uka ma go mate. Ioe i uka ma go taparaki mulea e girihina, muholi hateka ioe turana e huriki a viri vomu, bara mu mate.”

⁸ Na hatelanga pokopoko e Abimelek i gale palupu e huriki a bolekoru vona, i vakalongo ria vona a maka ngava i vurena vona, lakea ri mangenge hateka. ⁹ Muri e Abimelek i gale dilia e Abraham i nanea, “Ioe o rata navai mia? Iau a rata hale navai ioe, o vakarare iau na harikianga nau? Ra naro o ratea i uka ma i kamumu.” ¹⁰ Muri i nana tabua, “A ra vuhuna o ratea a rabu iea?”

¹¹ Lakea e Abraham i koli mule, i ta maea, “A luhoi ta e huriki na tanga koea i uka ma ri mangenge na Vure, ma ri gi rabalaki iau, ri gi bolea e girihigu. ¹² I muholi ngi, e Sara e kurabagu, e tamane maria i taku, e kinane maria i herehere, lakea iau a bolea a parangi vona. ¹³ Na tahuna a Vure i taki iau ga pea a tabeke nau ga lakea na robo basi, a takia e Sara a ta maea: na tabeke tu gu lakea vona, o tami rabu, o vakasiri iau manga iau a hatemu o ta maea, ‘E Abraham e kurabagu.’ ”

¹⁴ Muri e Abimelek i talo mulea e Sara i bole a maka sipsip, a bulmakau, a vora ngatavine a vora bakovi, i habi ne Abraham. ¹⁵ Lakea e Abimelek i takia e Abraham i ta maea, “Ra tabeke nga a robo nau. O matai ranga tabeke o made vona.”

¹⁶ I taki tabua e Sara i ta maea, “Ga habi ne kurabamu a kedo silva i 1000,* ne vona ni vakalobo a maregoa i bele vomu. Na matane huriki a bakovi a ngatavine, ioe i uka ma o rata a naro hale.”

¹⁷ Muri e Abraham i vasileki na Vure, lakea i korimulea e Abimelek. I korimule tabu e girihine Abimelek turana e huriki a vorakato ngatavine ri gi poda. ¹⁸ A vuhuna e BAKOVI DAGI i rata e huriki a ngatavine lobo na tabeke ne Abimelek, ri lame, a vuhuna e Abimelek i rata a rabu hale, i parangi vona e Sara, re girihine Abraham.

21

E Sara i Podea e Isak

¹ E BAKOVI DAGI i rata kamumua e Sara, i muri mai a ngava i takia vona, lakea i habia vona a ningaru i taki mugea. ²* E Sara i singou i podea a koma na tahuna e Abraham i gare pali. E Sara i podea a koma na tahuna e Bakovi Dagi i taki mugea pali. ³ E Abraham i vunua a koma i podea e Sara, e Isak.* ⁴* Na tahuna e Isak i tahoka a parava i polotolu, e Abraham i muri mai a nitana Vure, i palea a kuline tuna. ⁵ E Abraham i tahoka a pida i 100, lakea e Sara i podea e Isak.

⁶ Muri, e Sara i ta maea, “A Vure i habia nau a nipitei. E rei i longoa a velengagu bara i vivi turagu.” ⁷ E Sara i ta tabu, “Muga, e rei a viri ge takia e Abraham ne Sara ge tahoka a koma?”

* **20:16:** 11.5 Kilo. * **21:2:** Hib 11:11 * **21:3:** ‘Isak’ na nita Hibru i manga e ‘Nongo.’ * **21:4:** Vuh 17:12; Apo 7:8

Ngane e Abraham i gare, pali a podea vona e tuna bakovi.”

E Abraham i Tono Tala e Hagar Rua e Ismael

⁸ E Isak i kulabo, lakea i pile a ruru. Na tahuna i pile a ruru, lakea e Abraham i made maia. ⁹ E Hagar, ra ngatavine o Egipto, ia tara i podea ne Abraham a koma bakovi. Na parava tara, e Sara i masia a koma iea i rehi turana e tuna, ¹⁰ *lakea i takia e Abraham, “O lili talea ra vorakato ngatavine turana e tuna. E tuna vorakato ngatavine, i uka ma ru gu vaveru vona e tugu e Isak, a mahala vomu.”

¹¹ Ra ngava iea, i ratea e Abraham i loho lege lae a vuhuna e Ismael tara e tuna. ¹² *Pali a Vure i takia, “Naha ni luhoi lege lae vona a koma bakovi turana a vorakato ngatavine vomu. O longo maia a ngava i taki ioe vona e Sara, a vuhuna e Isak bara i vakabele e huriki a hamomu. ¹³ E tuna vorakato ngatavine vomu tara ga ratea ge vakabele e huriki a hamona ri gi ala kupo, a vuhuna ia tara e tumu.”

¹⁴ Na hatelanga pokopoko na parava muri, e Abraham i bole ranga maki ni kani turana a naru ni kiru dili na kulina meme, i vakakube e Hagar vona, i rudua ge vano turana e tuna. E Hagar i vano i laho viliha na tabeke i ngeki ne Bersiba.

¹⁵ A naru na buroi i lobo, lakea e Hagar i vakamadea e tuna na taruna kai kiroko. ¹⁶ Muri i laho lokovonga popote, i made puru, a vuhuna i koi ni masia e tuna ge mate. E Hagar i made puru i vakatubu ni tangi.

* **21:10:** Gal 4:29-30 * **21:12:** Rom 9:7; Hib 11:18

¹⁷ Muri a Vure i longoa a koma i tangi, lakea a agelo i gale valai meli na hunu i ta maea, “Hagar i navai? Naha ni mangenge. A Vure i longoa pali a nitangi ne tumu. ¹⁸ O vano o tuli pesia, o tangotata tora ia, a vuhuna iau ga ratea ge bele kupo e huriki a hamona.”

¹⁹ Muri a Vure i vakapalala a matane Hagar, lakea i masia a lomu. I vano i kirua a buroi, i vakaninua e tuna. ²⁰ A Vure i matakaria e Ismael, i koru rike. I made na tabeke i ngeki, ia a mari ni voro a kiniperi. ²¹ Na tahuna i made na tabeke i ngeki e Paran, e kinana i vakaparangia na ngatavine o Egipto.

E Abimelek e Abraham Ru Valongo Mai a Ngava

²² *Na parava tara e Abimelek turane Pikol, a burena tara vona, ru lakea ne Abraham. Lakea e Abimelek i takia, “A Vure i turamu na maki lobo o rata. ²³ Ngane o kaba o ta muholi nau na matana Vure, naha ni tami iau, e huriki e tugu, turana e huriki a hamogu. Ioe a mosi, o vakasiri a naro kamumu nau turana a malala o made vona, i manga iau a rata a naro kamumu vomu.”

²⁴ Lakea e Abraham i koli mule, i ta maea, “Iau a ta muholi.”

²⁵ Muri e Abraham i hehea e Abimelek na lomu vona e huriki a vora ne Abimelek ri radia. ²⁶ Lakea e Abimelek i ta maea, “Iau i uka ma a lohoka vona a viri i ratea a naro iea. Ioe i uka ma o vakalongo muga iau. Mona kunana a longoa a ngava iea.”

²⁷ Lakea e Abraham i bole ranga sipsip a bulmakau, i habi ne Abimelek, ru valongo mai a

* 21:22: Vuh 26:26

ngava. ²⁸ E Abraham i bole tala na kabu na sipsip vona, a tuna sipsip a kinana i polorua, i ru here ria.

²⁹ Lakea e Abimelek i nanea e Abraham, “I navai o bole a tuna sipsip a kinana i polorua, o ru here ria?”

³⁰ E Abraham i ta maea, “O bole na limagu a tuna sipsip a kinana i polorua nga, ge vakasiri, iau a kelia ra lomu iea.”

³¹ Ra tanga iea ni gale Bersiba,† a vuhuna ra bakovi ala rua nga ru valongo mai a nita muholi vonga.

³² Muri na ngava dagi ni rata o Bersiba, e Abimelek rua e Pikol, a burena tara vona, ru hamule lakea na robo na Palestina. ³³ E Abraham i varoa o Bersiba a kai a tamaris, lakea i kavurikea vonga a rana e BAKOVI DAGI, a Vure Vakaroro. ³⁴ Muri e Abraham i made tabaka na robo na Palestina na parava i kupo.

22

A Vure i Toni e Abraham

¹*Muri na parava ranga i polo, a Vure i ngaru ni tonia e Abraham. Lakea i galea, “Abraham!” E Abraham i longo, i ta maea, “Tau ieni.”

²*Lakea a Vure i takia, “O bolea e tumu e Isak, re tumu a hatemu, i ala taku kunana. O havai maia a robo e Moria. Na tahuna o bele vonga, ga vakasiria vomu tara lolo. O sike maia, o rabalakia vonga e tumu, o habia nau, ge manga a nihabi gutu-vuro.”

† **21:31:** ‘Bersiba’ na nita Hibru i manga a ‘lomu ne huriki a bakovi ala polorua o a lomu ni valongo mai a ngava.’ * **22:1:**

Hib 11:17-19 * **22:2:** 2Sto 3:1

³ Na hatelanga pokopoko na parava muri e Abraham i hadongo i kisia a donki vona. Muri i vakarike na bitona donki a kai i popo puru ne vona ni gutu a nihabi vona. Muri i tuli e Isak turana a vora vona ala rua, ri havai maia a robo i takia vona a Vure. ⁴ Na toluna parava i tuva e Abraham i masia a lolo. ⁵ Muri i taki a vora vona ala rua i ta maea, “Muru dava koea turana a donki. Miri gi sike taro maria, miri gi kavurike a Vure, muri miri gi puru valai. ⁶ Muri e Abraham i vakakaloho e Isak vona a galesi na kai, ne vona a nihabi gutu-vuro. I pi a kanono, i bole a vito ia. Na tahuna ru laho sike, ⁷ lakea e Isak i galea e Abraham, “O tata?”

E Abraham i koli mule, i ta maea, “O tugu, i navai?”

Lakea e Isak i nanea, “A kanono a kai koea, pali i vai a tuna sipsip ne vona a nihabi gutu-vuro?”

⁸ E Abraham i koli, i ta maea, “O tugu, a Vure bara i habia ne tarua a tuna sipsip ne vona a nihabi gutu-vuro.” E Isak i nana lobo e tamana, muri ru laho sike.

⁹* Na tahuna ru bele na mapana lolo, na hini a Vure i taki e Abraham vona, lakea e Abraham i ratea vonga a dede-kedo. I ru vapopo langa vona a kai. Muri i kolotatea e tuna, i bolea i vakatabuli langea na kai. ¹⁰ Muri i bole rikea a vito, ta ge rabalakia e tuna. ¹¹ Pali a agelo ne BAKOVI DAGI i gale valai na hunu i ta maea, “Abraham, Abraham!”

E Abraham i ta maea, “Iau ieni.”

¹² Lakea a agelo i takia, i ta maea, “Naha ni padoia a koma, naha ni ratea vona tara maki.

* 22:9: Iak 2:21

Ngane a lohoka vomu o mangenge a Vure, a vuhuna i uka ma o vakatokua vona e tumu, re tumu i ala taku kunana.”

¹³ Muri e Abraham i taratavaga rike, i masia a sipsip a toga i koro na kai kiroko a pelengana. Lakea i bolea, i rabalakia, i habia, i bole a murine tuna. ¹⁴ Lakea e Abraham i vunua a lolo iea, “E BAKOVI DAGI i habi.” Pali i vakatubu vonga i valai mona, e huriki ri ta maea, “Na lolo ne BAKOVI DAGI i habi.”

¹⁵ A agelo ne BAKOVI DAGI i gale valai tabu na hunu i takia e Abraham, ¹⁶ *i ta maea, “E BAKOVI DAGI i kaba mule na rana, i vakalongo maea: ‘A vuhuna o ratea a naro i kamumu hateka i uka ma o vakatokua nau e tumu, re tumu i ala taku kunana, ¹⁷ *ngane ga gamai ioe, ga rata e huriki a hamomu ri gi ala kupo manga a hada na hunu, a hire na lavu. E huriki a hamomu ri gi vadede langa vona e huriki a pile ne ria, ri gi bole a vuhutanga ne ria. ¹⁸ *I kamumu o longototo a ngavagu. Ngane ga rata e huriki a hamomu ri gi rata kamumu e huriki lobo na malala.” ¹⁹ Muri e Abraham rua e Isak ru hamule mai a vora ra ru dava tano, to hamule lakea o Bersiba. Lakea e Abraham i made vonga.

E Huriki e Tune Nahor

²⁰ Muri, e Abraham ni vakalongo maea, “E Milka, e girihine Nahor, i poda e huriki a koma bakovi. ²¹ A tabua e Us. E tarina e Bus, e Kemuel re tamane Aram, ²² e Kesed, e Haso, e Pildas, e Idlap, e Betuel.” ²³ E Betuel e tamane Rebeka. E Milka i poda e huriki a koma a bakovi i polotolu

* **22:16:** Hib 6:13-14 * **22:17:** Hib 11:12 * **22:18:** Apo 3:25

ne Nahor, re turane Abraham. ²⁴ E girihina tara, a rana e Reuma. Ia tara i poda e huriki e tuna a bakovi. A rane ria ra nga: e Teba, e Gaham, e Tahas, e Maka.

23

E Sara i Mate

¹ E Sara i tahoka a pida i 127, ² muri i mate na tanga e Kiriati-Araba, a rana tara e Hebron na robo e Kenan. Lakea e Abraham i dodo hatekea, i taringia.

³ Muri e Abraham i pesi rike na dahana podane girihina, i taki e huriki a kabu ne Hiti, i ta maea, ⁴* “Iau a mosi a made koea. Mu habi nau ranga malala ga kona, ga tanu e girihigu vona.”

⁵ Lakea e huriki a kabu ne Hiti ri koli mule, ri ta maea, ⁶ “Bakovi dagi, o longo valai, ioe a kakaina tanga. O tanua e girihimu na tabeke o ngaru ni tanua vona. Mia takutaku, i uka ma mi gi vakatoku ioe vona a tabeke go tanu e girihimu vona.”

⁷ Lakea e Abraham i pesi rike i lolu puru mai e huriki a tahona malala, i kavurike ria, ⁸ i ta maea, “Mua bara mu longo ga tanua koea e girihigu, pali a ngaru mua mu gu nanea e Epron e tune Sohar vona ⁹ ra babe ni gale e Makpela, ra na harena malala vona. Mu takia ge habia nau ga kona talea vona, ga tanua vona e girihigu turane huriki ri gi mate muri ma.”

¹⁰ E Epron i made vonga turana e huriki a kabu vona a Hiti, lakea i takia e Abraham na matane huriki ri made vonga na poridala na tanga dagi,

* **23:4:** Apo 7:16; Hib 11:9,13

i ta maea, ¹¹ “Bakovi dagi, i uka ma ge mavonga. O longo valai. Ga habia vomu a malala. A babe tara, i vona ra malala iea. A habi vomu na matane huriki a viri nau. O vano o tanua e girihimu.”

¹² E Abraham i lolu puru mai e huriki a tahona malala i kavurike ria, ¹³ i takia e Epron na matane ria lobo, “O longo valai, ioe o ngaru, ga konea a malala iea. O longo mai iau, ga tanua vonga e girihigu.”

¹⁴ E Epron i koli mulea e Abraham i ta maea, ¹⁵ “Bakovi dagi, o longo valai, a mapana malala i 50 kilo silva. A maki tavula ne tarua. O vano o tanu kunanea e girihimu.”

¹⁶ E Abraham i longo maia a nita ne Epron, ra i takia na matana e huriki a kabu vona, lakea i habi vona a 50 kilo silva, i muri mai a mapana maki ni vangoli ni vahabi a maki na tahuna iea.

¹⁷ I mavonga, a robo ne Epron, o Makpela, i tabukoi o Mamare, turana a malala, a babe, a maka kai pololilo vona i bole lobo. ¹⁸ E huriki a kabu ne Hiti ri bele vona na tahuna iea ri lohoka vona a malala iea, ne vona e Abraham ngane.

¹⁹ Muri e Abraham i rua a podane girihina, e Sara, pololilo na babe na malala e Makpela, tabukoi o Mamare, re Hebron, na robo e Kenan. ²⁰ Ra malala turana babe, a kabu ne Hiti i habia ne Abraham ge tanu a viri vona.

24

E Isak e Rebeka

¹ Ngane e Abraham i gare i tahoka a pida i kupo. E BAKOVI DAGI i gamaia na maka maki i rata. ² Lakea i takia a matakari na vora na ruma

vona, ra viri i matakari a maka mahala vona, “O ru polotanoa na labugu a limamu. ³ A vuhuna a ngaru ioe go ta muholi ne BAKOVI DAGI a Vure na hunu a malala. I uka ma go habikaria e girihine tugu ne huriki a ngatavine na kabu ne Kenan, re huriki a made turane ria. ⁴ O hamule lakea na robo a vuhuna vona, ne huriki a viri nau, o habikaria vonga e girihine tugu, e Isak.”

⁵ Lakea a vora i nanea, “Pali a ngatavine ge koi ni valai vona a robo iea, ga marata navai? E tumu, ga bole lokovongea na robo o vuhuna vona, o ge uka?”

⁶ E Abraham i koli mule, i ta maea, “Naha ni bole lokovongea na robo a vuhuna vona. ⁷ E BAKOVI DAGI, a Vure na hunu, ra i bole tala iau na tabeke ne tata, i rata a ngava dagi i ta maea, ‘Ga habia ne huriki a hamomu a robo iea.’ Bara i rudu mugea a agelo vona, ge habikaria vonga e girihine tugu. ⁸ Pali a ngatavine ge koi ni hamule turamu, ra ngava dagi o ta muholi vona nau, naha ni loho paepae vona. E tugu kunana naha ni bole lokovongea.”

⁹ Lakea a vora i ru polotanoa na labuna bakovi dagi vona, e Abraham, a limana, i ta muholi ge ramai a ngava ni taki vona.

¹⁰ Muri a vora iea i lalu a kamel i ravulu na bakovi dagi vona, i vakarike a maka mahala vona, i vano. I havai maia a tanga dagi e Nahor na robo e Mesopotamia, a rana tara e Aram Naharaim.

¹¹ Na malunga i vakapasike tabukoi na lomu a kamel vona polovavo na tanga dagi, i dava e huriki a ngatavine ri gi kiru.

¹² Muri i vasileki maea, “BAKOVI DAGI, ioe a Vure na matakari nau e Abraham, o habi a

mulangia nau mona, o vakasiri a naro kamumu vomu na matakari nau e Abraham. ¹³ Iau a pepesi na dahana lomu iea, e huriki a ngatavine na tanga dagi ri gi valai, ri gi kiru a naru. ¹⁴ Pali iau ga takia tara ngatavine, ‘O habi nau a naru na ulo ga ninu.’ Pali ia ge ta maea, ‘O ninu. A kamel vomu ranga ga vakaninu ria.’ Ra ngatavine iea kunana a viri o vulakia na vora vomu, e Isak. Na naro iea kunana bara lohoka, ioe o rata a naro kamumu na matakari nau.”

¹⁵ I uka ma i vakaloboa ma a nivasileki vona, e Rebeka i kube vilia a ulo. E Rebeka, e tamana e Betuel. E Betuel ia e tune Milka rua e Nahor. E Nahor e turane Abraham. ¹⁶ Re Rebeka, ia a sirula, i mata kamumu hateka. I uka tara bakovi ge mahita turana ma. E Rebeka i puru na naru, i kirua a ulo vona, i sike valai tabu.

¹⁷ Lakea a vora i laho malaviriri lakea vona, i taguia, i ta maea, “O habi nau a naru popote vomu na ulo, ga ninu.”

¹⁸ Lakea e Rebeka i ta maea, “Bakovi dagi, o ninu.” Lakea i malaviriri kunana i bole purua a ulo i habia vona, i ninu.

¹⁹ I habi lobo a naru vona i ninu, lakea i ta maea, “Ga habi na kamel vomu ranga naru, ri gi ninu, ri gi maru.”

²⁰ I malaviriri kunana, i liki vuroki na gaga a lingena naru, i nunu hamule na lomu i kiru tabu a naru, i vakaninu a maka kamel, ri maru. ²¹ A vora, i uka ma i takia tara ngava, i matanono kunanea, ge matakilalea, e BAKOVI DAGI i habi a mulangia vona, o i uka.

²² A maka kamel ri ninu lobo, lakea a vora i valiki talea a malau haluilui, ni rata na gol turana

a bio i rua, ngi ranga ni rata na gol. A nimavana a malau haluilui i 5.5 gram. A nimavana bio i 110 gram. ²³ Muri i nana, “Ioe e tune rei? A ruma e tamamu, i tahoka a hini mi gi mahita taro vona na rodo?”

²⁴ Lakea e Rebeka i koli mulea i ta maea, “Iau e tune Betuel. E sisi bakovi e Nahor. E sisi ngatavine e Milka. ²⁵ Mi tahoka a varili i kupo a maka kamel vomu bara ri kani. A ruma ne tata tara i ngavaka, i tahoka a hini bara mu mahita vona na rodo.”

²⁶ Lakea a vora i lolu puru i kavurikea e BAKOVI DAGI, ²⁷ i ta maea, “Iau a kavurike e BAKOVI DAGI, a Vure na matakari nau e Abraham, i uka ma i vakatoku a naro kamumu vona, a niluhoi kamumu na matakari nau. Pali iau, a nilaho nau iea, e BAKOVI DAGI i vakasiri iau vona a tabeke na kabu na matakari nau.”

²⁸ Lakea a koma ngatavine i nunu i vakalongo e huriki na tabeke ne kinana, na maka maki i bele. ²⁹ E Leban e kurabana e Rebeka, i laho hari lakea na naru. ³⁰ Na tahuna i matai a malau haluilui, a bio na limane kurabana, i longo a ngava i taki vona e Rebeka na nita i taki vona a bakovi. Lakea i vano i pugaia tabukoi na naru, i pesi turana a maka kamel.

³¹ Lakea e Leban i ta maea, “O valai, e BAKOVI DAGI i gamai ioe pali. I navai a hini o pepesi koea? Iau a kado purua pali a roho, a tabeke na kamel ranga a kado puru.”

³² Muri a bakovi i vano i lakea na roho, lakea ri bole puru na kamel a maka mahala. Ri vakani a maka kamel, a naru ni bole lakea vona ge vahilolo a vahana turana e huriki a bakovi ri havai turana.

³³ Ri bole a maka maki ni kani ri ru na ngalana,

lakea a bakovi i ta maea, “Ga taki taro mua vona a ngava a laho vona, muri si gi kani.”

Lakea e Leban i koli mule i ta maea, “O vaka-longo mia taro.”

³⁴ Lakea a vora i ta maea, “Iau a vora ne Abraham. ³⁵ E BAKOVI DAGI i gamai kamumua a matakari nau. Ia a viri na mahala. I habi vona a maka sipsip, a bulmakau, a silva, a gol, a vora bakovi, a vora ngatavine, a kamel, a donki. ³⁶ E girihina matakari nau, e Sara, i gare liu, pali i podea a koma bakovi, lakea e tamana i habi lobo vona a maka mahala vona. ³⁷ Lakea a matakari nau i taki iau ga ta muholi vona, i ta maea, ‘Naha ni bolea e girihine tugu ne huriki a ngatavine na kabu ne Kenan, ra malala ne ria a made vona. ³⁸ O hamule lakea na kabu ne tata, na kabu nau, o bole ne ria e girihine tugu.’

³⁹ “Muri a nanea a matakari nau, ‘Pali a ngatavine ge koi ni hamule turagu?’

⁴⁰ “Lakea i ta maea, ‘Iau a laho turane BAKOVI DAGI. Ia bara i rudua a agelo vona ge laho turamu, ge ratea a nihavai vomu ge mulangi, bara o bolea e girihine tugu na kabu ne tata. ⁴¹ O lakea na kabu nau, pali ria ri gi koi ni habia vomu a ngatavine, ra ngava dagi a taki ioe vona, naha ni luhoi hatekea.’

⁴² “Na tahuna a valai na naru mona, a vasileki maea, ‘BAKOVI DAGI, a Vure na matakari nau e Abraham. O habi a mulangia vona a ngava ra a havai maia. ⁴³ Iau a pepesi na dahana naru. A ngatavine tara ge valai ge kiru, ga takia, “Kamumu, o bole valai a naru popote na ulo vomu, ga ninu.” ⁴⁴ A ngatavine ge kolia a ngava, ge ta maea, “O ninu. A kamel vomu ranga ga

vakaninu ria.” ra ngatavine iea kunana e BAKOVI DAGI i vulakia ne vona e tuna matakari nau, ge parangi vona.’

⁴⁵ “Iau i uka ma a vakaloboa ma na hategu a nivasileki, lakea e Rebeka i kube valai a ulo. I puru na naru i kiru, lakea a takia, ‘O habi nau a naru ga ninu.’

⁴⁶ “Lakea e Rebeka i bole purua na gina a ulo, i ta maea, ‘O ninu, a kamel vomu ranga ga vakaninu.’ A ninu lobo, muri i vakaninu a maka kamel.

⁴⁷ “Lakea a nanea, ‘Ioe e tune rei?’

“Lakea i ta maea, ‘Iau e tune Betuel. E sisi bakovi e Nahor. E sisi ngatavine e Milka.’

“Muri a vakarodoa na ruperena a malau haluilui, a vakarodoa na limana a bio. ⁴⁸ A lolu puru a kavurikea e BAKOVI DAGI, a Vure na matakari nau e Abraham, a vuhuna i vakasiri iau vona a dala kamumu, a bolea vona a ngatavine na kabu na matakari nau, ge girihine tuna. ⁴⁹ Ioe ngane o vakasiri a naro kamumu, a naro kiripiripi na matakari nau. O taki iau ngane. Ge uka o taki iau, bara ramaia a dala tara.”

⁵⁰ Muri e Leban rua e Betuel ru koli mulea, ru ta maea, “E BAKOVI DAGI i vakasiria ra naro iea. Maria i uka ma miri gi takia tara ngava.

⁵¹ E Rebeka, ia koea. O tulia, o vano turana, ge parangi e tune bakovi dagi vomu, ge muri maia a ngavane BAKOVI DAGI.”

⁵² Na tahuna a vora i longo a hini ru taki, i lolu puru na malala, i kavurikea e BAKOVI DAGI. ⁵³ Muri i bole tala a maka gogo ni rata na silva, a gol, a maka varakia mata legelege, i

habi ne Rebeka. I bole a mahala ranga i habi ne kurabana, rua e kinana. ⁵⁴ I habi pali a maki, lakea a vora turana e huriki a bakovi ri havai turana ri kani, ri ninu, ri mahita vonga.

Na hatelanga a vora i hadongo, i ta maea, “Iau ga hamule lakea na matakari nau.”

⁵⁵ Pali e kurabana e kinana ru koli ru ta maea, “I uka, a ngatavine ge made taro turane mia na parava ge ravulu, muri ge vano.”

⁵⁶ Lakea a vora i taki rua, “Naha ni vakapae iau, e BAKOVI DAGI i habi a mulangia pali, na nihavai nau. Iau ga vano, ga hamule lakea na matakari nau.”

⁵⁷ Muri ru ta maea, “Te ge galea a ngatavine, te ge nanea.”

⁵⁸ Lakea ru galea e Rebeka, ru nanea, “Ioe go vano turana a bakovi iea?”

I koli mule, i ta maea, “Ga vano”.

⁵⁹ Lakea ru talo e Rebeka turana a vora ngatavine vona, ru vano turana a vora ne Abraham, turana e huriki a bakovi vona. ⁶⁰ Ru gamaia e Rebeka, ru takia,

“Rebeka, bara ioe e kinane huriki ala kupo.

E huriki a hamomu bara ri puka ri bole a maka tanga dagi ne huriki a pile ne ria.”

⁶¹ Muri e Rebeka rua a vora ngatavine vona, ru rike na kamel, ru vano turana a vora ne Abraham turana e huriki a bakovi vona. Ngane a vora i tulia e Rebeka ru vano.

⁶² *E Isak i pea pali a tabeke ne Bia Lahai Roi, ngane i made na robo e Negev. ⁶³ Na malunga i laho na hania. I mata rike, i matai a kamel ri laho valai. ⁶⁴ E Rebeka tara i mata muga, i masia e Isak.

* 24:62: Vuh 16:14

I raga na kamel, ⁶⁵ i nanea a vora, “E rei ra bakovi na hania i laho valai, ge tagui hita?”

A vora i koli mule, i ta maea, “A bakovi dagi nau.”

Lakea e Rebeka i bolea a hineva, i kavitagua a matana.

⁶⁶ Lakea a vora i taki e Isak vona a maki lobo i rata. ⁶⁷ Muri e Isak i bolea e Rebeka, i lakea na kape ne kinana, i parangi vona. E Isak i ngarua e girihina, i kamumu ngane a niluhoi vona, i uka ma i luhoi tabua e kinana i mate.

25

E Abraham i Mate

¹ E Abraham i bole tabua tara e girihina, a rana e Ketura. ² Ra ngatavine ia i poda e Simran, e Ioksan, e Medan, e Midian, e Isbak, e Sua. ³ E Ioksan e tamane Seba rua Dedan. E huriki a Asuri, a Letusi, a Leumi ria a hamone Dedan. ⁴ E huriki a bakovi e tune Midian a rane ria ra nga: e Epa, e Eper, e Hanok, e Abida, e Elda. Re huriki nga ria a hamone Ketura.

⁵ E Abraham i pe mule ne Isak a mahala lobo vona. ⁶ Pali na tahuna i tabana ni mahuri, i habi ranga mahala ne huriki e tuna bakovi, i poda e huriki e girihina ranga. Lakea i rudu ria ri gi made na robo na nirikena haro, basi ne tuna, e Isak.

⁷ E Abraham I tahoka a pida i 175, ⁸ i gare liu, i matai a maka pida i kamumu i kupo. Muri i taravango dilia a nilobona bangona, i mate. Ni bole, i made turana e huriki a viri vona ri mate pali. ⁹ E Isak rua e Ismael ru tanua e tamane rua na babe o Makpela, tabukoi o Mamare na

malala e Epron, e tune Sohar, ra kabune Hiti. ¹⁰ *Ra malala iea e Abraham i konea ne huriki a kabu ne Hiti. E Abraham ni tanu vonga turana e girihina, e Sara. ¹¹ Muri ne Abraham i mate, a Vure i gamaia e Isak. Muri e Isak i vano i made tabukoi o Bia Lahai Roi.

E Huriki e Tune Ismael

¹² A nita ne Ismael, e tune Abraham, i podea e Hagar, a ngatavine o Egipto ra vora ngatavine ne Sara.

¹³ A rane huriki e tune Ismael i ramai a nipodane ria. A tabua ne Ismael e Nebaiot. Muri ni poda e Kedar, e Adbil, e Mibsam, ¹⁴ e Misma, e Duma, e Masa, ¹⁵ e Hadad, e Tema, e Ietur, e Napis, e Kedema. ¹⁶ Re huriki a bakovi nga ria e tune Ismael, ra vuhuna a kabu i ravulu a polona i rua. A tanga, a robo ri rata a mada vona ni gale virihi mai ria vona. ¹⁷ E Ismael i tahoka a pida i 137, muri i taravango dilia a nilobona bangona, i mate. Ni bole i made turana a viri vona ri mate pali. ¹⁸ E huriki a hamona ri made vona a robo i vakatubu o Havila i lakea o Sur, i tabukoi na harena e Egipto na dala lakea o Asiria. Re huriki a kabu nga, i uka ma ri vamade kamumu. Ri vatepu.

E Iakop e Esau

¹⁹ Iea a nitane Isak, e tune Abraham.

²⁰ E Isak i tahoka a pida i ravulu va i parangi vona e Rebeka, e tune Betuel. E Betuel ia a hamona kabune Aram, i made na robo e Padan-Aram re Mesopotamia. E Rebeka e kurabane Leban, ia tara a hamone Aram.

* **25:10:** Vuh 23:3-16

²¹ E girihine Isak i lame, lakea e Isak i vasileki ne BAKOVI DAGI, ge tuhoria e girihina. E BAKOVI DAGI i longototoa a nivasileki vona, i singou e Rebeka. ²² Na palona i tahoka a koma i rua, ru varata tuhare bala pololilo, lakea e Rebeka i ta maea, “I navai i bele maea nau a hini?” Pali i vano i vasileki ge nana e BAKOVI DAGI vona a naro iea.

²³* Muri e BAKOVI DAGI i takia, “A boge pololilo na palomu ru gu vakabele a kabu ge rua. Ra kabu i rua nga bara ru vapida. A kabu tara bara i tora hateka vona a kabu tara, a tabua bara ia a vora ne tarina.”

²⁴ I valai ngane a parava vona na ni poda, lakea i poda a boge bakovi ala rua. ²⁵ A tabua i vururu a kulina, a kakaina i vona lobo a vungana, lakea ni vunuu e Esau.* ²⁶ Na tahuna ni poda e tarina i tangotatea a vahane Esau, lakea ni gale e Iakop.† E Isak i tahoka a pida i ravulu polotara ni poda ra boge nga.

²⁷ Na tahuna ru dagi pali, e Esau ia a bakovi ni laho na robo, i moro na pinango. Pali e Iakop i madoru, i made kunana na kape. ²⁸ E Isak i ngarua e Esau, a vuhuna i bole bala a kania, i kani. E Rebeka i ngarua e Iakop.

²⁹ Na parava tara, e Esau i hamule na pinango, i vitolo hateka. I masia e Iakop i nono a kania vona, ³⁰ lakea i takia e Iakop, “A vitolo iau. O malaviriri kunana o habi nau ranga kania vururu vomu ga

* **25:23:** Rom 9:12 * **25:25:** ‘Esau’ i manga i ‘vona a vungana.’

† **25:26:** ‘Iekop’ i manga i ‘tango tata a vahana, o i tami.’

kani.” Na naro iea kunana ni gale visi vona e Idom.†

³¹ E Iakop i koli mule i ta maea, “Tu gu vangoli taro a murine tarua. O taki iau ge iau a tabua.”

³² Lakea e Esau i ta maea, “O longo valai, iau a mate na vitoloa, ra murigu a tabua, a ra i kamumu vona?”

³³ *E Iakop i ta maea, “O kaba taro, o taki iau ge iau a tabua.” Lakea e Esau i ta muholi vona, ru vangoli a murine rua.

³⁴ Muri e Iakop i habi ne Esau ranga bret turana a naruna bin, lakea i kani i ninu. Muri i pesi rike i vano. Na naro iea kunana, e Esau i lohopile vona a murina, ia a tabua.

26

E Isak e Abimelek

¹ Ngane a pago i bele na robo e Kenan i manga a hini muga na tahuna ne Abraham. E Isak i vano, i lakea ne Abimelek, a hariki ne huriki a Palestina, na tanga e Gerar. ² Na parava tara, e BAKOVI DAGI i bele ne Isak, i ta maea, “Naha ni puru o Egipto, o made vona a malala ga vakasiri ioe vona. ³ *O made popote vona a malala iea. Iau ga made turamu, ga gamai ioe. Ra malala iea ga habia vomu turane huriki a hamomu, bara vakatorea ra nita dagi a ta muholi vona ne tamamu, e Abraham. ⁴ Ga rata e huriki a hamomu ri gi kupo manga a hada na hunu. Ga habia ne ria a robo iea. Na hamomu kunana, ga gamai e huriki lobo na malala, ⁵ a vuhuna

† 25:30: ‘Idom’ i manga i ‘vururu.’ * 25:33: Hib 12:16

* 26:3: Vuh 22:16-18

e Abraham i ramai tora a nitagu a vinara nau.”

⁶ Lakea e Isak i made vonga na tanga e Gerar.

⁷ *E huriki na tanga ri nanea vona e girihina, lakea e Isak i ta maea, “Ia e kurabagu.” I koi ni taki ria vona e Rebeka ge girihina, a vuhuna i mangenge. I luhoi maea, “E huriki a bakovi na tanga bara ri rabalaki iau, ri bolea e Rebeka, a vuhuna i mata kamumu hateka.”

⁸ Ngane e Isak i made tabaka pali na tanga iea. Na parava tara, e Abimelek, a hariki ne huriki a Palestina, i mata tala na mataruma, i masia e Isak i kakoa e girihina, e Rebeka. ⁹ Lakea, e Abimelek i galea e Isak, i nanea, “Ra ngatavine iea, e girihimu! I navai o takia ta ia e kurabamu?”

Lakea e Isak i koli mulea, i ta maea, “A vuhuna a luhoi maea, bara takia e girihigu, e huriki a bakovi bara ri rabalaki iau, ri bolea e Rebeka.”

¹⁰ Muri e Abimelek i ta maea, “A ra o ratea ne mia? A bakovi tara bara i mahita turane girihimu, bara mi tahoka a ngava!”

¹¹ Lakea, e Abimelek i vara e huriki a tahotanga, i ta maea, “E rei a viri i rata hale a bakovi iea turane girihina, bara ni rabalaki.”

¹² E Isak i rata a hania, i varo a maki ni kani vona a robo iea. Na pida iea kunana i vona hateka a maki ni kani a hania, a vuhuna e BAKOVI DAGI i gamaia. ¹³ E Isak i tahoka a mahala i kupo.

A mahala vona i bele kupo, i rata ia a viri na mahala. ¹⁴ E Isak i tahoka a maka kabuna sipsip, a kabuna bulmakau, a vora ni leho, i rata ngane e huriki a Palestina ri masigoro na mahala vona.

¹⁵ Lakea e huriki a Palestina ri bole a malala,

* **26:7:** Vuh 12:13; 20:2

ri kavitagu a lovo na naru e huriki a vora ne tamana, e Abraham, ri keli hosi.

¹⁶ Muri, e Abimelek i takia e Isak, “O pe mia, o vano, a vuhuna o tuhaka hateka ne mia.”

¹⁷ Lakea e Isak i pe a hini nga i vano i made na maloku ne Gerar. ¹⁸ I keli tabu a maka lomu, ra ri kavitagu e huriki a Palestina na tahuna e Abraham i mate. Lakea i gale tabu ria vona a rane ria, i vunua vona e Abraham.

¹⁹ E huriki a vora ne Isak ri keli lae na maloku, ri matavisia a narubele. ²⁰ Lakea e huriki a vora na ni matakari a sipsip o Gerar, ri tahate e huriki a vora na ni matakari a sipsip ne Isak, ri ta maea, “Ra lomu iea ne mia.” Lakea e Isak i vunua a lomu iea e Esek* a vuhuna ri vagege turana. ²¹ Muri ri kelia a lomu tara, pali ri vatahate tabu maia, lakea i vunua e Sitna.† ²² I pe a hini nga, i lakea i keli tabua a lomu tara, pali i uka viri ge tahate vona. I vunua e Rehobot,‡ lakea i ta maea, “Ngane e BAKOVI DAGI i habia ne hita a tabeke iea bara si leho vona, si tahoka a maki kupogala.”

²³ Muri, i pe a hini nga, i lakea o Bersiba. ²⁴ Na rodo tara e BAKOVI DAGI i bele vona, i takia, “Iau a Vure ne tamamu e Abraham. Naha ni mangenge. Iau a made turamu. Iau ga gamai ioe, ga vakabele kupo e huriki a hamomu, a vuhuna e Abraham ia a vora nau.”

²⁵ E Isak i haea vonga a dede-kedo i kavurikea a rane BAKOVI DAGI. Muri i vakapesia vonga a kape vona, lakea e huriki a vora vona ri kelia a naru.

* **26:20:** ‘Esek’ na nita Hibru i manga ‘nigege. † **26:21:** ‘Sitna’ na nita Hibru i manga ‘vagege.’ ‡ **26:22:** ‘Rehobot’ na nita Hibru i manga e ‘Koropala.’

26 *E Abimelek i pea a tanga e Gerar, i valai mai e Isak turana e Ahusat, ra bakovi ni habi a niluhoi vona, e Pikol, ra ubu na tara na vabinga vona. 27 Lakea e Isak i nana tou, “I navai moto valai nau? I uka ma i hosi hateka moto tahate iau, moto tonono tala iau.”

28 Lakea to takia, “Metete matakilaka vona e BAKOVI DAGI i turamu, lakea metete ngaru si gi valongo mai a ngava. A ngava ge maea, 29 ‘Ioe i uka ma go rata hale mateu. I manga mateu hosi, i uka ma metete rata hale ioe. Metete rata kamumu ioe, muri metete rudu ioe o vano na ni valemu. Ra ngane e BAKOVI DAGI i gamai ioe.’ ”

30 E Isak i ratea a habu ne tou, to kani, to ninu. 31 Na hatelanga pokopoko to kaba takutaku vona a nita muholi. Muri to tarulu purua e Isak, to vano.

32 Na parava iea kunana, e huriki a vora ne Isak ri valai ri vakalongoa vona a naru ri kelia pali. Ri ta maea, “Mi matavisia a naru!” 33 Lakea i vunua e Siba. § Mona ni gale liu a tanga iea e Bersiba. **

34 E Esau i tahoka a pida i ravulu va, i parangi vona e Iudit, e tune Biri, a kabu ne Hiti. E girihina tara, e Basemat, e tune Elon, ia tara a kabu ne Hiti. 35 Ngane e Isak e Rebeka ru loho lege lae vona e tune rua i parangi na ngatavine o Hiti.

27

E Isak i Gamaia e Iakop

* 26:26: Vuh 21:22 § 26:33: Siba na nita Hibru i manga ‘a ngava dagi.’ ** 26:33: Ber na nita Hibru i manga ‘a lomu.’

¹ E Isak i gare ngane, i kepa a matana, i uka ma i matai kamumu a maka maki. Lakea i galea e Esau, e tuna a tabua, i ta maea, “O tugu.”

E Esau i koli mule i ta maea, “Iau ieni.”

² Lakea e Isak i ta maea, “Iau a gare ngane, a popote ga mate. ³ Ngane o bolea a kiniperi, turana a maheto vomu, o lakea na robo, o pango, o padia tara kania ge ne nau. ⁴ Muri o nonoa tara maki ni kani ra a ngarua, i nami kamumu hateka, o bole vilia nau ga kania. Muri ga gamai ioe, ga dava a nimate iau.”

⁵ E Rebeka i longo panahoa e Isak i takikia e tuna, e Esau. Na tahuna e Esau i vano pali ge pango kana a kania, ⁶ lakea e Rebeka i takia e tuna, e Iakop, i ta maea, “O longo valai. Iau a longo panahoa e tamamui takia e tukamu, e Esau, i ta maea, ⁷ ‘O pango kanea tara kania, o rata ranga maki ni kani ge nami kamumu ga kani. Muri ga gamai ioe na matane BAKOVI DAGI, ga dava a nimategu.’ ⁸ Ngane, o tugu, o longo valai, o rata a maki ga taki ioe vona. ⁹ O lakea mai a kabuna meme, o rabalaki a tuna meme ge rua, ge gavutuvutu. O bole valai nau ga ratea tara maki ni kani, ra i namika, ge manga a hini i ngaru e tamamui. ¹⁰ Muri o bole lakea vona, ge kani, ge gamai ioe, ge dava a ni mate ia.”

¹¹ Lakea e Iakop i takia e kinana, e Rebeka, “E tukagu i kuli vungaka, pali iau a kuli rularula. ¹² Pali e tata ge nugu kilaka iau, ga ta navai? I mata manga iau a tamia e tata, lakea bara i ruduraha iau, i uka ma ge gamai iau.”

¹³ Lakea e kinana i takia, “O tugu, a niruduraha bara i valai nau. O rata a hini a taki. O vano o bole valai ra maki a taki ioe vona.”

¹⁴ Lakea i vano i rabalaki a meme kiroko i rua, i bole lakea ne kinana, i rata a maki ni kani i namika, i manga a hini i ngaru e tamana. ¹⁵ Muri e Rebeka i bolea a padirodo kamumu ne Esau i tabuli na ruma, i vakarodo e Iakop vona. ¹⁶ Muri i bole tabua a kulina meme, i kavitaggu vona a limana a lohone Iakop, a vuhuna i rularula. ¹⁷ Lakea i bole a maki ni kani i namika turana a bret i rata, i habi ne Iakop. ¹⁸ I bole lakea ne tamana i gale, “Tata.”

Lakea e Isak i koli mulea, “Iau ieni. Ioe e rei ke?”

¹⁹ Lakea e Iakop i tamia e tamana, i ta maea, “Iau e Esau, e tumu a tabua. A rata pali a maki o taki iau vona. O made kamumu o kani a kania vomu, muri o gamai iau.”

²⁰ E Isak i nanea e tuna, “Ioe o mulangi, o hamule malaviriri polo?”

Lakea e Iakop i ta maea, “E BAKOVI DAGI a Vure vomu i habi a mulangia nau.”

²¹ Lakea e Isak i takia e Iakop, “O karuku valai tabukoi, ga nugua a kulimu, ioe muholi e tugu e Esau, o i uka?” ²² Lakea e Iakop i karuku tabukoi lokovonga ne tamana, lakea e Isak i bakaia, i ta maea, “A nitamu i manga e Iakop, a limamu i manga e Esau.” ²³ Pali e Isak i uka ma i matakilalea e Iakop, a vuhuna i kuli vungaka manga e tukana e Esau, lakea i gamaia. ²⁴ Muri i nanea, “Ra ioe, ioe muholi e tugu e Esau?”

E Iakop i koli mule, i ta maea, “Iau kunana.”

²⁵ Lakea e Isak i ta maea, “O tugu, o habi nau ranga kania vomu ga kani, muri ga gamai ioe.” Lakea e Iakop i bole lokovonga vona a maki ni kani, i kani. A vain ranga i bole lokovonga vona i ninu. ²⁶ Lakea e tamana i takia, “Tugu, o valai, o nguru iau.”

²⁷ *Lakea e Iakop i lokovonga i ngurua e tamana, lakea e tamana i burongia a mangina a varakia vona, i gamaia, i ta maea, “A mangine tugu i mangi manga a hania i gamaia e BAKOVI DAGI. ²⁸ A Vure bara i vakaborua na hunu a simuru i vakamea a hania vomu, i rike kamumu vona a vit, a vain. ²⁹ *E huriki e turamu mai bara ria a vora vomu. A maka tanga lobo bara ri polotano vomu. Bara ioe a bakovi dagi ne huriki e turamu. E rei i ruduraha ioe, a Vure bara i ruduraha ia. E rei i gamai ioe, a Vure bara i gamai ria.”

³⁰ E Isak i gamai loba e Iakop, muri e Iakop i pesi rike, i vano. I uka ma i pea ma a tabeke ne tamana, i bele na pinango e tukana, e Esau. ³¹ Ia tara i rata a maki ni kani i nami kamumu, i bole lakea ne tamana. Lakea i takia, “O tata, o made kamumu. O kani a kania nga, muri o gamai iau.”

³² Lakea e tamana e Isak i nanea, “Ioe e rei ke?”

E Esau i ta maea, “Iau e Esau, e tumu a tabua.”

³³ E Isak i turutu i vakulu a tagana, lakea i nanea, “E rei a viri i pango muga, i bole valai pali a kania? A kani pali, a gamaia, o valai muri ke. I muholi, ra bakovi iea a gamaia pali!”

* **27:27:** Hib 11:20 * **27:29:** Vuh 12:3

34 Na tahuna e Esau i longoa a ngava i taki e tamana, i upu tala a nangi, i tangi. Lakea i takia e tamana, “Tata, o gamai iau, iau tara!”

35 Lakea e tamana i takia, “E tarimu i valai i tami iau, a gamaia. I bolea pali a maki kamumu.”

36 *E Esau i ta maea, “Ni gale lato vona a rana e Iakop.* Ngane i balaka rua a hini i kau a maki nau. I muga i ngaru ge ia a tabua, a longo maia. Pali ngane i tamia e tata, i gamaia!” Muri i nanea, “Ioe o tahoka ranga maki kamumu o ru mule, go gamai iau vona?”

37 Pali e Isak i koli mulea, i ta maea, “Tau a rua pali ge ia a bakovi dagi vomu. E turana mai bara ria a vora vona. Bara i tahoka a vit a vain i kupo. Pali o tugu, ga rata navai ioe?”

38 *Lakea e Esau i takia e tamana, “Tata, ioe o tahoka tara maki kamumu i tabana? Tata, iau tara o gamai iau.” Muri i upu tala tabu a nangi, i tangi.

39 *Lakea e tamana i takia, “A tanga vomu bara i pesi basi na robo i vole vona a maki, basi na robo i boru langa vona a simuru na rodo. 40 *Bara o made kunana na vabinga na bainat, bara ioe a vora ne tarimu. Muri bara o longotaroa, i uka ma ge matakari ioe tabu.”

41 E Esau i tahoka a rongova ne Iakop, a vuhuna e Isak i gamaia e Iakop. Lakea Esau i ta maea, “E tata i popote bara i mate. Ia ge mate, bara si taringi taroa, muri bara rabalakia e Iakop.”

* 27:36: Vuh 25:29-34 * 27:36: ‘Iakop’ i manga i ‘tatami.’

* 27:38: Hib 12:17 * 27:39: Hib 11:20 * 27:40: Vuh 36:8; 2Ki 8:20

⁴² Ni vakalongo e Rebeka vona a ngava i takia e Esau, lakea i rudu a ngava ne Iakop, ge valai vona, i takia, “E tukamu e Esau i luhoi na ni rabalaki ioe. ⁴³ Tugu, ngane o longo mai a hini ga taki. O ha lakea ne hamu e Leban na tanga e Haran. ⁴⁴ O made turana popote, ge lobo taro a rongova vona e tukamu, ⁴⁵ ge longokaburungia a hini o rata virihia vona. Muri ga talo rike a ngava vomu, o hamule valai. I navai a hini muru gu velu varago nau na parava i taku?”

⁴⁶ Muri e Rebeka i takia e Isak, “Iau i koi a kuligu pali vona ra ngatavine ne Hiti ala rua nga. E Iakop bara i bole e girihina na robo koea, na kabu ne Hiti, i manga ra ngatavine nga, iau a koi ni made koea. Ge rata iau a maki tara ga mate.”

28

E Iakop i Ha Lakea ne Leban

¹ Lakea e Isak i galea e Iakop, i gamaia, i vakukua, “Naha ni parangi na ngatavine o Kenan. ² O lakea malaviriri o Padan-Aram na robo e Mesopotamia, na tabeke e tamane kinamu, e Betuel. O bole talea vonga ne hamu e Leban, tara e tuna a ngatavine, ge girihimu. ³ A Vure Tuhaka* ge gamai ioe, go vakabele, go vakakupo e huriki a hamomu. ⁴ *E Bakovi Dagi ge gamai ioe turana e huriki a hamomu, i manga a hini i gamaia e Abraham hosi. Muri bara o bolea a malala, ra o made manga mosi vona ngane, ra malala a Vure i habia ne Abraham.” ⁵ Lakea e

* **28:3:** ‘A Vure Tuhaka’ na nita Hibru i manga e ‘El Sadai.’

* **28:4:** Vuh 17:4-8

Isak i rudua e Iakop i vano i lakea o Padan-Aram ne hana e Leban, e tune Betuel, ra hamone Aram. E Leban e kurabane Rebeka. E Rebeka e kinane Iakop rua e Esau.

⁶ E Esau i lohoka vona ngane e Isak i gamaia e Iakop, muri i rudua i lakea o Padan-Aram ge bolea vonga e girihina. Na tahuna i gamaia i vakukua nahea ge parangi a ngatavine o Kenan. ⁷ E Iakop i longototo e tamana e kinana, i vano i lakea o Padan-Aram. ⁸ Pali e Esau i lohoka vona ngane e tamana i uka ma i ngaru a ngatavine o Kenan. ⁹ Lakea, i vano i parangi vona e Mahalat, e tune Ismael e kurabane Nebaiot.

E Iakop i Vurena o Betel

¹⁰ E Iakop i malaga o Bersiba, ge lakea o Haran. ¹¹ I bele vona a tabeke tara, i mahita, a vuhuna i rolo a haro. I bolea tara kedo i ru polotano na gina, i kaloho langa vona, i mahita. ¹² *Na tahuna i mahita i vurena, i masia a nirike ni vakapesi na malala, i padoia a hunu, lakea e huriki a agelo na Vure ri puru rike vona. ¹³ *E BAKOVI DAGI i pesi polo meli vona, i ta maea, “Iau e BAKOVI DAGI, a Vure ne tubumu e Abraham, e tamamu e Isak, ga habia vomu, ne huriki a hamomu a malala o mahita vona. ¹⁴ *E huriki a hamomu bara ri ala kupo manga a habulo na malala. Bara mu made vona a hini i vakatubu na nirolona haro, i lakea mai a nirikena haro, a hini i sike lakea i puru lakea. E huriki a viri lobo na malala ga gamai ria, a vuhuna iau a gamai e huriki a hamomu. ¹⁵ Iau ga laho turamu, ga matakari ioe na hini o lakea

* **28:12:** Ion 1:51 * **28:13:** Vuh 13:14-15 * **28:14:** Vuh 12:3; 22:18

vona. Muri ga bole mule valai ioe koea na malala iea. I uka ma ga pe ioe ngane, bara rata taro a maka maki a taki ioe vona.”

¹⁶ E Iakop i hadongo, i luhoi maea, “Muholi, e BAKOVI DAGI i made vona a hini nga, pali iau i uka ma a lohoka vona.” ¹⁷ I mangenge, i ta maea, “Iau a mangenge hateka vona a tabeke iea, a vuhuna ra tabeke iea a roho na Vure, a dili dala na hunu.”

¹⁸ Na hatelanga pokopoko na parava muri, e Iakop i bolea a kedo, ra i kaloho langa vona, i toto pesia ga kilakila. Muri i bolea a nibiri, i guru langea vona. ¹⁹ Lakea i vunua a tanga iea e Betel.† Ra tanga dagi iea, ni gale muga e Lus. ²⁰ Muri, e Iakop i ratea tara nita dagi, i ta maea, “A Vure bara i laho turagu, ge matakari iau na ni lahogu iea, ge habi a maki ni kani ga kani, a varakia ga rodo, ²¹ muri ge bole mule iau na tabeke ne tata na nivalemu, e BAKOVI DAGI bara ia a Vure nau. ²² Ra kedo iea a vakapesia i manga a kilakila ge vakasiri a hini nga ga hae a roho vomu vona. A maki i ravulu o habi nau bara habi mulea vomu a tabekena i taku.”

29

E Iakop i Bele o Padan-Aram

¹ Muri e Iakop i laho liu i bele na robo ne huriki na nirikena haro. ² Na tahuna i bele, i matai a kabuna sipsip i tolu, ri mahita tabukoi na lomu, a vuhuna a lomu iea, a naru ne ria. A lomu ni kavitaggu na kedo dagi. ³ Na tahuna a maka

† 28:19: ‘Betel’ na nita Hibru i manga ‘a roho na Vure.’

kabuna sipsip ri bele palupu ni ninu, e huriki a vora ni matakari a sipsip bara ri kule talea a kedo dagi i kavitagu a lomu ri ninu a maka sipsip, muri ri kavitagu tabua.

⁴ E Iakop i nana e huriki a matakari na sipsip, “Turagu mai, mua a viri vai?”

Ri koli mule ri ta maea, “Mia a bakovi o Haran.”

⁵ Lake i nana tabu, “E Leban, e tubune Nahor, mu lohoka vona o i uka?”

Ri koli mule, ri ta maea, “Mi lohoka vona.”

⁶ Muri i nana tabu, “Pali i kamumu, o i uka?”

Ri koli mule, ri ta maea, “I kamumu kunana. Mata lakea, e Resel, e tuna a ngatavine i valai turana a kabu na sipsip vona.”

⁷ Lakea e Iakop i ta maea, “Pali mua? A haro i tabana, pali i navai mu malaviriri hateka mu gale palupu a kabu na sipsip? Mu vakaninu, mu bole hamule ria, ri gi kani a varili.”

⁸ Ri koli mule, ri ta maea, “I uka ma mi gi rata mavonga. A kabuna sipsip bara ri bele palupu taro, muri bara mi kule talea a kedo ni tukari a lomu vona, mi vakaninu ria.”

⁹ E Iakop i tabana na ni ta turane huriki a matakari na sipsip, i bele e Resel turana a kabu na sipsip ne tamana, a vuhuna ia tara a matakari na sipsip. ¹⁰ Na tahuna i masia e Resel, e tune hana, e Leban, i valai turana a kabuna sipsip vona, i vano i kule talea a kedo na matana lomu, i vakaninu a maka sipsip ne hana. ¹¹ Lakea e Iakop i ngurua e Resel, i vakatubu ni tangi. ¹² I vakalongoa e Resel ia e tune Rebeka, e kurabane tamana. Lakea e Resel i nunu lakea na tanga, i vakalongoa e tamana.

¹³ Na tahuna e Leban i longoa a velenga ne Iakop, e tune kurabana, i bele, i laho malaviriri kunana, ge tagui ia. Lakea i rakoā, i ngurua, i tuli lakea na ruma. I tuverei ne hana na maki i bele vona. ¹⁴ Lakea e Leban i takia e Iakop, “Muholi, ioe a daragu.”

E Iakop i Parangi e Lea Rua e Resel

E Iakop i made turane Leban na keva i taku, ¹⁵ lakea e Leban i takia, “Ioe e tune kurabagu muholi. Pali a koi ioe go leho tavula. O taki iau, ge riva a mapana leho vomu?”

¹⁶ E Leban i tahoka e tuna ngatavine ala rua. A tabua e Lea, e tarina e Resel. ¹⁷ E Lea, a matana i havuhavu, pali e Resel, i labeka, i mata kamumu. ¹⁸ E Iakop i ngarua e Resel, lakea i takia e Leban, “Ga leho taro vomu na pida ge polorua, muri ga parangi vona e Resel, e tumu kiroko.”

¹⁹ Lakea e Leban i ta maea, “I kamumu bara o bolea, ma ge nabirei vona a viri na kabu tara. Ngane o made turagu.”

²⁰ Lakea e Iakop i leho na pida i polorua, ge bolea e Resel, pali ra pida nga, i manga a parava popote kunana, a vuhuna i ngaru hatekea e Resel.

²¹ Muri e Iakop i takia e Leban, “O habia nau ngane e tumu, ga parangi vona. A vakalobo pali a pida o taki ga leho vona.”

²² Lakea e Leban i gale palupu e huriki na tanga, i ratea a habu. ²³ I rodo a hini, i bolea e Lea, i habia ne Iakop, i mahita turana. ²⁴ E Leban i habia ne Lea a vorakato ngatavine, a rana e Silpa, ge a vora vona.

²⁵ Na hatelanga, i turutu vona e Lea i mahita turana. Lakea e Iakop i takia e Leban, “Ioe o rata

navai iau? Iau a leho vomu ta ga parangi vona e Resel. I navai a hini o tami iau?”

²⁶ Lakea e Leban i koli mulea, “I uka ma a rabune mia koea a ngatavine i muri ge parangi languia a viri i muga. ²⁷ Pali ngane, o vakalobo taroa a parava na habu ge polorua ne marua e Lea muru parangi. Muri ga habi tabua vomu e tarina. Pali ioe bara o leho tabu na pida i polorua.”

²⁸ E Iakop i longo vona a ngava iea. Muri i lobo a parava i polorua na habu, lakea e Leban i habi tabua vona e tuna e Resel, ge girihina. ²⁹ E Bila, a vorakato ngatavine, i habi tabua ne Resel ge ia a vora vona. ³⁰ E Iakop i mahita turane Resel, a vuhuna i ngaru hatekea ne Lea. Muri i leho tabu ne Leban na pida i polorua.

E Huriki e Tune Iakop

³¹ E BAKOVI DAGI i masia e Lea, i uka ma i ngaru hatekea e Iakop, lakea i tuhoria i tahoka a koma, pali e Resel i lame. ³² E Lea i singou. Muri i podea a koma bakovi, i vunua e Reuben.* Lakea i ta maea, “E BAKOVI DAGI i masia pali a nimadihi nau. Pali ngane e girihigu bara i ngaru iau.”

³³ Muri e Lea i singou tabu. Na tahuna i poda tabua tara koma bakovi, i ta maea, “E BAKOVI DAGI i longo e Iakop i uka ma i ngaru iau, lakea i habi tabua nau a koma bakovi.” Lakea i vunua e Simion.†

³⁴ Muri e Lea i singou tabu. Na tahuna i poda a koma bakovi tabu i ta maea, “Ngane e girihigu

* **29:32:** ‘Reuben’ na nita Hibru i manga ‘o masia, e tugu a bakovi.’ † **29:33:** ‘Simion’ na nita Hibru i manga ‘a Viri i longo.’

bara i madoko nau, a vuhuna a poda vona pali a koma bakovi ala tolu.” Lakea i vunua e Levi.†

³⁵ E Lea i singou tabu. Na tahuna i poda tabua tara koma bakovi, i ta maea, “Ngane bara kavurikea a rane BAKOVI DAGI.” Lakea i vunua e Iuda.‡ Muri i lobo ni singou.

30

¹ Na tahuna e Resel i masia i uka ma i poda ne Iakop ranga koma, i madihi a hatena vona e tukana. Lakea i takia e Iakop, “O habi a koma nau. Ge uka, bara mate.”

² E Iakop, i madihi a hatena, lakea i takia, “Tau i uka ma iau a Vure a rata ioe o lame.”

³ Muri e Resel i ta maea, “O bolea e Bila, a vora ngatavine nau. O mahita turana ge poda ranga koma ga pau.”

⁴ Lakea e Resel i habia ne Iakop e Bila ge girihina. Lakea e Iakop i mahita turana, ⁵ i singou, i podea a koma bakovi. ⁶ Ngane e Resel i ta maea, “A Vure i matakilaka nau, i longo a nigale nau, i habia nau a koma bakovi.” Na naro iea kunana, i vunua e Dan.

⁷ A vora ne Resel, e Bila, i singou tabu i podea a koma bakovi. Ngane i rua e tune Iakop i poda. ⁸ Lakea e Resel i ta maea, “A vaubi bala ne tukagu, ngane a bolea pali.” Lakea i vunua e Naptali.*

⁹ E Lea i masia i uka ma i poda tabu, lakea i bolea a vorakato ngatavine vona, i habia e Iakop ge girihina. ¹⁰ Ra vora ne Lea, e Silpa, i podea ne

† **29:34:** ‘Levi’ na nita Hibru i manga e ‘madoko.’ § **29:35:** ‘Tuda’ na nita Hibru i manga e ‘kavurike.’ * **30:8:** ‘Naptali’ na nita Hibru i manga e ‘vaubi bala’.

Iakop a koma bakovi. ¹¹ Lakea e Lea i ta maea, “A nabirei vona!” Lakea i vunua e Gad.†

¹² E Silpa, a vorakato e Lea, i poda tabu. Ngane i rua e tune Iakop i poda. ¹³ Lakea e Lea i ta maea, “A vivi hateka. Ngane e huriki a ngatavine bara ri gale iau ‘a ngatavine ni vivi.’” Lakea i vunua e Aser.‡

¹⁴ Na tahuna ni mirio a vit, e Reuben i lakea na hania, i matavisi ranga vuana kai manginoro. I bole lakea ne kinana, e Lea. Muri e Resel i nongi e Lea, “Iau a masia e tumu i habi vomu ranga vuana kai manginoro, o habi nau ranga.”

¹⁵ Pali e Lea i marikoi, i ta maea, “Ioe o rata marogoa pali e girihigu. Pali ngane o ngaru ni bole tabu ranga vuana kai manginoro ne tugu?”

Lakea e Resel i ta maea, “Kamumu hateka, ioe bara o habi nau ranga vuana kai manginoro, o mahita turana barama na rodo e Iakop.”

¹⁶ Na malunga e Iakop i hamule na hania, lakea e Lea i vano i tagui ia, i ta maea, “Iau a kona ioe pali na vuana kai manginoro i bole e tugu. Na rodo o mahita turagu.” Na rodo iea e Iakop i mahita turana e Lea.

¹⁷ A Vure i longototoa a ninana ne Lea, lakea i singou i podea a limana e tune Iakop. ¹⁸ Muri e Lea i ta maea, “A Vure i habi nau a maki a nanea vona, a vuhuna a habia ne girihigu a vora ngatavine nau.” Lakea e Lea i vunua e tuna e Isikar.§

† **30:11:** ‘Gad’ na nita Hibru i manga e ‘nabirei.’ ‡ **30:13:** ‘Aser’ na nita Hibru i manga e ‘vivi.’ § **30:18:** ‘Isikar’ na nita Hibru i manga e ‘mapa.’

¹⁹ E Lea i singou tabu, i podea a polotarana e tune Iakop. ²⁰ Muri i ta maea, “A Vure i habi tavulea nau tara maki kamumu. Ngane e girihigu bara i togo iau, a vuhuna a poda vona e huriki e tuna a bakovi, i polotara.” Lakea i vunua e Sebulun.**

²¹ Muri i podea a koma ngatavine, i vunua e Daina.

²² A Vure i luhoia e Resel, i longoa a nivasileki vona, i gamaia ge singou. ²³ Muri e Resel i singou, i podea a koma bakovi. Lakea i ta maea, “A Vure i bole vuroki a nimaruhu nau.” ²⁴ I vunua e Iosep, lakea i ta maea, “A ngarua e BAKOVI DAGI ge habi tabua nau tara koma bakovi.”

E Iakop i Kupo a Mahala

²⁵ Muri ne Resel i podea e Iosep, lakea e Iakop i takia e Leban, “Iau ga pe ioe, ga hamule lakea na tanga nau. ²⁶ Iau a leho kamumu hateka vomu. O lohoka vona a maka leho lobo a rata vomu, o habi nau e huriki e girihigu, e huriki e tugu, ri gi vano turagu.”

²⁷ Lakea e Leban i ta maea, “O made turagu. Na naro kamumu vomu kunana iau a tahoka a mahala i kupo. Iau a matakilaka, e BAKOVI DAGI i gamai iau a vuhuna ioe o made turagu.” ²⁸ Lakea i ta maea, “O taki iau vona a mapamu, bara kona ioe.”

²⁹ E Iakop i takia, “O lohoka vona a leho a ratea vomu, a matakaria a kabuna sipsip vomu, ri bele kupo. ³⁰ Ra kabuna sipsip popote o tahoka muga, ngane ria a kabu dagigala, a vuhuna e BAKOVI

** **30:20:** ‘Sebulun’ na nita Hibru i manga e ‘nitogo.’

DAGI i gamai ioe na tahuna a made turamu. Pali ngane, o luhoi kamumu. A ngaru go habi nau ranga maki.”

³¹ Lakea e Leban i nana, “Pali a ra o ngaru ga habi vomu?”

E Iakop i koli, i ta maea, “A koi go habi nau a maki viliha. O rata kunanea tara naro, muri bara matakari tabu a kabuna sipsip vomu. ³² Mona ga bole tala na kabuna sipsip vomu a maka sipsip logologo, a tuna sipsip kokoa, a meme logologo, ga mapagu. ³³ Muri bara o matai kamumu a sipsip a meme a bole vomu. Na tahuna o matai a meme i uka ma i logologo, a tuna sipsip i uka ma i kokoa o matavisi i laho turana a kabuna nau, bara o lohoka vona iau kunana a panaho.”

³⁴ Lakea e Leban i ta maea, “I kamumu! O rata manga a hini o taki.”

³⁵ Na parava iea kunana, e Leban i vakalaho herehere a maka meme a toga, a kinana logologo keakea, a tuna sipsip kokoa, i habi ne huriki e tuna bakovi ri matakari. ³⁶ E Leban i vano turane ria, ri laho na parava i tolu, turana a kabuna sipsip, a meme. Ri vano ri bele vona a tara tanga. Pali e Iakop i matakaria a kabuna sipsip a meme ne Leban.

³⁷ Muri, e Iakop i tolo karaba a rahana kai a popla, a almon, a plein, i rina a kulina, i tabuli kavakava a hini keakea pololilo. ³⁸ I bole ra rahana kai i rina, i ru tabukoi na murina ni ninu. Na tahuna ri ngaru ni varadi a kabuna meme, bara ri valai ri ninu, ³⁹ ri varadi tabukoi na rahana kai. Muri a maka kinana bara ri poda, e tune ria ri logologo. ⁴⁰ Muri e Iakop i kalipida

a maka tuna sipsip a meme na kabuna. I rata a kabuna sipsip a meme vona ri mata lakea na kabuna sipsip a meme logologo na sipsip a meme kokoa ne Leban. Na naro iea kunana, e Iakop i kalipida a sipsip a meme vona, i uka ma i ru turana a kabuna sipsip a meme ne Leban. ⁴¹ Na tahuna a maka sipsip, a meme gavutuvutu ri ngaru ni varadi, bara i ru tabukoi na naru a maka rahana kai, bara ri matai, ri varadi. ⁴² Na tahuna a maka sipsip, a meme tekiteki ri ngaru ni varadi, i uka ma i ru a maka rahana kai nga. I mavonga, a maka sipsip tekiteki ri lakea ne Leban, pali e Iakop i bole a maka sipsip gavutuvutu. ⁴³ Na vilo iea kunana e Iakop i vakabele kupo a maki vona. I tahoka a maka kabuna sipsip a meme, e huriki a vora bakovi, a vora ngatavine, a maka kamel, a donki.

31

E Iakop i Ha Taroa e Leban

¹ E Iakop i longo e huriki e tune Leban ri ta maea, “E Iakop i bole lobo a maki ne tamane hita. Ngane i tahoka a mahala i kupo.”

² Lakea e Iakop i masia a narone Leban i mapulo, i uka ma i manga a narona muga. ³ Muri e BAKOVI DAGI i takia e Iakop, “O hamule lakea na robo ne tamamu, ne huriki a viri vomu. Iau ga turamu.”

⁴ Lakea e Iakop i talo rike a ngava ne Resel rua e Lea, ru gu masia na hini i matakari a kabuna sipsip vona. ⁵ Lakea e Iakop i taki rua, “Iau a masia a narone tamane marua, i uka ma i manga a narona muga. Pali a Vure ne tata i made turagu.

⁶ Marua, muru lohoka, iau a rata a leho dagi ne tamane marua, ⁷ pali e tamane marua i tami iau. I balaka ravulu i pulo viliha a mapagu. Pali a Vure, i uka ma i ngarua e Leban ge rata hale iau. ⁸ I muga i ta maea, ‘A maka sipsip padikuku ga mapamu.’ Lakea a kabuna sipsip ri poda a maka sipsip padikuku. Muri i ta maea, ‘A maka sipsip logologo ga mapamu.’ Lakea a kabuna sipsip ri poda a maka sipsip logologo kunana. ⁹ Na naro iea a Vure i bole ne tamane marua a kabuna sipsip, i habi nau. ¹⁰ Na tahuna a maka meme ri varadi, a vurena vona a maka meme a toga logologo, ri radi a maka kinana meme. ¹¹ A vurena vona a agelo na Vure i gale iau, i ta maea, ‘Iakop.’ Lakea a koli, a ta maea, ‘Iau ieni.’ ¹² Lakea i taki iau i ta maea, ‘O mata rike o matai a maka meme a toga logologo, ria kunana ri radi a maka kinana meme. Iau a masia pali a naro hale i rata virihi ioe vona e Leban. ¹³ *Iau kunana a Vure, ra i bele vomu o Betel, na tabeke o taki a ngava dagi nau vona, muri o gamaia o rua vona a kedo, ga kilakila. Ngane o pe malaviriria a robo iea, o hamule lakea na robo vomu.’ ”

¹⁴ Muri e Resel e Lea ru tapuhaki, ru ta maea, “E tamane maria i uka ma i vakatahoka maria vona tara maki. ¹⁵ I rata maria miri manga a mosi. I habi maria vomu, i vakalobo pali a mahala o kona maria vona. ¹⁶ Muholi ra maka mahala, a Vure i bole mule ne tamane maria, bara ne maria, ne tune maria. Pali ngane o muri maia a ngava a Vure i taki ioe vona.”

¹⁷ Lakea e Iakop i vakarike na kamel e huriki

* **31:13:** Vuh 28:18-22

e tuna e girihina. ¹⁸ Ri pea ngane a robo iea, ri hamule lakea ne tamana e Isak, na robo e Kenan. A maka kabuna sipsip a meme i lili muga. I vakamariu lobo a maka mahala i vakabele o Padan-Aram, re Mesapotamia.

¹⁹ Na tahuna i vano e Leban, ge palakudu a vuna sipsip, lakea e Resel i panaho a maka hanuna vure ne tamana. ²⁰ E Iakop tara, i tamia e Leban, ra bakovi o Aram, i uka ma i vakalongoa ge vano. ²¹ I ha turana a maki lobo vona. I vano i pagepoloa a naru dagi e Iupretis. I laho lokovonga liu na maka kupona na robo e Gilead.

E Leban i Nunu Muri ne Iakop

²² A parava i tolu i lobo, e Leban i longoa e Iakop i ha pali. ²³ Lakea e Leban i bole e huriki a kabu vona, ri nunu muri maia e Iakop. Muri na parava i polorua, ri pakaraua na maka kupona na robo e Gilead. ²⁴ Na rodo, e Leban, ra bakovi o Aram, i vurena. A Vure i bele vona i ta maea, “Naha ni ratea tara ngava ge hale o ge kamumu ge lakea ne Iakop.”

²⁵ E Iakop i vakapesia a kape na kupona na robo e Gilead, lakea e Leban i pakaraua vonga, ia tara i vakapesi a kape vonga turana e huriki a kabu vona. ²⁶ Lakea e Leban i takia e Iakop, “Ra ioe, i navai o tami iau, o ha turana e tugu ngatavine ala rua i manga a viri ni lakavu na vabinga? ²⁷ I navai o tami iau, o ha kapiloho? I navai i uka ma o vakalongo iau, ga talo kamumu ioe na ralova turana a nangina kude a golo? ²⁸ I navai i uka ma o vakalongo iau, ga nguru e tubugu mai turane kinane ria? A naro o ratea i hale liu. ²⁹ Iau a tahoka a nitora na ni ratapile ioe. Pali baroko

na rodo, a Vure ne tamamu i taki iau, i ta maea, 'Naha ni ratea tara ngava ge hale o ge kamumu ge lakea ne Iakop.' ³⁰ Pali ngane o vano, a vuhuna o ngaru hateka ni hamule na tanga vomu. Pali i navai o panaho a maka vure nau?"

³¹ Lakea e Iakop i takia e Leban, "Iau a mangenge, a ha kapiloho, a vuhuna ma go rata virihi iau vona ranga hini, go bole hamule e tumu ngatavine. ³² Pali e rei o matavisia i bole a maka vure vomu, ia bara i mate. Na matane huriki a kabu vomu, o valai, o lei a maka maki, pali ioe bara o matavisi a maka maki vomu, o bole mule." E Iakop, i uka ma i lohoka vona e Resel i panaho a maka vure ne tamana.

³³ Lakea e Leban i dili na kape ne Iakop, na kape ne Lea, na kape na vora ngatavine ala rua, i uka ma i matavisi ranga maki. I pagitala na kape ne Lea, i vano i dili na kape ne Resel. ³⁴ E Resel i bole pali a maka vure ne tamana, i ru pololilo na murina ni made na kamel, i made langa vona. E Leban i lei lobo a maka maki na kape, i uka ma i matavisia tara maki.

³⁵ E Resel i takia e tamana, "Bakovi dagi, naha ni tahate iau, a keru ni pesi na matamu, a vuhuna a matai a keva."

Pali i matakana viliha lae, i uka ma i matavisi a maka vure vona.

³⁶ E Iakop i madihi a hatena, i tahatea e Leban, i nanea, "A ra maki hale a ratea? A ra naro hale a ratea o nunu muri nau vona? ³⁷ Ngane o lei lobo pali a maka maki nau, pali a ra maki vomu o matavisia? Ioe bara o matavisia tara maki vomu, o vakasiria ne huriki lobo. O ru tala na matane huriki a kabu vomu, a kabu nau, ri gi pelekado a

ngavane tarua. ³⁸ Na tahuna iau a made turamu na pida i ravulu rua, a maka sipsip, a meme, ri poda kamumu kunana. Pali i uka ma a kania tara sipsip a toga vomu. ³⁹ Iau i uka ma a vakasiria vomu ma tara sipsip a meme ge rabalakia a livoa hateka. A maka sipsip a meme i velu, a kuloi ria. A maka sipsip a meme ni panaho na rodo o na hini palala, bara o taki iau a kona. ⁴⁰ Na parava i kupo a haro i kani pile iau. Na rodo i ratapile iau a malangia, i uka ma a mahita kamumu. ⁴¹ Na pida i ravulu rua a made turamu, a naromu i maea kunana. A leho vomu na pida i ravulu a polona i va, a bole e tumu ngatavine ala rua. Na pida i polotara a bole a maka sipsip a meme vomu. Balaka kupo o pulo viliha a mapagu. ⁴² Bara a Vure ne sisi e Abraham, ra Vure e Isak i kavurike balea, i uka ma ge made turagu, muholi hateka bara laho pa a limagu a hamule. A Vure i matai a nimadihi nau, a leho dagi a ratea na limagu, pali baroko na rodo i tahate ioe, a vuhuna i uka ma o rata a naro kamumu.”

⁴³ Lakea e Leban i gegea e Iakop i ta maea, “Ra ngatavine nga e tugu, e huriki a koma nga, e tubugu. A maka sipsip a meme nga, a sipsip a meme nau. A maka maki o matai nga, a maka maki nau. Pali ngane ga rata navai e tugu ngatavine, turana e tune rua ru poda? ⁴⁴ O valai ngane, tu gu valongo mai a ngava ne tarua, tu gu ratea a ngava dagi, bara tu luhoi a maki tu ratea.”

⁴⁵ Lakea e Iakop i bolea tara kedo dagi, i toto pesia ne vona a nivakasiri. ⁴⁶ Muri i taki e huriki a kabu vona ri gi ru palupu ranga kedo.

Lakea ri ru palupu a maka kedo, muri ria lobo

ri kani palupu tabukoi na kupona kedo iea. ⁴⁷ E Leban i vunua na nita Aram a hini nga e Iegar Sahaduta.* Pali e Iakop i vunua na nita Hibru e Galid.†

⁴⁸ E Leban i ta maea, “Ra kupona kedo iea, ne vona ni vakasiri a ngava tu ratea mona.” Pali ni gale liu a tabeke iea e Galid. ⁴⁹ A rana tara, e Mispā, a vuhuna e Leban i ta maea, “E BAKOVI DAGI bara i matakari tarua, na tahuna i uka ma tu matai tabu tarua. ⁵⁰ Ioe bara o rata hale e tugu ngatavine rua, o bole tabu e huriki a ngatavine karaba ge girihimu, o luhoi kamumu. I uka a viri ge matai tarua, a Vure kunana i matai a hini tu rata.”

⁵¹ Lakea e Leban i taki tabua e Iakop, “O masia a kupona kedo turana a kedo dagi a totopesia na kurukurune tarua. ⁵² A kupona kedo turana a kedo dagi a toto pesia ne vona ni vakasiri a ngava dagi tu ratea. Iau i uka ma ga polotaro ga lakene, ga vaubi turamu. Pali ioe tara, i uka ma go polotaro go valai, go vaubi turagu. ⁵³ A Vure ne Abraham, a Vure ne Nahor, a Vure ne tamane rua bara i pelekado a narone tarua.” Lakea e Iakop i kaba vona a ngava dagi na rana Vure ne tamana, e Isak. ⁵⁴ Muri i habi meli na lolo a nihabi na Vure. I gale e huriki a kabu vona ri kani palupu. Ri kani lobo, ri mahita tabu vonga. ⁵⁵ Na hatelanga pokopoko, na parava muri, e Leban i nguru, i gamai e huriki e tubuna, e tuna. Muri i pe ria, i hamule lakea na tanga vona.

* **31:47:** ‘Iegar Sahaduta’ na nita Aram i manga ‘a kupona kedo ni ru ga kilakila.’ † **31:47:** ‘Galid’ na nita Hibru i manga ‘a kupona kedo ni ru ga kilakila.’

32

E Iakop i Taguia e Esau

¹ E Iakop tara i vano mai a hini ge lakea vona, lakea e huriki a agelo na Vure ri bele vona. ² E Iakop i matai ria, i ta maea, “Ra hini nga a mada na Vure.” Lakea i vunua a tanga iea e Mahanaim.

³ E Iakop i rudu muga e huriki a vinuru ri gi vakalongoa e tukana e Esau i made o Seir, na robo e Idom. ⁴ I taki e huriki a vinuru vona ri gi vakalongoa a matakari ne ria, e Esau, ri gi ta maea, ‘A vora vomu e Iakop ta ge vakalongo ioe vona a hini i made turane Leban, pali ngane i ngaru ni hamule valai vomu. ⁵ I tahoka a maka kabu na bulmakau, a donki, a sipsip, a meme, a vora bakovi, a vora ngatavine. I rudu valai a ngava vomu, ioe a matakari vona, ta go rata a naro kamumu vona.’ ”

⁶ Ri hamule valai ne Iakop, ri ta maea, “Mi lakea ne tukamu e Esau, mi vakalongoa pali. Ngane ge muri valai turana e huriki a tara vona ri ala 400, ri gi tagui ioe.”

⁷ E Iakop i mangenge, i loho lege lae, i vakalipida na tete i rua a tara vona. A maka kabuna sipsip, a meme, a bulmakau, a kamel ngi ranga i vakalipida na tete i rua. ⁸ E Iakop i luhoi maea, “E Esau bara i valai, i vaubi turana a tete tara, a tete i uka ma i vaubi bara i ha.”

⁹ Muri e Iakop i vasileki, i ta maea, “O Vure ne sisi e Abraham, ne tata e Isak. BAKOVI DAGI ioe a viri o taki iau ga hamule lakea na viri nau, na robo nau, go vakamade kamumu iau. ¹⁰ Iau a vora vomu, i uka ma i kamumu a vilogu, pali ioe o dodo iau, o rata a naro kamumu nau. Hosi

a pagepolo na naru dagi e Iordan turana a kodo nau kunana, pali ngane a tahoka a tara i rua.

¹¹ A vasileki vomu, o kori iau na limane turagu e Esau, a vuhuna a mangenge vona, ma ge valai, ge vaubi turagu turane huriki a ngatavine e tune ria.

¹² *Pali ioe o ta maea, ‘Muholi iau ga vakamade kamumu ioe, ga rata e huriki a hamomu ri gi bele kupo manga a hire na dari, bara ni keru ni gi.’ ”

¹³ I mahita vonga vona a rodo iea, pali i pelekado a maka maki i bole a maka mahala ge habi ne turana e Esau. ¹⁴ Lakea i ru palupu a kinana meme i 200, a meme a toga i ravulu rua, a kinana sipsip i 200, a sipsip a toga i ravulu rua, ¹⁵ a kinana a kamel i ravulu tolu turana tuna, a kinana bulmakau i ravulu va, a bulmakau a toga i ravulu, a donki a kinana i ravulu rua, a donki a toga i ravulu. ¹⁶ I taki e huriki a vora vona ri matakari a maka kabuna sipsip a bulmakau takutaku, i ta maea, “Mu laho muga. Naha ni vakalaho palupu a maka kabuna sipsip a bulmakau.”

¹⁷ Lakea e Iakop i takia a vora i laho muga, “E tukagu e Esau, ge tagui ioe, ge nana ranga, ‘Ioe o leho ne rei? I vai a tanga go lakea vona? A sipsip a bulmakau ne rei ra ri laho na ngalamu?’ ¹⁸ Pali o takia, o ta maea, ‘A maka sipsip a bulmakau nga, ne vona a vora vomu, e Iakop. A maka sipsip a bulmakau nga ge habi vomu, ioe a bakovi dagi vona. Ia ge muri valai.’ ”

¹⁹ E Iakop i taki tabu a ruana, a toluna vora, e huriki a vora lobo ri matakaria a kabuna sipsip a bulmakau, i ta maea, “Na tahuna mu taguia e

* **32:12:** Vuh 22:17

Esau, mu takia a ngava ge palupulupu kunana. ²⁰ Mu ta tora vona a ngava, 'A vora vomu e Iakop i muri valai.' ” A vuhuna e Iakop i luhoi maea, “Na naro iea kunana bara luke mulea e Esau na maka mahala a vakaru muga, lakea na tahuna miri vakorokoro, bara i rata kamumu iau.” ²¹ Lakea e Iakop i vakaru muga a maka mahala vona, i mahita vonga na mada ia.

E Iakop Ru Valoi a Vure

²² Na rodo iea, e Iakop i bole e girihina rua, a vora ngatavine vona ala rua, turana e tuna mai ala ravulu a polona i taku, ri pagepoloa a naru e Iabok. ²³ I rudu muga ria turana a maka maki lobo vona. ²⁴ *Pali ia kikeri i made mule. I bele tahoā tara bakovi ru valoi mavonga na rodo, i palala taho rua a hini. ²⁵ Na tahuna ru valoi, a bakovi i keri ni vakaborua e Iakop, lakea i ubi a labune Iakop, i maparu a tagana. ²⁶ Muri i ta maea a bakovi, “O taparaki iau ga vano. I palala pali a hini.”

E Iakop i koli mule, i ta maea, “O gamai taro iau, muri o vano ke.”

²⁷ Lakea a bakovi i nanea, “E rei a ramu?”

I koli mule, i ta maea, “A ragu e Iakop.”

²⁸ *Muri a bakovi i ta maea, “A ramu ngane i uka ma ge Iakop tabu. A ramu ngane ni gi gale ge Israel, a vuhuna o valoi turana Vure, o valoi turana e huriki a bakovi, o rangi ria pali.”

²⁹ *Lakea e Iakop i takia, “O taki iau vona a ramu!”

* **32:24:** Hos 12:3-4 * **32:28:** Vuh 35:10 * **32:29:** Het 13:17-18

A bakovi i koli, i ta maea, “I navai o nana vona a ragu?”

Muri i gamaia e Iakop. ³⁰ Lakea, e Iakop i galea ra mada iea e Peniel,* muri i ta maea, “A masia pali a matana Vure, pali i uka ma a mate.”

³¹ Na tahuna i pea e Penuel a haro i hera pali, i kodo a vuhuna i maparu a tagana. ³² Na tahuna iea, i valai mona, e huriki a kabu ne Israel i uka ma ri kani kilala a pona sipsip a bulmakau. Ri ramaia a vilo iea, a vuhuna a Vure i ubia a labune Iakop, i maparu a tagana.

33

E Iakop e Esau Ru Vakorokoro

¹ E Iakop i mata muga, i masia e Esau i valai turana e huriki a bakovi ala 400, lakea i kalipida e Lea, e Resel, a vora ngatavine ala rua, e huriki a koma. ² I vakalaho muga a vora ngatavine turane huriki e tune rua, e Lea turana e huriki e tuna ri laho na kurukuruna, e Resel e Iosep ru laho muri. ³ E Iakop kunana i laho muga, i lolu puru na malala balaka polorua na tahuna i laho lokovonga ge taguia e tukana.

⁴ Lakea e Esau i nunu lokovonga ne Iakop, i taguia, i rakoa, i ngurua ru vataringi. ⁵ Muri i mata rike e Esau, i matai e huriki a ngatavine a koma, lakea i nana, “E rei e huriki ri turamu?”

Lakea e Iakop i koli mulea i ta maea, “Iau a vora vomu. A Vure i rata a naro kamumu nau, i habi nau e huriki a koma nga.”

* **32:30:** ‘Peniel’ na nita Hibru i manga ‘a matana Vure.’

⁶ Muri a vora ngatavine turane huriki e tune rua, ri laho valai ri lolu puru. ⁷ E Lea turane e tuna mai ri muri mai ria, ri lolu puru. E Resel rua e Iosep ru muri, rua ranga ru lolu puru. ⁸ Lakea e Esau i nana, “Ra maka sipsip a bulmakau a matai, go bole lokovai?”

Lakea e Iakop i ta maea, “Bakovi dagi nau, ta ga habi vomu, go rata kamumu iau.”

⁹ Pali e Esau i koli mulea i ta maea, “Tarigu, iau a tahoka i kupo hateka. O matakari a maka sipsip a bulmakau nga, ge ne vomu.”

¹⁰ E Iakop i hehe, i ta maea, “I uka ma ge mavonga. Ngane tu vamatai tabu, o bole nau a maki nga. Ra ngane a matai a matamu, i manga a matai a matana Vure, a vuhuna o vivi ni tagui iau. ¹¹ Ngane a ngaru go bole a mahala nga a vuhuna a Vure i rata a vilo kamumu nau, a tahoka a maki i kupo.”

E Iakop i ta hinituhana, lakea e Esau i bole a maka mahala nga.

¹² Muri e Esau i ta maea, “Tu vano, iau ga laho turamu.”

¹³ Lakea e Iakop i ta maea, “Tukagu, e huriki a koma, i uka ma ri paki kamumu ma. Pali iau a luhoi hateka a maka sipsip, a bulmakau ra ri vakaruru, ma ri gi laho hateka na parava i taku, ma ri gi mate. ¹⁴ Tukagu, o laho muga ke. Ge laho muri e tarimu. Ga bae a maka sipsip a bulmakau turane huriki e tugu mai, bara mi pakarau ioe o Seir.”

¹⁵ Lakea e Esau i ta maea, “Ga taparaki vomu ranga vora nau ri gi laho turamu.”

Pali e Iakop i koli, i ta maea, “Ge vona ra? A ngaru kunana ioe go ngaru iau”

¹⁶ Na parava iea, e Esau i vakatubu ni laho mule lakea o Seir. ¹⁷ Pali e Iakop i lakea o Sukot,* i ratea vonga a tanga vona, i hae a kape na sipsip a bulmakau vona. Lakea ni gale liu ra mada iea e Sukot.

¹⁸ Muri e Iakop i pea e Padan-Aram, re Mesopotamia, i bele na robo e Kenan, i ru a mada vona tabukoi na tanga dagi e Sekem. ¹⁹ *Lakea i bole a kedo silva i 100, i kona ne tamane Sekem, na kabune Hamor, a malala i vakapesi a kape vona. ²⁰ Lakea i vakapesia vonga a dede-kedo, i galea, “A Vure a Vure ne Israel.”†

34

E Sekem i Rata a Rabu Hale ne Daina

¹ E Daina, e tune Iakop, e Lea i vano ge matai e huriki a ngatavine na tanga dagi. ² E Hamor, a bakovi dagi na kabu na Hivi, i matakaria ra tanga dagi iea. E tuna, e Sekem. Na tahuna e Sekem i masia e Daina, i lakavua. ³ E Sekem i ngaru hatekea e Daina, e tune Iakop. Lakea i lukea na ngava, ge ngarua. ⁴ Muri e Sekem i takia e tamana, i ta maea, “O tulia a ngatavine iea ge girihigu.”

⁵ Na tahuna e Iakop i longoa e Daina ni lakavu, i uka ma i takia tara ngava. I dava kunana e huriki e tuna ri gi hamule taro, a vuhuna ria lobo ri vano

* **33:17:** ‘Sukot’ na nita Hibru i manga ‘a kape.’ * **33:19:** Ios 24:32; Ion 4:5 † **33:20:** ‘A Vure, a Vure ne Israel’ na nita Hibru e ‘El Elohe Israel.’

ri matakari a sipsip. ⁶ Muri e tamane Sekem i vano, ge ta turane Iakop. ⁷ Na tahuna e huriki e kurabane Daina ri hamule na robo, ri longoa e Daina ni lakavu, i madihi a hatene ria, a vuhuna e Sekem i rata a rabu hale na kabu ne Israel na ni mahita turane Daina, re tune Iakop. Ra naro iea i hale hateka.

⁸ Lakea e Hamor i taki ria, “E tugu e Sekem i ngarua e Daina. Mu habia vona ge girihina. ⁹ Si gi vaparangi vakuloi. Mu habi valai ne mia a ngatavine. Mia ranga bara mi habi lakene mua a ngatavine. ¹⁰ Mu made turane mia, mu leho vona a malala na tabeke mu ngaru. Mu vahabi, mu vakona, bara mu tahoka a mahala vona a malala iea.”

¹¹ Lakea e Sekem i takia e tamane Daina turana e huriki e kurabana, i ta maea, “Mua bara mu longo mai iau, bara habi tavula ne mua a maki mu nana iau vona. ¹² Mu takia a mapana ngatavine, turana ranga maki, bara habi ne mua. Pali a ngatavine iea, mu habia nau ge girihigu.”

¹³ E huriki e tune Iakop ri longo tamilalu, ri tami e Hamor rua e tuna e Sekem, a vuhuna e kurabane ria, e Daina, ni rata a naro hale vona. ¹⁴ Lakea ri taki rua, “I uka ma mi gi longo mai marua. I uka ma mi gi habia e kurabane mia na bakovi i uka ma ni pala a kulina, ma ge habi a nimaruhu ne mia. ¹⁵ Bara mi longo mai ioe na maki i taku kunana. Mi ngaru mu gu pala a kuline huriki a bakovi lobo, ri gi manga mia. ¹⁶ Muri bara mi habi mua e huriki a ngatavine ne mia. Mua ranga bara mu habi ne mia e huriki a ngatavine. Bara mi made turane mua, muri bara hita a viri ala taku. ¹⁷ Pali mua, i uka ma mu longo

mai mia, ni gi pala a kuline mua, bara mi bole mulea e kurabane mia, mi vano.”

¹⁸ A nitane ria i nangi kamumu ne Hamor rua e tuna, e Sekem. ¹⁹ A riau iea, ri kavurike hatekea e huriki a kabu ne tamana, i malaviriri kunana i muri mai a ngava ri taki, a vuhuna i ngaru hatekea e Daina. ²⁰ E Hamor rua e tuna e Sekem, ru lakea na poridala na tanga dagi, ru ta turana e huriki a bakovi vonga. ²¹ Ru ta maea, “A narone e huriki a bakovi nga i kamumu. Ri gi made turane hita na malala ne hita, ri gi rata harikia ne ria. A malala i tabuli tavula, i uka viri ge leho vona. Ngane si gi parangi na ngatavine ne ria, pali ria ranga bara ri parangi na ngatavine ne hita. ²² Pali si gi valongo mai vona tara ngava. E huriki a bakovi ne hita, ni gi pala a kuline ria, si gi manga ria. Muri bara ri longo ni made na malala ne hita, bara hita a viri ala taku kunana. ²³ A maka mahala, a sipsip, a bulmakau ranga, bara ne hita. Si gi longo mai ria, bara ri made turane hita.”

²⁴ E huriki a bakovi ri pagitala na poridala na tanga dagi, ri longo vona a nitane Hamor rua e tuna e Sekem. Lakea ni pala a kuline e huriki a bakovi lobo na tanga dagi. ²⁵ I rongo ria a voko, ri malo kunana. I lobo a parava i tolu, lakea e tune Iakop ala rua, e Simion e Levi, ra to kinana taku e Daina, ru bole a bainat ne rua, ru vaubi turana e huriki a bakovi na tanga dagi, ru rabalaki ria. ²⁶ Ru rabalaki na bainat e Hamor rua e tuna e Sekem, lakea ru bole mulea e Daina na ruma ne Sekem. ²⁷ Ri sike e huriki e tune Iakop ranga, ri matai a podane huriki ri mate, ri bole a maki lobo na tanga dagi, a vuhuna e Sekem i rata a

naro hale ne kurabane ria. ²⁸ Ri bole a maka sipsip a bulmakau, a donki, a mahala lobo i tabuli pololilo, i tabuli polovavo na tanga dagi. ²⁹ Ri bole a maka mahala, e huriki a ngatavine, e huriki a koma, ri bole a maki lobo na tanga dagi.

³⁰ Muri e Iakop i taki e Simion rua e Levi, “Marua muru rata hale a nimadegu. Muru rata iau ngane i uka ma a made kamumu na matane huriki a Kenan a Peres, re huriki a tahona a robo iea. Hita, i uka ma si ala kupo. E huriki nga bara ri vadili palupu, bara ri ratapile iau turane huriki a kabu nau.”

³¹ Lakea ru nana maea, “O luhoi navai, miri gi mata taroa e kurabane maria, ni gi rata manga a ngoi?”

35

E Iakop i Hamule Lakea o Betel

¹ *Muri a Vure i takia e Iakop, “O sike o Betel, o made vona, o kisia a dede-kedo nau na tabeke a bele vomu na tahuna o ha ne turamu e Esau.”

² Lakea e Iakop i taki e huriki a kabu vona, i ranga e huriki ri turana, i ta maea, “Mu vuroki a maka vure taminga mu tahoka, mu kurudu pasi mua, mu rodo a varakia karaba. ³ Mu valai, si gi lakea o Betel, ga haea vonga a dede-kedo na Vure, a vuhuna i kori iau na tahuna na vuranga, i laho turagu na maka robo a lakea vona.”

⁴ Lakea ri habi ne Iakop a maka vure taminga ne ria, turana a maka pato na talingane ria, i tanu ria na taruna kai a ok tabukoi o Sekem. ⁵ Muri ri vano, lakea a Vure i rata e huriki a bakovi na

* **35:1:** Vuh 28:11-17

maka tanga dagi tabukoi vonga ri mangenge, i uka ma ri valili ria.

⁶ E Iakop turane huriki a tara vona, ri bele o Lus, re Betel na robo ne huriki a Kenan. ⁷ I kisia vonga a dede-kedo, i galea a hini ngi “A Vure ne Betel”, a vuhuna a Vure i bele vona vonga na tahuna i ha ne tukana. ⁸ E Debora, a vora ngatavine ne Rebeka i mate vonga, lakea i tanua na taruna kai a ok na tabeke mule puru ne Betel. Ni gale liu a kai iea “A Kai ni Tangi.”

⁹ Muri ne Iakop i pe e Padan-Aram, a Vure i bele tabu vona i gamaia. ¹⁰ *Lakea a Vure i takia, “A ramu e Iakop, pali ngane i uka ma ni gi gale tabu ge Iakop, ni gi gale e Israel.”

Lakea i vunua e Israel.

¹¹ *Muri a Vure i takia, i ta maea, “Iau a Vure Tuhaka, o vakabele e huriki a hamomu, ri gi vakavonu a malala. Ge ioe a vuhuna e huriki a kabu lobo. E huriki a hamomu ranga, ge ria a hariki. ¹² Ra robo a habia ne Abraham rua e Isak, ngane a habia vomu. Muri ga habia ne huriki a hamomu.”

¹³ Muri a Vure i pea e Iakop na hini i ta turana vona, i sike.

¹⁴ *E Iakop i rua a kedo ga kilakila ni gi vakasiri a tabeke i ta turana Vure vona. Lakea i guru langa na kedo a naruna vain, a naruna oliv, ge vakasiri a nihabi vona na Vure. ¹⁵ E Iakop i vunua a tabeke i ta turana Vure vona a “Roho na Vure”.*

E Resel e Isak Ru Mate

* **35:10:** Vuh 32:28 * **35:11:** Vuh 17:4-8 * **35:14:** Vuh 28:18-19 * **35:15:** A Roho na Vure, na nita Hibru e ‘Beth-El.’

¹⁶ E Iakop turane huriki a tara vona ri pea e Betel, ri lakea na tanga dagi e Eprata. Ri tabukoi ni bele vonga, i pahea a koma i keri ni poda e Resel. ¹⁷ Na tahuna i hataki a nimadihi na nipoda, a ngatavine bolekoru i takia, “Naha ni mangenge, bara o poda tabua a koma bakovi.”

¹⁸ Na tahuna e Resel i popote ge mate i vunua e tuna bakovi e Ben-Oni.† Muri e tamana i vunua herea e Bensamin.‡ ¹⁹ E Resel i mate, ni tanu na dala lakea o Eprata, ngane ni gale e Betlehem. ²⁰ E Iakop i rua a kilakilana polomeli na lovona. I mona a kilakilana i vakasiria a lovo ne Resel.

²¹ E Israel i laho lokovonga, i polotarua a tanga e Eder, i haea a kape vona. ²² *Na tahuna e Israel i made vona a robo iea, lakea e Reuben i mahita turana e Bila, a ngatavine i parangi tabu vona e tamana. Lakea i vano a nita i bele ne Iakop vona ra naro hale i ratea e Reuben.

E Iakop i tahoka e tuna a bakovi ala ravulu a polona i rua. ²³ E huriki e tune Lea a bakovi, a rane rua ra nga: e Reuben, a tabua ne Iakop, e Simion, e Levi, e Iuda, e Isikar, e Sebulun.

²⁴ E tune Resel a bakovi a rane rua ra nga: e Iosep e Bensamin.

²⁵ E tune Bila, a vorakato ne Resel, a bakovi a rane rua ra nga: e Dan e Naptali.

²⁶ E tune Silpa, a vorakato ne Lea, a bakovi a rane rua ra nga: e Gad e Aser.

Re huriki a bakovi nga, e tune Iakop ni poda o Padan-Aram.

† **35:18:** ‘Benomi’ na nita Hibru e ‘tuna na nimadihi.’ ‡ **35:18:** ‘Bensamin’ na nita Hibru e ‘tuna na nitara nau.’ * **35:22:** Vuh 49:4

²⁷ *E Iakop i bele taho e tamana na tanga e Mamare, i tabukoi na tanga dahi e Kiriati-Araba, re Hebron. E Abraham e Isak ru made vonga hosi. ²⁸ E Isak i tahoka a pida i 180, ²⁹ i gare liu, muri i mate. I vano i made turane huriki a viri vona ri mate pali. Muri e Esau rua e Iakop ru tanua.

36

E Huriki a Hamone Esau

¹ E Esau, a rana tara e Idom, i kupo a hamona. ² *I parangi a ngatavine o Kenan i ala tolu: E Ada, e tune Elon, a bakovi o Hiti; e Oholibama, e tune Anah, e tubune Sibion, a bakovi o Hivi; ³ *e Basemat, e tune Ismael, e turane Nebaiot.

⁴ E Ada i podea ne Esau a koma bakovi i vunua e Elipas. E Basemat i podea e Ruel. ⁵ E Oholibama i poda e Ieus, e Ialam, e Kora. Re huriki a bakovi nga e Esau i vakabele na robo e Kenan.

⁶ Muri e Esau i pea vonga e Iakop i mariu lakea na tabeke tara. I vano turana e girihina ala tolu, e tuna mai, e huriki ri made turana. I bole a maka sipsip a bulmakau a mahala i vakabele o Kenan i vano. ⁷ E Esau i pea e Iakop, a vuhuna i kupo hateka a maka sipsip a bulmakau ne rua, i kiroko a malala. ⁸ I vano, i made na kupona na robo e Seir, re Idom.

⁹ E Esau a vuhuna e huriki o Idom, ra ri made na kupona na robo e Seir. ¹⁰ E tune Esau a bakovi e Elipas, e kinana e Ada; e Ruel, e kinana e Basemat. ¹¹ E huriki e tune Elipas a bakovi ra nga: e Teman, e Omar, e Sepo, e Gatam, e Kenas.

* **35:27:** Vuh 13:18 * **36:2:** Vuh 26:34 * **36:3:** Vuh 28:9

¹² E Elipas, e tune Esau, i tahoka a vora ngatavine tara a rana e Timna. I podea vona e Amalek. E huriki a bakovi nga e tubune Esau rua e Ada.

¹³ E huriki e tune Ruel a bakovi a rane ria ra nga, e Nahat, e Sera, e Sama, e Misa. E huriki a bakovi nga e tubune Esau rua e Basemat.

¹⁴ E Oholibama, e girihine Esau tara i poda e Ieus, e Ialam, e Kora. E Oholibama, e tune Anah ngatavine. E Anah, e tune Sibion ngatavine. ¹⁵ Re huriki a hariki nga a hamone Esau. A tabua ne Esau rua e Ada e Elipas. E tune Elipas a bakovi ra nga: e Teman, e Omar, e Sepo, e Kenas, ¹⁶ e Kora, e Gatam, e Amalek. Re huriki a hariki nga, e tune Elipas, e tubune Ada, ri matakari na robo e Idom.

¹⁷ E huriki a hariki e tune Ruel, re tune Esau, ra nga: e Nahat, e Sera, e Sama, e Misa. E huriki a hariki nga, e tune Ruel, ri matakari o Idom. Ria e tubune Esau rua e Basemat.

¹⁸ E huriki a hariki nga, e tune Esau rua e Oholibama: e Ieus, e Ialam, e Kora. E huriki a hariki nga, a hamone Esau rua e Oholibama re tune Anah.

¹⁹ Re huriki a hariki nga ria a hamone Esau, a rana tara e Idom, ri matakaria a kabu ne ria.

²⁰ E huriki a hamone Seir a bakovi o Hori ri made vona a robo e Idom: e Lotan, e Sobal, e Sibion, e Anah, ²¹ e Disan, e Eser, e Dison. Re huriki a hariki nga e tuna e Seir, ri matakaria a kabu ne Hori na robo e Idom. ²² E tune Lotan bakovi ra nga: e Hor, e Heman. E Timna e kurabane Lotan. ²³ E huriki e tune Sobal bakovi ra nga: e Alvan, e Manahat, e Ebal, e Sepo, e Onam. ²⁴ E tune Sibion bakovi ra nga: e Aia

e Anah, re Anah i matakari a maka donki ne tamana e Sibion na tabeke i ngeki, i matavisia a navuha. ²⁵ E Anah e tuna e Dison e Oholibama. ²⁶ E tune Dison bakovi, a rane ria ra nga: e Hemdan, e Esban, e Itran, e Keran. ²⁷ E tune Eser bakovi ra nga: e Bihan, e Savan, e Akan. ²⁸ E tune Disan bakovi ra nga: e Us, e Aran.

²⁹ A hariki na kabu ne Hori ra nga: e Lotan, e Sobal, e Sibion, e Anah, ³⁰ e Dison, e Eser, e Disan. Re huriki nga a hariki na kabu ne Hori. Ri matakari a tabeke takutaku ne ria na robo e Seir.

E Huriki a Hariki o Idom
(1 Stori 1:43-54)

³¹ Muga na tahuna e Israel i uka hariki, e huriki a hariki nga ri matakari o Idom: ³² e Bela tune Beor i matakari o Idom. A tanga dagi vona e Dinhaba. ³³ Na tahuna e Bela i mate, e Iobab, e tune Sera, i valai na tanga e Bosra, i bole a murina. ³⁴ Na tahuna e Iobab i mate, e Husam i bole a murina. A robo vona e Teman. ³⁵ Na tahuna e Husam i mate, e Hadad tune Bedad i bole a murina. E huriki a tara vona ri ratapile e huriki o Midian na robo e Moab. A tanga dagi vona e Avit. ³⁶ Na tahuna e Hada i mate, e Samla i bole a murina. A tanga dagi vona e Mesreka. ³⁷ Na tahuna e Samla i mate, e Sahul i bole a murina. A tanga dagi vona e Rehobot i pesi na dahana naru dagi, e Iupretis. ³⁸ Na tahuna e Sahul i mate, e Bal-hanan e tune Akbor i bole a murina. ³⁹ Na tahuna e Bal-hanan e tune Akbor i mate, e Hadar i bole a murina. A tanga dagi vona e Pau. A rana e girihina, e Mahetabel, e kinana e Matred, e tune Mesahab.

⁴⁰ E huriki a hariki, a hamone Esau ri matakari na robo ni vunu virihi ria vona, a rane ria ra nga: e Timna, e Alva, e Dethet, ⁴¹ e Oholibama, e Ela, e Pinon, ⁴² e Kenas, e Teman, e Mibsa, ⁴³ e Magdiel, e Iram. Re huriki nga ria a hariki ne Idom. E Idom a rana tara e Esau. E Esau a vuhuna a kabu ne Idom. E huriki a hariki nga ri tahoka a tanga takutaku ne ria na robo ri made vona, lakea ni vunu muri mai ria a tanga nga.

37

E Iosep i Vurena

¹ E Iakop i made na malala e Kenan, hosi e tamana i made vona. ² Iea ngane a nitane Iakop:

E Iosep a riau i tahoka a pida i ravulu a polona i polorua (17). I tuhori e huriki e tukana ni matakari a kabuna sipsip. E huriki e tukana nga, e tune Bila rua e Silpa, e girihine Iakop varago. E tukana mai bara ri rata a naro hale, e Iosep bara i vano i taki tala ne tamana.

³ E Israel i ngaru hatekea e Iosep ne huriki e tuna bakovi lobo, a vuhuna i podea e kinana na tahuna e Iakop i gare. Lakea e Iakop i ratea a varakia mageregere i habia vona. ⁴ Na tahuna e huriki e tukana ri masia e tamane ria i ngaru hatekea e Iosep, ri tepua, i uka ma ri rata kamumua.

⁵ Na parava tara e Iosep i vurena, i tuvereia ne tukana mai a vurena. Na tahuna e huriki e tukana ri longoa, i madihi hateka a hatene ria. ⁶ E Iosep i taki ria, “Mu longoa a vuregu, ga tuvereia. ⁷ Na tahuna si rotu a galesi na vit na hania, a

galesi nau i pesi tamoro. Pali a galesi ne mua ri pesi haluia, ri lolu puru maia.”

⁸ Na tahuna e tukana mai ri longoa, ri nanea, “Ioe o luhoi ge ioe a matakari ne mia? Ioe o ngaru mia mi gi longototo a ngavamu?”

Lakea ri tepu hatekea vona a nuverei na vurena.

⁹ Muri i vurena tabu, i tuverei poloa ne tukana mai a vurena, i ta maea, “Mu longo valai, iau a vurena tabu, a vurena vona a haro, a keva, a hada i ravulu a polona i taku ri lolu puru ma iau.”

¹⁰ I tuvereia ne tamana, e huriki e tukana ra vurena, lakea e tamana i tahatea, i ta maea, “O vurena navai ke? Ioe o ngaru e kinamu, iau, e tukamu mai, mi gi lolu puru na ngalamu?” ¹¹ *I madihi a hatene ria e huriki e tukana, pali e tamana i luhoi kado kunanea a vurene Iosep.

E Huriki e Turane Iosep Ri Habia na Limana Pile

¹² Na parava tara, e huriki e tukane Iosep ri vano ri matakari a kabuna sipsip tabukoi o Sekem. ¹³ Lakea e Israel i takia e Iosep, “Ioe o lohoka vona a hini i matakari a sipsip vona e huriki e tukamu tabukoi o Sekem? O vano, o lokovonga mai ria.” E Iosep i koli mule i ta maea, “A lohoka vona.”

¹⁴ Lakea i takia, “O vano o gosi e huriki e tukamu, o vakarakoli a maka kabu na sipsip, muri o hamule, o vakalongo iau.”

E Israel, turana e huriki a kabu vona, ri made na maloku ne Hebron, i rudu talea vonga e Iosep. Na tahuna e Iosep i bele o Sekem, ¹⁵ a bakovi tara

* **37:11:** Apo 7:9

i matavisia i laho viliha vonga i nanea, “A ra o matakanea?”

¹⁶ I ta maea ia, “Iau a matakana e huriki e tukagu. O vakalongo iau vona a hini ri matakari a kabuna sipsip vona.”

¹⁷ Lakea a bakovi i ta maea, “Ri mariu pali koea. A longo ria ri taki ni lakea o Dotan.”

Lakea e Iosep i muri mai ria, i luve taho ria tabukoi o Dotan.

¹⁸ E huriki e tukana mai ri masia i laho valai, ri varodo a ngava ri gi rabalakia. ¹⁹ Ri varodo a ngava, ri ta maea, “Mata lakea. I valai ngane a koma na nivurena. ²⁰ Mu valai, si gi rabalakia, si gi voro purua na lovo a podana. Muri bara si taki ta a livoa hateka i rabalakia. Muri si gi masia a ra maki ge bele vona a vurena.”

²¹ Na tahuna e Reuben i longoa, i ngaru ni koria e Iosep, lakea i ta maea, “Nahea si gi rabalakia, ²² si gi vakatua a darana. Si gi voro puru kunanea koea na lovo na tabeke i ngeki.” E Reuben i ta mavonga, a vuhuna i ngaru ge koria e Iosep, ge tuli hamulea ne tamana. ²³ Na tahuna e Iosep i luve taho ria, ri lakavua, ri kali talea a varakia rengerenge vona. ²⁴ Ri bolea, ri voro purua na lovo i uka naru. ²⁵ Na tahuna ri made puru, ri gi kani, ri matai e huriki a Ismael ri valai o Giliat, ri gi puru o Egipto. Ri vakarike na maka kamel ne ria a mahala kamumu: a maki ni kani manginoro, a marasin ni bole na kai, a nibiri mangisipa.

²⁶ Lakea e Iuda i taki e huriki e turana, “A ra maki kamumu vona si gi rabalaki kapilohoa e tarine hita? ²⁷ Mu valai, si gi habia ne huriki

a Ismael, ri gi konea. Nahea si gi rabalakia, a vuhuna ia e tarine hita muholi.” Lakea ri longototoa.

²⁸ *E huriki a Midian,* a tara na ni vangoli a mahala, ri valai, ri laho polo. Ri matai e huriki e turana ri lalu rikea na lovo, ri habia ne huriki a Ismael, ri konea e Iosep na kedo silva i ravulu rua, muri ri bole lakea o Egipto.

²⁹ Na tahuna e Reuben i hamule lakea na lovo, i uka ma i masia e Iosep, lakea i rapea a varakia vona. ³⁰ I hamule lakea ne huriki e tarina i ta maea, “E Iosep, i uka ma ia na lovo! Ga navai iau?”

³¹ Lakea, ri rabalakia tara meme, ri bole a darana, ri ravu na varakia e Iosep. ³² Muri ri bole lakea ne tamane ria a varakia rengerenge, ri ta maea, “A varakia iea mi matavisia. O matai kamumua, ma ge ne tumu e Iosep.”

³³ E Iakop i matakilalea a varakia, lakea i ta maea, “Muholi hateka! A varakia ne tugu e Iosep. A livoa hateka tara i rabalakia, i kararapea e Iosep.”

³⁴ Muri, i rapea a varakia vona, i rodo a varakia nikalo, i taringia na parava i kupo e tuna. ³⁵ E huriki e tuna bakovi, e tuna ngatavine ri valai, ri gi lukea, pali i koi ne ria ri gi lukea, i taki ria, “Naha ni luke mule iau. Ga tangi tangi, ga mate, ga muri mai e tugu.” Lakea e Iakop i tangi mavonga.

³⁶ Na tahuna e huriki a Midian ri bele o Egipto ri habia ne Potipar e Iosep, i konea. E Potipar a bolekoru ne Parao, a ubu na tagari vona.

* **37:28:** Apo 7:9 * **37:28:** E huriki a Midian re huriki a Ismael.

38

E Tamar i Tamia e Iuda

¹ Na parava tara, e Iuda i pe e huriki e turana, i puru na tanga e Adulam, i made turana a bakovi a rana e Hira.

² I matavisia vonga a ngatavine, e tune Sua, a bakovi o Kenan, I parangi vona. ³ A ngatavine i singou, i podea a koma bakovi, i vunua e Er. ⁴ I singou tabu, i poda tabua a koma bakovi, i vunua e Onan. ⁵ Muri i poda tabua a koma bakovi tara, i vunua e Sela. Na tahuna e Iuda i made o Kesib, lakea e girihina i podea e Sela.

⁶ Muri e Iuda i vulakia e Tamar ge girihine Er, e tuna a tabua. ⁷ A narone Er, i uka ma i kamumu na matane BAKOVI DAGI, lakea e BAKOVI DAGI i rabalakia.

⁸ Lakea e Iuda i takia e Onan, “O mahita turana e girihine tukamu, o vakabelea vona e tuna, ge muri mai a rabune hita.”

⁹ Pali e Onan i lohoka vona a koma bara i vakabelea, i uka ma ge tuna. Lakea na tahuna i mahita turana e girihine tukana, i guru tavulea a naruna na malala. I rata mavonga a vuhuna i koi ni vakabele a hamone tukana. ¹⁰ A naro i ratea i hale na matane BAKOVI DAGI, lakea i rabalaki tabua e Onan.

¹¹ Lakea e Iuda i takia e kana, e Tamar, “I mate pali e girihimu, o hamule lakea na ruma e tamamu, o rukua e Sela ge koru rike taro.” E Iuda i luhoi maea, “E Sela bara i parangi vona a ngatavine iea, ia tara bara i mate manga e tukana rua.” Muri e Tamar i vano, i hamule lakea na ruma e tamana.

¹² Muri na keva ranga, e girihine Iuda i mate, re tune Sua. E Iuda i kalo lobo vona, muri i sike o Timna, ge matai e huriki a bakovi ri pali a vuna sipsip vona. E turana, e Hira, na tanga e Adula, i sike turana.

¹³ Lakea tara viri i takia e Tamar, “E kamu ge lakea o Timna, ge pali a vuna sipsip vona.”

¹⁴ Lakea e Tamar i kali talea a mohu vona, i bolea a hineva, i kavitagua a matana, ge ratea i uka ma ni gi matakilala. I vano, i made na poridala na tanga e Enaim, na dala lakea o Timna. I rata mavonga, a vuhuna e Sela ngane i koru rike, pali e Iuda i uka ma i ratea tara ngava ne Tamar ge parangi vona.

¹⁵ Na tahuna e Iuda i masia, i pahaluhoi ta ia a ngoi, a vuhuna i kavitagua a matana. ¹⁶ I uka ma i matakilalea, ge kana. Lakea i lokovonga mai ia na dahana dala, i takia, “O valai ga mahita turamu.”

Lakea e Tamar i nanea, “Ga mahita turamu, a ra go habia nau?”

¹⁷ I koli mulea a nitana i ta maea, “Bara habia vomu tara meme karaba.”

Lakea e Tamar i nana tabu, “O habi taroa nau tara maki, muri bara habi mulea na tahuna o bole vilia a meme.”

¹⁸ E Iuda i nana maea, “A ra maki ga habi vomu?”

E Tamar i koli, i ta maea, “O habi nau a kodo vomu, turana a maki ni ru a kilakilamu vona, turana a motana.”

Lakea i habi ne Tamar a maki i ngaru, muri i mahita turana, i singou. ¹⁹ I mahita turana lobo, lakea e Tamar i hamule, i kali talea a hineva i kavitagu a matana, i rodo mulea a mohu vona.

²⁰ Muri e Iuda i vakarua ne Hira a meme ge habia ne Tamar, ge bole mule a maki i habi vona. I vano, i uka ma i matavisia e Tamar. ²¹ Lakea i nana e huriki a bakovi, ra ri made vonga, “Avia ra ngoi i made bala na dala o Enaim?”

Lakea ri ta maea, “Ra hini ngi, i uka ngoi vona.”

²² Lakea e Hira i hamule lakea ne Iuda, i ta maea, “I uka ma a matavisia a ngatavine, pali e huriki a bakovi vonga ranga ri ta maea, ‘Ra hini ngi, i uka ngoi vona.’”

²³ Lakea e Iuda i ta maea, “Ge a ra. Ge bole liu ra maki a habi vona, ma ga tu gu bole hamule bara ni nongovaki tarua. I uka maki. A vakarua pali vona a meme karaba, pali i uka ma o matavisia.”

²⁴ A keva i tolu i lobo, ni vakalongo e Iuda, “E kamu e Tamar i ngoi viliha, ngane i singou.”

Lakea e Iuda i ta maea, “Mu bole talea, mu gutua na kanono ge mate.”

²⁵ Na tahuna ni bole tala ni gi gutu, i rudu a ngava lakea ne lahuana i ta maea, “Iau a singou na bakovi i habi nau a maki nga. A maki ni ru a kilakilana a viri vona turana a motana, a kodo. Mu matakilala, a maki e rei?”

²⁶ E Iuda i matakilala a maki nga, lakea i ta maea, “Ra ngatavine iea, i uka ngava. Iau a viri a tahoka a ngava, a vuhuna i uka ma a habia ge girihine tugu e Sela.” Muri e Iuda i uka ma i mahita turana tabu.

²⁷ Na parava ta ge poda vona ri matakilalea i tahoka a boge na palona. ²⁸ Na tahuna i popoda, a boge tara i toto tala muga a limana, lakea a ngatavine bolekoru i bolea a hotu vururu, i kolo

tatea na limana koma, i ta maea, “A koma iea ge poro taro.”

²⁹ Pali a koma iea i turari mulea a limana, i poro muga a koma tara. Lakea i ta maea, “Ioe o rede, o poro muga.” Muri ni vunu e Peres.* ³⁰ Muri e turana ra ni kolotata na hotu vururu a limana, i poro, ni vunu e Sera.†

39

E Girihine Potipar i Tonia e Iosep

¹ E huriki a Ismael ri turaria e Iosep i lakea o Egipto, ri habia ne Potipar i konea. E Potipar a bolekoru ne Parao, a ubu na tagari na vabinga vona. ² *E BAKOVI DAGI i matakaria e Iosep, i leho kamumu kunana na ruma e Potipar. ³ E Potipar i masia i kamumu a vilona, a vuhuna e BAKOVI DAGI i laho turana, i matakaria. ⁴ E Potipar i masia a leho vona i vivi, i ru ia ge ia a bolekoru vona. I ru ia ge matakari a ruma vona, turana a maki lobo pololilo vona.

⁵ E BAKOVI DAGI i gamaia e Potipar, a vuhuna i rata kamumua e Iosep, i ru ia a matakari na ruma turana a maki lobo vona. I gamai tabu a maki lobo na hania vona. ⁶ E Potipar i ule lakea lobo ne Iosep a maki lobo i matakari. Na tahuna e Iosep i matakari a ruma ne Potipar, e Potipar i uka ma i luhoi lege vona tara maki. A maki i luhoi kunanea, a kinani. E Iosep i mata kamumu, i koro labeka. ⁷ I polo a parava ranga, e girihine

* **38:29:** ‘Peres’ na nita Hibru i manga e ‘pagitala.’ † **38:30:** ‘Sera’ na nita Hibru e ‘vururu.’ * **39:2:** Apo 7:9

Potipar i masia, i masigoroa, i takia, “O valai, o mahita turagu.”

⁸ Pali e Iosep i marikoi, lakea i takia, “Tau a matakari vona a hini nga. E girihimu i habi na limagu a maki lobo na ruma. I uka ma i luhoi lege vona tara maki. ⁹ I uka a viri ge matakaria a ruma, iau kunana a matakaria. E girihimu i uka ma i hatekakaria nau tara maki. Ioe kunana i hatekakari iau vomu, a vuhuna ioe e girihina. Ga rata a naro hale navai na matana Vure?”

¹⁰ Na parava vakaroro i ngere maia na ngava e Iosep. Pali e Iosep i marikoi hateka ni lokovonga tabukoi vona, o ni mahita turana.

¹¹ Na parava tara i dili na ruma e Iosep ge rata a leho vona. E huriki a vora na ruma, i uka ma ria pololilo. ¹² Lakea a ngatavine i tangotatea na varakia vona e Iosep, i takia, “O valai o mahita turagu.”

Pali e Iosep i pe purua na limana ngatavine a varakia vona, i ha tala na ruma ia. ¹³ A ngatavine i masia a varakia i ha taroa na limana, ¹⁴ lakea i gale e huriki a vora na ruma i ta maea, “Mata lakea, ra koma o Hibru ni bole valai na ruma ne hita. I ngaru ni ratapile hita! I valai ta ge mahita turagu, lakea a haloho iau. ¹⁵ I longo iau a haloho, i pe purua tabukoi nau a varakia vona, i ha tala na ruma ia.”

¹⁶ A ngatavine i bolea a varakia ne Iosep, i davea e girihina ge hamule na tanga, ge vakasiria vona. ¹⁷ Lakea i tuverei maea ne girihina, “Ra vorakato na Hibru o bole vilia na ruma tarua, i valai ta ge rata a naro hale nau. ¹⁸ Na tahuna a

haloho iau, i pe tabukoi nau a varakia vona, i ha tala na ruma ia.”

¹⁹ Muri ne Potipar i longoa e girihina i ta maea, “Ra naro iea i rata virihi iau vona a vorakato vomu.” I madihi a hatena.

²⁰ Lakea e Potipar i ru dilia na bavi e Iosep, na hini ni ru vona e huriki ri longotaro a nita na hariki. Pali na tahuna e Iosep i made na bavi, ²¹ *e BAKOVI DAGI i matakaria, i ratea a matakari na bavi i ngarua. ²² Lakea a tagari na bavi i rua e Iosep i matakari e huriki lobo na bavi, turana a leho lobo ni rata pololilo. ²³ A tagari na bavi, i uka ma i loho lege vona a leho e Iosep i rata, a vuhuna e BAKOVI DAGI i matakaria, i rata kamumu a maka leho.

40

E Iosep i Vakalohoka a Vurena Bakovi ala Rua

¹ Na parava ranga muri, a vora ni ninu kilehi a vain ne Parao turana a vora ni gutu a bret vona, ru rata a naro e Parao i uka ma i ngaru.

² E Parao i madihi a hatena vona a vora vona nga, ra matakari na vain, a matakari na bret.

³ Lakea i ru dili rua na roho na ubu ne huriki a tagari, ra na bavi ni ru dili e Iosep vona. ⁴ A ubu na tagari i habi rua ne Iosep ge matakari. Ru made tabaka popote na bavi, ⁵ lakea na rodo tara ru vurena varago, pali a vurene rua i uka ma i palupulupu. A nituveve na vurene rua ranga, i uka ma i palupulupu.

⁶ Na hatelanga e Iosep i valai mai rua, i matai rua ru loholege vona a vurene rua. ⁷ Lakea i

* **39:21:** Apo 7:9

nana ra bakovi nga, ra ru made turana na ruma na matakari vona, “I navai muru mata matasia mavonga mona?”

⁸ Ru koli, ru ta maea, “Maria miri vurena, pali i uka tara viri koea ge tuveve polo a ngava kapiloho na vurene maria.”

Lakea e Iosep i ta maea, “A Vure kunana i kara ni tuveve a nita kapiloho na vurene marua. Muru tuverei a vurena marua, ga longo.”

⁹ Lakea a matakari na vain i tuvereia ne Iosep a vurena, “Iau a vurena vona a kai a vain, ¹⁰ i tahoka a rahana i tolu. Muri kunana na pagana i koru rike, i pura, i rara liu a kanena. ¹¹ A bolea a kikei ne Parao, a bebe purua vona a naruna vain, muri a habia vona.”

¹² Muri e Iosep i tuvevea vona a vurena, “A rahana i tolu i manga a parava i tolu. ¹³ A parava i tolu ge lobo, e Parao bara i bole mule ioe, o leho tabu vona, o habi tabu a kikei na vain vona, i manga hosi o leho vona. ¹⁴ Na tahuna o pagitala o made kamumu o luhoi iau, o rata a naro kamumu nau. O takia e Parao ge bole tala iau na bavi. ¹⁵ Ra iau, hosi ni turari na robo ne huriki a Hibru, ni bole valai koea. Na tahuna a made koea i uka ma ratea tara naro hale, pali ni vakamadihi tavula a kuligu, ni ru dili na bavi.”

¹⁶ Na tahuna a matakari na roho na bret i longoa e Iosep i tuveve kamumu a vurena bakovi i matakari a vain, lakea i takia, “Iau tara a tahoka a vuregu: a vurena a kube a kulopi na bret i tolu. ¹⁷ A kulopi polo meli liu, i vonu vona a maka bret legelege ne Parao. Pali a maka kadirovo ri valai ri karapasi tala a bret a kube na kulopi.”

¹⁸ E Iosep i tuvevea a vurena, “A nita kapiloho na vuremu i maea: a kulopi i tolu i manga a parava i tolu. ¹⁹ Ge lobo a parava i tolu, e Parao bara i vakatavore ioe na kai. Muri, a maka kadirovo bara ri valai ri kania a bobomu.”

²⁰ Muri na parava i tolu, e Parao i rata a habu na parava ni poda vona, i kani turana e huriki a bolekoru. I bole valai a matakari na vain, a matakari na bret, i vakapesi rua na matane huriki a bolekoru vona. ²¹ Lakea i takia a bakovi i matakari a vain ge hamule lakea na leho vona, ge habi tabu a kikei na vain ne Parao. ²² Pali a bakovi i matakari na bret, ni bole ni vakatavore na kai, i manga a ngava e Iosep i tuveve polo vona. ²³ Na tahuna a matakari na vain i pagitala, i uka ma i luhoi tabua e Iosep, i longokaburungia.

41

E Parao i Vurena

¹ Muri na pida i rua, e Parao i vurena ta i pepesi na dahana naru dagi e Nail. ² I matai a bulmakau i polorua ri gavutuvutu, ri pagitala na naru, ri kani na dahane Nail. ³ Muri a bulmakau i polorua ri teki ri pagitala tabu na naru dagi, ri kani na dahana naru turana a maka bulmakau ri valai muga. ⁴ Muri ra bulmakau ri teki, ri kani a bulmakau i polorua, ri gavutuvutu. Muri e Parao i hadongo.

⁵ I mahita mule, i vurena tabu. I matai a paruna vit i parukaruka, i polorua, ri toto tala na vuhuna i taku. ⁶ Muri i matai tabu a paruna vit kaka kiroko i polorua. I pori a dari pida, i kave ria ri malai. ⁷ Lakea a kanena vit kaka kiroko ri todo a

kanena kaka dagi. Muri i hadongo, i luhoi kadoa a vurena.

⁸ *Na hatelanga i loholege lae vona a vurena. Lakea i rudu a ngava lakea ne huriki a bakovi na malulu, a bakovi na lohokanga na robo e Egipto, ri gi valai vona. I tuverei ne ria a vurena, pali i uka tara viri ge tuvevea.

⁹ A matakari na vain i longo visia ngane e Iosep, lakea i takia e Parao, “Iau a longo visia tara ngava.

¹⁰ Hosi o tahate maria a bakovi i matakari a roho na bret vomu. O rudu dili maria na ruma na ubu ne huriki a tagari vomu. ¹¹ Na rodo tara, a vurena iau. Ia tara i vurena. A vurene maria i tahoka a pelegona. ¹² Na tahuna iea i tahoka tara koma

na Hibu i made turane maria. Ia a vorakato na matakari ne huriki a tagari na roho hariki vomu. Miri takia vona a vurene maria, lakea i tuveve polo ne maria a ngava kapiloho na vurene maria.

¹³ Muri i bele a maki i manga a hini i tuveve polo ne maria. A bole mule a leho nau iau, pali a bakovi na bret ni vakatavore.”

¹⁴ E Parao i longoa a ngava iea, i taki e huriki a vora vona ri gi bole vilia vona e Iosep. Ri vano malaviriri kunana, ri bole talea na bavi. I pagitala i ali a karirana, i kuloi a varakia vona, muri i lakea ne Parao.

¹⁵ Lakea e Parao i takia e Iosep, “Iau a vurena, i uka tara bakovi ge tuveve poloa nau a vuregu. A longo ioe ta o lohoka na ni tuveve polo a vurena viri, lakea a rudu a ngava vomu.”

¹⁶ Lakea e Iosep i ta maea, “Iau a keri. Pali a Vure kunana a viri bara i tuveve poloa vomu a ngava kapiloho na vuremu.”

* **41:8:** Dan 2:2

¹⁷ Muri e Parao i tuverei poloa ne Iosep a vurena, “Iau a vurena ta a pepesi na dahana naru dagi e Nail. ¹⁸ A matai a bulmakau i polorua ri gavutuvutu, ri pagitala na naru dagi ri kani na dahana. ¹⁹ Muri a bulmakau i polorua ri pagitala tabu na naru dagi. Ri teki, ri mata marango. I uka ma a matai hosi na robo o Egipto ranga bulmakau ri gi mata marango maea. ²⁰ Ra maka bulmakau ri teki, muri ri todo a bulmakau gavutuvutu i polorua, ra ri pagitala muga. ²¹ Ri kani lobo, i uka ma ni matai ge lolo a kavutune ria. Ri tabana na ni teki manga a hini muga. Muri a hadongo.

²² “A mahita puru tabu, a matai a maka paruna vit ri parukaruka ri toto tala na vuhuna i taku. ²³ Muri a matai tabu a paruna vit i polorua i uka ma ri parukaruka. I uka ma ri parukaruka, a vuhuna a dari pida i pori i kave ria ri malai. ²⁴ Lakea a maka paruna vit kaka kiroko ri todo a paruna vit kaka dagi i polorua. A vakalongo e huriki a bakovi na malulu vona a vuregu, pali ri keru ni tuveve poloa nau.”

²⁵ Lakea e Iosep i takia e Parao, “Ra vuremu nga, ru palupulupu. A Vure i vakasiria vomu a naro i popote ta ge ratea. ²⁶ Ra bulmakau gavutuvutu i polorua, a paruna vit koru kamumu i polorua, i manga a pida i polorua. Ra vuremu nga, i taku kunana a ngava kapiloho vona. ²⁷ Ra tekina bulmakau i polorua, ri pagitala muri, i manga a pida i polorua. Pali ra paruna malaina vit i polorua i kave ria a dari pida, ngi ranga i manga a pida i polorua. I vakasiri a pida na pago i polorua.

²⁸ I manga a hini a taki ioe vona. A Vure i vakasiria vomu a naro bara i ratea tabukoi kunana. ²⁹ Ngane a pida i polorua bara i bele kupo vomu a maki ni kani na robo e Egipto. ³⁰ Muri bara i bele a pida na pago i polorua. E huriki lobo bara ri longokaburungia a tahuna na maruanga o Egipto. A pago bara i ratapilea a robo lobo. ³¹ E huriki a ngatavine a bakovi bara ri longokaburungia a tahuna i vole vona a maki ni kani, a vuhuna a pago bara i madihi hateka. ³² Ra vuremu nga i rua, i taku kunana a pelegona, a vuhuna a Vure i luhoi mugea pali a maki ta ge ratea, tabukoi kunana.

³³ Ngane o matakanea a bakovi maratarata ge lohoka, o rua ge matakaria a robo e Egipto. ³⁴ O ru ranga bolekoru ri gi tuhoria, ri gi matakaria a robo. Na pida i polorua na maruanga, e huriki a bolekoru ri gi ngagi na tabeke ge lima a maki ni kani lobo na hania. A tabeke ge taku ri gi habia na hariki, ni gi ru kadolu. ³⁵ Na pida na maruanga nga, o taki e huriki a bolekoru ri gi ru dili kamumu a vit na roho dagi na maka tanga dagi. ³⁶ Ra maki ni kani nga ni gi ru kamumu, bara ni kani na pida i polorua na tahuna a pago ge bele o Egipto, lakea e huriki a bakovi a ngatavine i uka ma ri gi mate na vitoloa.”

³⁷ A ngava ne Iosep i nangi kamumu hateka ne Parao turana e huriki a bolekoru vona. ³⁸ Lakea e Parao i nana e huriki a bolekoru, “Si gi bolea vai tara bakovi ge manga ra bakovi iea i ta vona a hanuna Vure?”

³⁹ Lakea e Parao i takia e Iosep, “A Vure i vakasiria vomu a ngava iea. I uka tara viri ge

maratarata ge lohoka manga ioe. ⁴⁰ *Ngane ga ru ioe go muga na robo e Egipto. E huriki a viri nau lobo, ri gi longototo kunanea a ngavamu. Iau kunana, a polomeli vomu, a vuhuna iau a hariki.”

E Iosep i Matakari o Egipto

⁴¹ Lakea e Parao i takia e Iosep, “Masia, ngane a ru ioe o matakaria a robo e Egipto.”

⁴² *Muri i kali talea a paga na kukulimana, i vakarodoa na kukulimane Iosep. A paga iea i vakasiri a nitora ne Parao. I vakarodoa na padirodo kamumu hateka, i vakahurakia na gogo ni rata na gol. ⁴³ E Parao i habia ne Iosep a karis, ge vakanunua, a vuhuna e Iosep i paha muria. E huriki a bakovi ri nunu muga, ri gale maea, “Mu malele ha na dala.” Na naro iea kunana e Parao i rua e Iosep i matakari o Egipto.

⁴⁴ Muri e Parao i takia e Iosep i ta maea, “Iau e Parao. A ngavagu i maea, i uka tara viri ge rata a maki na ningaru vona kunana. Ri gi nana taro ioe, muri ri gi rata a maki.”

⁴⁵ Lakea e Parao i vunua e Iosep e Sapenat-Panea. Muri i habia vona a ngatavine, i parangi vona. A rana e Asenat, e tune Potipera, a prister na tanga e Heliopolis. Lakea e Iosep i laho i matai lobo a maka tanga na robo e Egipto.

⁴⁶ Na tahuna e Iosep i tahoka a pida i ravulu tolu, i vakatubu ni leho ne Parao, a hariki o Egipto. I pea e Parao i vano i matai a tanga lobo na robo e Egipto. ⁴⁷ Na pida na maruanga i polorua, i koru kamumu a maki ni kani. ⁴⁸ Lakea e Iosep i ru palupu a maka maki ni kani. I laho na tanga

* **41:40:** Apo 7:10 * **41:42:** Dan 5:29

lobo, i bole palupu, i ru dili na roho a maka maki ni kani. A maka hania i pesi halui a tanga tara, bara i bole a maki ni kani ne ria, i ru dili na roho dagi na tanga iea. ⁴⁹ A maka vit e Iosep i ru kadolu i kupo hateka, manga a hire na dari. I keru ni gi, a vuhuna i kupo hateka.

⁵⁰ Muga na pida na pago, e Asenat i poda ne Iosep a koma bakovi ala rua. E Asenat e tune Potipera, a prister o Heliopolis. ⁵¹ E Iosep i vunua a tabua vona e Manase,* lakea i ta maea, “A Vure i rata iau a longokaburungi a naro hale ni rata nau koea, turana a naro hale i rata nau e huriki a viri nau.”

⁵² A paha muri tabua vona i vunua e Epraim, lakea i ta maea, “A Vure i habi a hamogu na tanga a bole a nimadihi vona.”

⁵³ A pida na maruanga i polorua i lobo, ⁵⁴* i bele ngane a pida na pago i polorua, i manga a ngava e Iosep i taki. E huriki na robo basi, ngi ranga, a pago i bele ne ria. Pali pololilo o Egipto i tahoka a maki ni kani. ⁵⁵* Na tahuna e huriki a Egipto ri hataki a harena pago, ri tangi lakea ne Parao ge habi a maki ni kani ne ria. Lakea e Parao i taki ria, “Mu lakea ne Iosep, mu muri mai a ngavana.”

⁵⁶ Ngane a pago i hale hateka vonga o Egipto, lakea e Iosep i tala a maka roho ni ru kadolu a vit vona, i habi a vit ne ria, ri kona, a vuhuna a pago i hale liu. ⁵⁷ E huriki na robo basi ranga ri valai o Egipto, ri kona a vit ne Iosep, a vuhuna i hale liu a pago na maka tanga lobo na malala.

* **41:51:** ‘Manase’ na nita Hibru i manga i ‘longokaburungi.’

* **41:54:** Apo 7:11 * **41:55:** Ion 2:5

42

E Huriki e Turane Iosep Ri Puru o Egipto

¹ Na tahuna e Iakop i longo i tahoka a vit o Egipto, i taki e huriki e tuna, “I navai mu made mu loho tavula? ² *A longo ta i tahoka a vit o Egipto. Mu puru lokovonga, mu kona ranga, ma si gi mate na vitoloa.”

³ Muri e huriki e turane Iosep ala ravulu ri puru o Egipto, ri kona a vit vonga. ⁴ Pali e Bensamin, re tarine Iosep, i uka ma i longo vona e Iakop ge vano, a vuhuna i mangenge vona ma ge bole a vuranga. ⁵ Na tahuna e huriki ranga ri vano ri gi kona a vit, e huriki e tune Iakop ranga, ri vano turane ria, a vuhuna a pago i bele pali na robo e Kenan.

⁶ E Iosep ngane i matakari o Egipto. I habi tala a vit ne huriki lobo ri kona. Na tahuna e huriki e turana mai ri bele, ri turume na ngalana. ⁷ Na tahuna i matai e huriki e turana mai, i matakilala liu ria, i tami rabu ta ia a bakovi tara. Lakea i tapuhaki, i nana ria, “Ra mua, mu valai vai ngane?”

Ri ta maea ria, “Mi valai na robo e Kenan, ta mi gi kona a maki ni kani.”

⁸ E Iosep i matakilala e tukana mai, pali ria i uka ma ri matakilalea. ⁹ *Ngane i longovisia a vurena i vurena ne ria, lakea i taki ria, “Ra mua, mua a kasisi! Mu valai ni kasisi a hini i uka ma ni tagakari.”

¹⁰ Ri ta maea ria, “Bakovi dagi, i uka ma i mavonga. Mia a vora vomu kunana, mi valai ta mi gi kona kunana a maki ni kani. ¹¹ E tamane

* 42:2: Apo 7:12 * 42:9: Vuh 37:5-10

mia i taku. Mia e huriki a bakovi kamumu, i uka ma mia a kasisi.”

¹² E Iosep i ta maea, “I uka liu! Mu valai kunana ni kasisi a hini i uka ma ni tagakari na robo ne mia.”

¹³ Ri ta maea ria, “Bakovi dagi, mia mi ala ravulu a polona i rua, e tamane mia i taku kunana. Ngane i made o Kenan. E tarine mia i made turana. E tarine mia tara i velu pali.”

¹⁴ Lakea e Iosep i taki ria tabu, “I manga a hini a taki pali. Mua e huriki a kasisi! ¹⁵ Ngane bara toni a ngavane mua, i muholi o i uka. E tarine mua ge valai taro, ge pesi na matagu, muri mu vano. Ge uka, muholi hateka na rana e Parao, i uka ma mu gu vano. ¹⁶ Mu rudua tara ne mua ge vano ge tuli vilia e tarine mua. Mua lobo bara mu dili taro na bavi, ni gi toni a ngavane mua. Muholi hateka na rane Parao, mua e huriki a kasisi!” ¹⁷ Lakea i ru dili ria na bavi na parava i tolu.

¹⁸ A parava i tolu i lobo, lakea e Iosep i taki ria, “Mu longo mai a ngavagu, bara mu mahuri, a vuhuna iau a bakovi na Vure. ¹⁹ Pali bara mua a viri ni ta muholi, a viri ge ala taku kunana ge made na bavi. Mua lobo mu bole ra vit mu kona pali, mu bole mule mai a kabu ne mua, ra ri vitolo. ²⁰ E tarine mua kunana mu tuli vilia nau, bara matakilaka vona a ngavane mua. Bara mu rata mavonga, i uka ma mu gu mate.” Lakea ri longo vona a nitane Iosep. ²¹ Ri tango mule ria na ngava ri ta maea, “Muholi hateka, si rata halea hosi e tarina hita, ngane si bole a vuranga. Si masia i tangi, i gale hita si gi dodo ia, pali hita i uka ma si longo maia. Pali ngane a nimadihi i bele ne hita.”

²² *Lakea e Reuben i gege tala, i ta maea, “A taki navai mua hosi? A taki mua naha ni rata halea e Iosep, pali mua i uka ma mu longo! Ra maregoa i bele ne hita ngane ne vona ni koli e tarine hita i mate.”

²³ I uka ma ri lohoka vona e Iosep i longokilala a ngava ri taki, a vuhuna na tahuna i ta turane ria, a bakovi ni pulo a ngava i pulo puru a ngava vona. ²⁴ E Iosep i longokilala a ngava ri taki, lakea i pesi gaviri i tangi. Muri i hamule i ta turane ria tabu. Lakea e Iosep i taki e huriki a vora vona, ri tangotatea e Simion, ri kolotatea na matane huriki e turana. ²⁵ Muri i taki e huriki a vora ri gi tahoni na kulopi ne ria a vit. A moni silva ri kona a vit vona ranga, ni tahoni mule takutaku na kulopi ne ria. A maki ni kani ne ria na dala ranga ni tahoni. Lakea e huriki a vora ri muri mai a ngavane Iosep.

²⁶ Ri ru rike na donki a maka kulopi na vit, ri vano. ²⁷ I rodo a hini, lakea ri ru a mada. A turane ria tara i vukea a kulopi vona ge bole a maki ni kani na donki, lakea i matavisi a moni silva na ngutuna kulopi vona. ²⁸ I vakalongo e huriki a turana i ta maea, “Ra kedo silva nau ni tahoni mule na kulopi!”

Na tahuna ri longo a ngava iea, i lege a lohone ria, i vuruke a tagane ria, ri gi navai, lakea ri ta maea, “A Vure i rata navai hita?”

²⁹ Na tahuna ri bele o Kenan, ri vakalongoa e tamane ria e Iakop vona a maka maregoa i bele ne ria. ³⁰ Ri ta maea, “Ra bakovi dagi na robo e Egipto, i tapuhaki mai mia i luhoi mia ta mia a

* **42:22:** Vuh 37:21-22

kasisi. ³¹ Pali mi takia, mi ta maea, ‘Mia a viri ni ta muholi, i uka ma mia a kasisi. ³² Mi ala ravulu a polona i rua. E tamane mia i taku kunana. I velu ne mia tara, i made turana e tamane mia o Kenan a kabina ruru.’

³³ “Muri ra bakovi dagi na robo e Egipto i taki mia i ta maea, ‘Ngane bara toni mua, mu ta muholi, o i uka. Ge made turagu tara. Mua lobo mu bole a maki ni kani, mu hamule mu kori e huriki a viri mua. ³⁴ Na tahuna mu hamule valai, mu tulia e tarine mua ge valai nau. Bara matakilala mua i uka ma mua a kasisi, mua a viri ni ta muholi. Muri bara habi mulea e turane mua, pali mua bara mu valai, mu vahabi, mu vakona a maki koea, na ningaru ne mua kunana.’ ”

³⁵ Na tahuna ri guru tala a vit na kulopi ne ria, ri matavisi a kedo silva ni tahoni mule na kulopi takutaku ne ria! Lakea ri turutu, ri mangenge. E tamane ria tara i matai a kedo silva nga. ³⁶ Muri i taki ria, “Ra mua, mu ratapile pali e tugu rua. E Iosep i velu muga, pali ngane e Simion i velu tabu. Ngane mu ngaru tabua e Bensamin ge turane mua ge pe iau. Ngane a maki lobo i uka ma i kamumu nau!”

³⁷ Muri e Reuben i takia e tamana, “Iau i uka ma ga bole mulea e Bensamin, o rabalaki e tugu ala rua. O rua na limagu ga matakaria. Muri bara bole mulea.”

³⁸ Pali e Iakop i koli a nitana i ta maea, “E tugu i uka ma ge puru turane mua. I mate pali e turana. Ia kikeri i tabana. Iau a gare ngane. Ge bele vona a vuranga na dala, bara matasia liu iau, a mate.”

43

E Turane Iosep Ri Puru Tabu o Egipto

¹ Ngane a pago na robo ne Kenan i dagi hateka.

² Na tahuna ri kani lobo a maki ni kani ri bole o Egipto, lakea e Iakop i taki e huriki e tuna, “Mu hamule, mu kona tabu a maki ni kani ne hita.”

³ Lakea e Iuda i takia e tamana, “O tata, ra bakovi dagi o Egipto i taki tora mia, i uka ma mi gi bole lokovongea e tarine mia, i koi hateka ni matai tabu a matane mia. ⁴ Ioe bara o longo vona e Bensamin ge turane mia, bara mi puru, mi kona a maki ni kani vomu. ⁵ Ioe i uka ma go longo vona e Bensamin ge turane mia, i uka ma mi gi puru, a vuhuna a bakovi dagi vonga i taki tora mia, mi gi bole lokovongea e tarine mia, ge uka, i koi hateka ni matai a matane mateu tabu.”

⁶ Lakea e Israel i nana, “I navai mu vakalongoa mu tahoka e tarine mua? Ngane mu vakahale a nimadegu.”

⁷ Ri koli a nitane tamane ria, ri ta maea, “Ra bakovi dagi iea i ta hinituhana, i nana na kabu ne mia i nana maea, ‘E tamane mua i tabana? I tahoka e turane mua tara?’ Lakea mia mi koli mule kunanea a ninana. Pali mia, mi gi lohoka navai vona, ia ge ta maea, ‘Mu tuli puru vilia e tarine mua?’ ”

⁸ Lakea e Iuda i takia e tamana, e Israel, “E Bensamin ge turagu, mi gi vano ngane. Ge uka, hita turana e huriki a koma, bara si mate na pago. ⁹ Iau kunana ga matakaria e Bensamin. Iau kunana bara bole a ngava vona. Iau i uka ma ga tuli mulea go masia, pali a maregoa ge rike nau,

ge tabuli turagu vakaroro. ¹⁰ Ioe i uka ma o ta putuputu, bara mi puru balaka rua pali.”

¹¹ E tamane ria, e Israel, i longo mavonga a ngava, lakea i taki ria, “A ngava bara i mavonga, pali bara mu rata maea. Mu tahoni na kulopi ranga maki kamumu na robo ne hita, mu bole puru na bakovi dagi, mu vakapalala a matana vona. Mu bole a maka kania kamumu: a marasin ni bole na kai, a ame, a tangari ni gale a pistasio, a almon. ¹² A kedo silva mu bole ge nagu rua. Bara mu koli mule ra kedo silva ni tahoni ruru hosi na kulopi ne mua. ¹³ Ngane mu tulia e tarine mua, mu hamule mai a bakovi dagi. ¹⁴ A Vure Tuhaka ge ratea a niluhoi na bakovi dagi ge dodo mua ge vakapagetalea e turane mua tara, ge turane Bensamin, mu gu hamule valai. Pali iau ngane bara matasia, a matasia liu.”

¹⁵ Lakea e huriki e turana mai ri bole a mahala, a kedo silva nagu ruarua, turana e Bensamin ri vano, ri puru o Egipto, ri bele ne Iosep. ¹⁶ Na tahuna e Iosep i masia e Bensamin i turane ria i takia a vora vona, “O bole lakea na ruma e huriki a bakovi nga. O rabalakia tara sipsip a bulmakau, o gutua. Na haro ri gi kani turagu.”

¹⁷ Lakea a vora i muri maia a ngavane Iosep, i tuli lakea na ruma e huriki a bakovi. ¹⁸ Ngane ri mangenge na tahuna ni tuli lakea na ruma ne Iosep. Ri luhoi maea, “Ri tuli valai hita koea na ruma a vuhuna, na tahuna si valai muga, ni tahoni mule na kulopi ne hita a moni silva. Ngane bara ri ratapile hita, ri nugu tata hita, bara hita a vorakato ne ria. A donki ne hita ranga bara ri bole.”

¹⁹ Ri masia a vora ne Iosep i pesi na matana ruma, ri lakea vona, ri ta maea, ²⁰ “Bakovi dagi, o longo valai taro. Hosi mi puru valai koea, mi kona a maki ni kani. ²¹ Na tahuna mi hamule, i hapu a rodo mi rata a mada. Lakea mi lei a kulopi ne mia, mi matavisi a kedo silva ra mi kona a maki ni kani vona ni tahoni mule takutaku na kulopi ne mia. Pali ngane mi bole mule tabu ra moni silva nga. ²² A moni silva mi kona a maki ni kani vona ranga, mi bole hamule valai. I uka ma mi lohoka vona a viri i tahoni mule ruru na kulopi a moni silva.

²³ Lakea a vora i ta maea, “Kamumu hateka. Naha ni mangenge. A Vure ne mua, ra Vure ne tamane mua, i habi mule ne mua ra mahala ni tahoni na kulopi. Pali ra moni silva mu kona a maki ni kani vona, a bole pali.”

Muri i tuli talea ne ria e Simion.

²⁴ Muri a vora i tuli e huriki a bakovi ri lakea na ruma ne Iosep. I habi a naru ne ria, ri vahilolo a vahane ria, i vakani a donki ne ria. ²⁵ Na tahuna ri longoa e Iosep ge kani turane ria na haro, ri ru palupu a maka mahala ri gi habi vona. ²⁶ Na tahuna e Iosep i bele na ruma, ri habi vona a maka mahala. Lakea ri turume puru na ngalana. ²⁷ I tagui lobo ria, muri i nana vona e tamane ria, “Avia e tamane mua, ra mu vakalongo iau vona hosi? I kamumu kunana?”

²⁸ Ri ta maea ria, “E tamane mia, a vora vomu, i kamumu kunana.”

Muri ri turume puru na ngalana ri kavurikea.

²⁹ Na tahuna i ta turane ria i masia ngane e Bensamin, ra ru kinana taku, lakea i nana, “Ra koma iea e tarine mua, ra mu vakalongo iau vona

hosi?” Lakea i ta tabu maea, “Tugu, a Vure bara i matakari ioe.”

³⁰ E Iosep i dodo hateka na ni masina e tarina, lakea i ha tala i pesi kapiloho na tabeke na ruma tara, i tangi. ³¹ I tangi lobo, muri i vahiloloa a matana. I hatenono kunana, i pagitala i taki e huriki a vora ri gi habi a maki ni kani ne huriki a bakovi.

³² E Iosep i made herehere, i kani. E huriki e turana mai ri made palupu na dede tara ri kani. E huriki a Egipto ra ri turana, ri made na tabeke tara, a vuhuna e huriki a Egipto i uka ma ri rere ni kani palupu turana e huriki a Hibru. ³³ E huriki e turana mai ni vakamade muri mai a hisi ne ria, i vakatubu na tabua, i vano i harena na kabina ruru. Na tahuna i vakamade maea ria, ri turutu, ri vamatanono. ³⁴ Ni veru tala na tabeke e Iosep i kani vona a maki ni kani i lakea ne ria. A maki ni kani ne Bensamin i kupo hateka, i kara a bakovi ala lima ri gi kani. Lakea ri kani, ri ninu turane Iosep.

44

A Kikei na Vain ne Iosep i Velu

¹ Ri kani lobo, lakea e Iosep i takia a vora i matakari a ruma, i ta maea, “O tahoni a kulopi ne huriki a bakovi ge vonu, a moni silva ranga o tahoni mule ge tabuli polomeli na ngutuna kulopi. ² O tahoni na kulopi na koma kiroko a kedo silva, turana a kikei silva nau.”

Lakea a vora i ramai a ngavane Iosep.

³ Na hatelanga pokopoko e huriki a bakovi ri malaga, ri vano turana a maka donki ne ria. ⁴ I

uka ma ri vano basi ma na vuhutanga, lakea e Iosep i takia a vora vona, “O nunu muri mai ria malaviriri. Na tahuna o pakarau ria, o taki ria, o ta maea, ‘Ra mua, ni rata kamumu, pali i navai mu rata hale mia?’⁵ Avia a kikei na bakovi dagi nau? Ra kikei iea ne vona ni ninu, ni kasisi a maki kapiloho. A naro hale hateka ra mu ratea.’”

⁶ Na tahuna i pakarau ria, i taki ria vona a ngavane Iosep. ⁷ Lakea ri ta maea, “Bakovi dagi, a ra vuhuna o taki maea mia? Mia e huriki a vora vomu i uka ma mi gi ratea a naro iea!”⁸ O longo valai. Na tahuna mi pe a robo e Kenan mi bole hamule valai a moni silva, ra ni tahoni puru na kulopi ne mia na tahuna mi valai muga. Pali ngane i navai mi gi panaho a moni silva, a moni gol na ruma na bakovi dagi vomu?⁹ Pali ngane e rei a viri ni matavisi i bolea a kikei, ni gi rabalaki. Pali mia lobo bara mia a vorakato vomu.”

¹⁰ Lakea a vora i ta maea, “Kamumu hateka. Ga rata manga a hini mu taki. E rei a viri ni matavisi i bolea a kikei, ia kunana ge ia a vorakato nau. Mua lobo bara mu hamule.”

¹¹ Lakea ri vakaraga a kulopi ne ria, ri vuka. ¹² Lakea a vora ne Iosep i vakatubu ni lei a kulopi ne ria, i doko na tabua, i vano i harena na kabina ruru. Lakea i matavisia na kulopi e Bensamin a kikei. ¹³ Ri ngapa, lakea ri rape a varakia ne ria. Muri ri vakarike tabu na donki a galesi ne ria, ri hamule lakea na vuhutanga. ¹⁴ E Iosep i tabana na ruma na tahuna e Iuda i hamule turane huriki e tarina. Ri mangenge hateka, lakea ri tabuli puru na malala, na ngalane Iosep. ¹⁵ Lakea e Iosep i nana ria, “A ra maki mu ratea? Mua, i uka ma

mu lohoka nau? Iau a tahoka a malulu ne vona ni lohoka na maki kapiloho.”

¹⁶ Lakea e Iuda i ta maea, “Bakovi dagi, pali a ra mi gi takia vomu? Pali mi gi ta navai? Mi gi vakasiri navai mia, ge mia a viri kamumu? A Vure ngane i taki talea a naro hale ne mia. Ngane bara mia lobo a vorakato vomu, turana a viri ni matavisi a kikei na kulopi vona.”

¹⁷ Lakea e Iosep i ta maea, “I uka ma ga ratea a naro ia! E rei a bakovi ni matavisi vona a kikei, ia kunana ge ia a vorakato nau. Mua lobo bara mu laho mule kamumu ne tamane mua.”

¹⁸ Lakea e Iuda i lokovonga ne Iosep i takia, “Bakovi dagi, o longo valai. Iau a vora vomu. A tahoka a ngava vomu. A lohoka vomu ioe o manga e Parao, naha ni tahate iau. ¹⁹ Hosi mi valai koea, o nana maea mia, ‘Mu tahoka e tamane mua o e turane mua tara?’ ²⁰ Lakea mi ta maea, ‘E tamane mia i gare liu, i made turana na tanga e tarine mia, a bakovi. E turana, ra ru kinana taku, i mate pali. E tamane mia i ngaru hatekea ra koma iea, a vuhuna ni poda na tahuna i gare vona.’

²¹ “Lakea ke o ta maea, ‘Mu tuli vilia nau, ga masia.’ ²² Lakea mi taki ioe mi ta maea, ‘A koma i uka ma ge pea e tamana. Bara i pea, bara i mate e tamana.’ ²³ Lakea ke o taki mia o ta maea, ‘A bakovi kiroko i uka ma ge valai, a koi hateka ni matai mule a matane mua.’ ²⁴ Muri mi hamule, mi takia e tamane mia vona a ngava o taki mia vona.

²⁵ “Lakea i ta maea, ‘Mu hamule tabu, mu kona tabu a maki ni kani ne hita.’ ²⁶ Mi takia, mi ta maea, ‘Mia mi gi puru tabu, e tarine mia ge turane

mia. Bara i uka, ra bakovi dagi iea, bara i koi ni matai tabu a matane mia.’

²⁷ “Lakea e tamane mia i ta maea, ‘Mu lohoka vona e kinane mua tara, i poda a koma bakovi ala rua. ²⁸ I ha taro iau pali tara, i uka ma a matai tabua. A luhoi kunanea i rabalakia pali a livoa hateka. ²⁹ Ngane mu ngaru ni bolea a viri tara ge turane mua. Ge bele vona a maki tara, bara matasia liu, bara mate.’

³⁰ “E tamane mia i ngaru hatekea ra koma iea. Ngane ra koma iea, i uka ma ge hamule turane mia, ³¹ i uka ma ge masia ge turane mia, bara mi tugu talea a nidodo vona, bara i mate. ³² Iau a takia e tata, iau kunana ga matakaria, lakea a takia, ‘Iau i uka ma ga bole hamule vilia vomu a koma iea, a maregoa ge rike nau bara i madoko nau na parava vakaroro.’

³³ “Ngane a nana ioe, ga made koea, ge iau a vorakato vomu. E tarigu ge hamule turane huriki e tukana. ³⁴ E tarigu i uka ma ge turagu, ga hamule navai ne tata iau? Naha ni rata iau ga masia a nimadihi ge bele ne tata.”

45

E Iosep i Taki Talea ne Turana Mai

¹ *E Iosep i popote ge upu tala a nangi na matane huriki a vora vona, lakea i taki ria, “Mua lobo mu pagitala taro!”

E huriki a vora ri pagitala lobo, lakea e Iosep i taki tala mule ia ne huriki e turana. ² Muri i upu tala a nangi, i tangi. E huriki a Egipto ri pesi polovavo ri longoa e Iosep i tangi. E huriki lobo

* 45:1: Apo 7:13

na roho ne Parao ri longoa a velengana. ³ Lakea i vakalongo e huriki e turana, “Iau e Iosep! Avia e tata, i tabana ni mahuri?”

Pali e huriki e turana ri keri ni taratotoa, a vuhuna ri mangenge hateka. ⁴ Muri i taki e huriki e turana, “Mu karuku valai nau.”

Ri karuku valai vona, lakea i taki ria, “Iau e turane mua e Iosep. Hosi mu habi iau ne huriki a Egipto! ⁵ Ngane naha ni mangenge. Naha ni vatahate ne nau mu habi iau koea. A Vure kunana i rudu muga iau, ga kori mua. ⁶ A pida i rua i lakea pali, a robo lobo ri pago. A pida i lima i tabana bara i uka viri ge bole a maki ni kani na hania. ⁷ A Vure i rudu muga iau ne mua ga kori mua, i uka ma mu gu mate na pago. Pali ra naro i ratea ge korimule mua vona i tebi liu.

⁸ “Hosi, i uka ma i mua, mu rudu valai iau koea. A Vure kunana i rudu valai iau koea. I rata iau a manga tabu e tamane Parao. I rata iau a bakovi dagi na tabeke vona, a matakari lobo vona a robo e Egipto. ⁹ *Ngane mu hamule malaviriri mai e tata, mu takia, ‘E tumu e Iosep i ta maea: a Vure i rata iau a bakovi dagi na robo e Egipto. O malaviriri kunana o puru valai nau, ¹⁰ bara o made vona a robo e Gosen, ra i tabukoi kunana nau. Ioe turane huriki e tumu, e tubumu bara mu made vona a robo iea, turana a maka kabuna sipsip a bulmakau. ¹¹ Iau bara matakari mua vonga, a vuhuna a pida i lima na pago i tabana. Bara i uka, ioe turane huriki a kabu vomu, a sipsip a bulmakau vomu, bara mu vitolo. ¹² Ngane mua turane Bensamin, mu matai

* 45:9: Apo 7:14

iau, i uka ma iau a viri tara a ta turane mua. Iau kunana e Iosep a ta turane mua. ¹³ Mu takia e tata iau ngane ni ru langa liu, a matakari na robo e Egipto. A maki lobo mu matai koea ranga mu vakalongoa vona. Mu vano ngane, mu tulia e tata ge puru valai malaviriri.”

¹⁴ I ta lobo, muri i rakoa e tarina e Bensamin i tangi. E Bensamin tara i rakoa i tangi. ¹⁵ I nguru, i taringi e huriki e turana lobo. Muri i ta turane ria.

¹⁶ Na tahuna e Parao turane huriki a bakovi vona ri longo a velengane huriki e turane Iosep ri bele na ruma hariki vona, ri vivi hateka. ¹⁷ Lakea e Parao i takia e Iosep, “O taki e huriki e turamu, ri gi rata maea. Ri gi vakarike na donki a maka popou ne mua, ri gi hamule lakea na robo e Kenan, ¹⁸ ri gi tuli valai nau e tamane mua turana a kabu ne mua. Ga habi ne ria ranga malala kamumu o Egipto, ri gi leho vona ri gi vakabele a maki ni kani ge kupo.

¹⁹ “Ngane a rudu ioe o taki ria, ri gi bole koea o Egipto ranga karis, ri gi vano ri gi vakarike e tune ria, e girihine ria. E tamane mua tara ri gi vakarikea, ge valai. ²⁰ Nahea ri gi loho pae vona a maka mahala ri tahoka. Ge naha vonga ngi. Ri gi valai bara habi ne ria a maka mahala na robo e Egipto.”

²¹ Muri e huriki e tune Israel ri muri mai a ngavane Parao, lakea e Iosep i bole a maka karis i habi ne ria. A maki ni kani na dala ranga i habi.

²² I habi takutaku ne ria a maka varakia karaba. Pali i habi ne Bensamin a varakia i lima turana a kedo silva i 300. ²³ I bole a donki a toga i ravulu, i vakarike ne ria a maka mahala kamumu na robo

e Egipto i vakaru ne tamana. I bole a maka vit, a bret, turana a maka kania kamumu ranga, i vakarike na donki a kinana i ravulu, i vakaru ne tamana, ge kani laho na dala. ²⁴ Muri i ru polo e huriki e turana, ri vano. Na tahuna ri malaga ri gi vano i taki ria, “Mu laho kamumu, naha ni vatahate na dala.”

²⁵ Ri pea e Egipto, ri vano ri sike na robo e Kenan ne tamane ria e Iakop. ²⁶ Lakea ri takia, “E Iosep i mahuri! Muholi hateka, ngane ia a matakari o Egipto.”

E Iakop i turutu. I luhoi ta ri tatami. ²⁷ Pali na tahuna ri tuverei poloa vona a maka maki i taki ria vona e Iosep, i matai a maka karis ni rudu ge bolea, i kamumu ngane a niluhoi vona. ²⁸ Muri e Israel i ta maea, “Muholi hateka! E tugu i tabana ni mahuri. Ga puru ga masia, muri ga mate.”

46

E Iakop i Lakea o Egipto

¹ E Israel i ru palupu lobo a maka mahala vona, i bole e huriki a kabu vona ri vano ri bele vona a tanga e Bersiba. Muri i bolea a sipsip a bulmakau i rabalaki, i habi na Vure ne tamana e Isak. ² Na rodo i vurena vona a Vure i bele vona i galea, “Iakop! Iakop!”

E Iakop i ta maea, “Iau ieni.”

³ Lakea a Vure i ta maea, “Iau a Vure, a Vure ne tamamu. Naha ni mangenge ni puru o Egipto. Ga rata ioe ge ioe a vuhuna kabu dagi tara. ⁴ Ga puru turamu o Egipto, muri ga taparaki mule ioe. Na tahuna o mate, e Iosep ge tanu ioe.”

⁵ E huriki e tune Israel, ri vakarike na karis e tamane ria turana e huriki e tune ria, e girihine ria. A maka karis nga, i rudu sike e Parao, ge bole ria. Ngane e Iakop i pea e Bersiba.

⁶ *⁶ Ri vakamariu lakea o Egipto a maka sipsip a bulmakau, a mahala ra ri vakabele o Kenan. ⁷ E Iakop i mariu lakea o Egipto turana e huriki e tuna bakovi, e tuna ngatavine, e tubuna mai.

⁸ A rane e huriki a hamone Israel ri puru o Egipto ra nga: E Iakop turana e Reuben, a tabua vona. ⁹ E huriki e tune Reuben a bakovi ra nga: e Hanok, e Palu, e Herson, e Karmi.

¹⁰ E huriki e tune Simion a bakovi ra nga: e Iemuel, e Iamin, e Ohad, e Iakin, e Sohar, e Saul. E Saul, e kinana a ngatavine o Kenan.

¹¹ E huriki e tune Levi a bakovi ra nga: e Gerson, e Kohat, e Merari.

¹² E huriki e tune Iuda a bakovi ra nga: e Er, e Onan, e Sela, e Peres, e Sera. E Er rua e Onan ru mate na robo e Kenan.

E tune Peres a bakovi ra nga: e Hesron, e Hamul.

¹³ E huriki e tune Isikar a bakovi ra nga: e Tola, e Puva, e Iob, e Simron.

¹⁴ E huriki e tune Sebulun a bakovi ra nga: e Sered, e Elon, e Ialil.

¹⁵ E huriki tune Iakop nga i poda e Lea o Padan-Aram. E Daina e kurabane ria, ia tara ni poda vonga. E huriki a hamone Iakop rua e Lea ri ala ravulu tolu a polona i tolu.

¹⁶ E huriki e tune Gad a bakovi ra nga: e Sipion, e Hagi, e Suni, e Esbon, e Eri, e Arodi, e Areli.

* **46:6:** Apo 7:15

17 E huriki e tune Aser a bakovi ra nga: e Imna, e Isva, e Isvi, e Beria. E kurabane ria a rana e Sera.

E tune Beria a bakovi ra nga: e Heber e Malkiel.

18 Re huriki nga ri ala ravulu a polona i polotara, a hamone Iakop rua e Silpa. Ra ngatavine iea, e Leban i habia ne Lea, ga vorakato vona.

19 E Iosep e Bensamin, e kinane rua e Resel, re girihine Iakop tara. 20 *Na tahuna e Iosep i made o Egipto, i parangi vona e Asenat, e tuna prister tara a rana e Potipera na tanga e Heliopolis. E Asenat i poda e Epraim rua e Manase.

21 E huriki e tune Bensamin a bakovi: e Bela, e Beker, e Asbel, e Gera, e Naman, e Ehi, e Ros, e Mupim, e Hupim, e Ard. 22 Re huriki a bakovi nga, a hamone Iakop rua e Resel, ri ala ravulu a polona i va.

23 E tune Dan a bakovi i taku kunana. A rana e Husim.

24 E huriki e tune Naptali a bakovi: e Iasiel, e Guni, e Ieser, e Silem. 25 Re huriki a bakovi nga, a hamone Iakop rua e Bila, ra ngatavine e Leban i habia ne Resel ga vora vona. Ni gi palupu, ri ala polorua.

26 E huriki a hamone Iakop, ra ri lakea o Egipto, ri ala ravulu polo tara a polona i polotara (66). I uka ma ni gi e huriki e girihine ria. 27 *Ni gi turane tune Iosep ala rua ra ni poda o Egipto,

* 46:20: Vuh 41:50-52 * 46:27: Apo 7:14

ria lobo ri ala ravulu polo rua (70).^{*} 28 E Iakop i rudua e Iuda ge muga ge takia e Iosep ge tagui ria o Gosen. Na tahuna ri laho lokovonga na robo e Gosen, 29 e Iosep i bolea a karis vona, i lakea o Gosen, ge taguia e tamana, re Israel. Na tahuna i masia e tamana, i rakoa i mate ni taringia. 30 Lakea e Israel i takia e Iosep, “Ngane iau ga mate, a vuhuna a matai ioe pali, o tabana ni mahuri.”

31 Muri e Iosep i taki e huriki e turana, a kabu vona, i ta maea, “Ga lakea ne Parao ga takia ga ta maea, ‘E huriki e turagu, a kabu nau, ra ri made na robo e Kenan, ri valai pali. 32 E huriki a bakovi nga ri matakari a sipsip. Ri bole valai ngane a kabu na sipsip, a bulmakau, a maka mahala lobo ne ria.’ 33 Na tahuna e Parao ge gale dili mua ge nana na a ra leho mu lohoka vona, 34 mu ta maea, ‘Bakovi dagi, mi matakari a sipsip a bulmakau na tahuna mi kiroko vona i valai i harena mona. I manga a leho i rata e tamane mia muga.’ Muri bara i longo vona a robo e Gosen bara mu made vona, a vuhuna e huriki a tahotanga ri marikoi hateka ni made turana e huriki ri matakari a sipsip.”

47

E Iakop i Taguia e Parao

* **46:27:** Na lain 26 i taki e huriki a bakovi ri ala 66. Pali koea ni bole dili tabu a viri ala rua. Ngane ni gi palupu lobo ri ala 68 kunana. Pali ne lain 27, i taki ria lobo ri ala 70. Ra viri ala rua tabu, i uka ma ni lohoka vona. Pali e huriki a bakovi na lohokanga ri luhoi ta e Iosep rua e Iakop.

¹ Lakea e Iosep i vano i vakalongoa e Parao i ta maea, “E tata turane huriki e turagu ri pea a robo e Kenan, ri bele pali na robo e Gosen. Ri valai turana a kabuna sipsip, a bulmakau, a mahala lobo ri tahoka.” ² I vulaki e turana ala lima i vakasiri ria ne Parao. ³ Lakea e Parao i nana ria, “A ra leho mu lohoka na niratana?”

Ri ta maea ria, “Bakovi dagi. A leho mi lohoka vona, ni matakari a sipsip, i manga a leho i rata e tamane mia muga. ⁴ Mi valai mi gi made tamilalu koea, a vuhuna a pago i hale hateka na robo e Kenan. A maka sipsip ne mia, i uka liu a varili ri gi kani. Pali ngane, o longo mai mia, mi gi rata a tanga na robo e Gosen.”

⁵ Lakea e Parao i takia e Iosep, i ta maea, “E tamamu, e turamu mai ri valai vomu. ⁶ A robo e Egipto ioe o matakaria. O matai a malala ge kamumu hateka, o vakamade vona e tamamu, e turamu mai. O vakamade ria o Gosen. A bakovi maratarata, o ru ge matakari a sipsip a bulmakau nau.”

⁷ Muri e Iosep i tuli dilia e tamana i vakasiria ne Parao. E Iakop i taguia i gamai e Parao, ⁸ lakea e Parao i nanea, “I riva a pida vomu?” ⁹ I ta maea ia, “A pida a laho viliha lae vona i 130. A pida nga i uka ma i kupo. Pali a bole a nimadihi hateka ne ria, i uka ma i manga a pida ne huriki a gare nau hosi i kupo hateka.”

¹⁰ Ru vata lobo, lakea e Iakop i gamaia e Parao. Muri i pagitala.

¹¹ E Iosep i vakamadea e tamana, e huriki e turana o Egipto. I habi ne ria a malala kamumu ri leho vona na robo e Remeses, i manga a hini i

taki e Parao. ¹² Muri e Iosep i bole a maki ni kani i habi tabu ne tamana, e huriki e turana, e huriki lobo, ra ri valai turane tamana. A maki ni kani ni habi muri mai a naguna koma ri tahoka.

A Pago i Kara Hateka

¹³ A pago i kara hateka, i ratapile a robo e Egipto e Kenan, i uka maki ni kani. ¹⁴ E Iosep i ru kadolu a maka moni ra ri kona a vit vona e huriki a Egipto a Kenan, i bole lakea na ruma dagi e Parao. ¹⁵ Na tahuna i lobo a moni ne ria e huriki a Egipto a Kenan, lakea e huriki a Egipto ri valai ne Iosep ri ta maea, “O habi mia ranga maki ni kani. I navai mi gi mate na matamu? A moni ne mia i lobo liu pali.”

¹⁶ Lakea e Iosep i ta maea, “Mu bole valai a maka sipsip a bulmakau ne mua, si gi vangoli. Ga habi ne mua a maki ni kani, mu habi nau a sipsip a bulmakau ne mua, a vuhuna i lobo liu pali a moni ne mua.”

¹⁷ Lakea ri habi ne Iosep a maka sipsip a bulmakau, lakea i habi ne ria a vit. Ri bole valai a hos, a sipsip, a bulmakau, a meme, a donki ra ri habi valai vona. Na pida iea i kori ria na maki ni kani, a vuhuna ri bole valai vona a maka sipsip a bulmakau.

¹⁸ I lobo a pida iea, ri valai tabu na pida muri, ri ta maea, “Bakovi dagi, i uka ma mi gi ta kapiloho vomu. I lobo liu pali a moni ne mia, a sipsip a bulmakau mi habi lobo vomu. I uka ranga maki ge tabana mi gi habi vomu. A malala, a kakaine mia kunana i tabana. ¹⁹ Naha ni matataro mia mi gi mate na vitoloa, a malala mia ranga i hale liu. O matakari mia na maki ni kani, pali mia ge mia

a vorakato vomu. A malala ne mia ranga o kona. O habi ne mia a vutuna vit mi gi varo, i uka ma mi gi mate. A malala ranga i uka ma ge hale ge manga a tabeke i ngeki.”

²⁰ Lakea e Iosep i kona lobo a malala o Egipto i habi ne Parao. E huriki lobo o Egipto ri habi a malala ne ria ni kona, a vuhuna a pago i hale hateka. A malala lobo o Egipto ne vona e Parao kunana. ²¹ E huriki lobo o Egipto ria a vorakato vona. ²² E huriki a prister kunana e Parao i uka ma i kona a malala ne ria, a vuhuna i habi vakaroro a maki ni kani ne ria. Lakea i uka ma ri habi ni gi kona a malala ne ria.

²³ E Iosep i taki e huriki i ta maea, “Muholi hateka, a kona mua turana a malala, ngane mua lobo a vorakato ne Parao. Mu bole a vutuna vit, mu varo na hania. ²⁴ Na tahuna ni mirio, mu kalipida na tabeke ge lima, mu habi ne Parao a tabekena tara. Ra a tabekena nga i va i tabana, mu varo a vutuna ranga, mu bole ranga ge kani e tune mua, a kabu ne mua.”

²⁵ Lakea ri ta maea, “Bakovi dagi, kamumu hateka o kori mia. Ngane bara mia a vorakato ne Parao kunana.”

²⁶ I vakatubu na tahuna iea, e Iosep i rua o Egipto a vinara na malala. A vinara i maea, “A maka maki ni varo na hania ni gi ru na naguna ge lima. A naguna ge taku ni gi habi ne Parao. A naguna i va ge bole a tahona.” Ra vinara vona i tabana ni ramai mona. A malala ne huriki a prister kunana, e Parao i uka ma i bole.

²⁷ E huriki a Israel ri rata a tanga na robo e Gosen vonga o Egipto. Ri bole a malala ri leho

vona, ri tahoka a mahala i kupo. A hamone ria ranga i vakatubu ni bele kupo.

²⁸ E Iakop i made o Egipto na pida i ravulu a polona i polorua. A pida vona lobo i 147. ²⁹ *Na tahuna i popote ge mate, i galea e tuna e Iosep i takia, i ta maea, “Ioe o ngaru hateka iau. O ru polotanoa na labugu a limamu, o ta muholi o longo mai iau, o rata kamumu iau. Naha ni tanu iau o Egipto. ³⁰ O kaloho tala iau koea o Egipto, o tanu iau, turana e huriki a gare nau mai, na hini ni tanu ria vona.”

E Iosep i koli mule, i ta maea, “Bara rata manga a hini o taki.”

³¹ Lakea e Iakop i ta maea, “O ta muholi nau.”

48

Lakea e Iosep i kaba na matane Israel. Muri i marore rike na kiri vona, i vasileki.

E Manase Rua e Epraim

¹ Muri na parava ranga ni vakalongo maea e Iosep, “E tamamu i giloa.”

Lakea i tuli e tuna rua, e Manase e Epraim, to go masia. ² Na tahuna e Iosep i bele, ri takia e Iakop, ri ta maea, “E tumu e Iosep i valai ge matai ioe.”

Lakea e Israel i makali kamumu, i made rike na kiri. ³ *Muri i takia e Iosep i ta maea, “A Vure Tuhaka i bele nau na tanga e Lus, na robo e Kenan i gamai iau vonga, ⁴ i ta maea, ‘Ga rata ioe go tahoka a maka maki, ge bele kupo a hamomu. Ga vakamade palupu e huriki a hamomu ga habia ne ria a malala ge vona e ria liu muri ma.’ ⁵ E

* **47:29:** Vuh 49:29-32; 50:6 * **48:3:** Vuh 28:13-14

tumu e Epraim rua e Manase, ra ni poda koea o Egipto muga ne iau a valai koea, ngane ga pau, ge nau. Bara ru manga e Reuben rua e Simion ra rua e tugu. ⁶ E huriki a koma o vakabele muri ne rua ne vomu ngi. Na tahuna ri vaveru a malala takutaku ne ria, e huriki a koma nga bara ri pesi muri ne Epraim e Manase. ⁷*Na tahuna a hamule o Padan, a dodo hatekea e kinamu e Resel i mate tabukoi o Eprata* na robo e Kenan. Lakea a tanu tabukoi ia na dala lakea o Eprata, re Betlehem.”

⁸ Na tahuna e Iakop i matai e tune Iosep ala rua, i nana, “E rei a koma nga?”

⁹ Lakea e Iosep i vakalongoa e tamana i ta maea, “Ra koma nga, e tugu a bakovi i habi nau a Vure koea.”

Lakea e Iakop i ta maea, “O bole valai nau, ga gamai rua.”

¹⁰ E Israel i kepa, i uka ma i matai kamumu a maki, a vuhuna i gare. Lakea e Iosep i vakapesi tabukoi ne Iakop e tuna rua, lakea e Israel i rako i nguru rua. ¹¹ Muri e Israel i takia e Iosep i ta maea, “A luhoi i uka ma ga matai tabu a matamu, pali ngane a Vure i tuhori iau, a matai ioe turane tumu rua.”

¹² Muri e Iosep i tuli tala rua na vahane Israel, i lolu puru na ngalane tamana, i padoi a malala a gina. ¹³ Muri e Iosep i tulia e Epraim, i laho lokovoga na maurina e Israel, i tulia e Manase i laho lokovonga na limana kanena e Israel. ¹⁴ Pali e Israel i toto vahau a limana. I nugua na limana

* **48:7:** Vuh 35:16-19 * **48:7:** E ‘Eprata’ a rane Betlehem tara.

kanena a gine Epraim ra viri i pahamuri a tabua, i nugua na limana maurina a gine Manase a tabua.

¹⁵ Lakea i gamaia e Iosep i ta maea, “A Vure ne sisi e Abraham, ne tata e Isak, i matakari iau na parava vakaroro i valai i harena mona. ¹⁶ I bele manga a agelo i kori iau na maki hale, ge gamai a koma nga. Ge rata a hamone rua ge bele kupo. Muri bara ri luhoi a ragu, a rane tata e Isak, e sisi e Abraham.”

¹⁷ Na tahuna e Iosep i masia e tamana i ru langa a limana a kanena na gine Epraim, i marikoi, lakea i bolea a limane tamana i kalia na gine Epraim ge lakea na gina e Manase. ¹⁸ Lakea e Iosep i takia e tamana i ta maea, “O tata, i uka ma ge mavonga. A tabua ra iea, o ru langea na gina a limamu a kanemu.”

¹⁹ Pali e tamana i koi, i ta maea, “O tugu, a lohoka vona a hini ngi. A lohoka vona e huriki a hamona bara ri kupo. Pali a hamone tarina bara ri ala kupo hateka, ge manga e huriki a kabu ri ala kupo, ri vadili vapopo.”

²⁰ *Na parava iea, e Israel i gamai rua i ta maea, “Na tahuna e huriki a kabu ne Israel, ri ngaru ni gamai a viri, bara ri ta maea, ‘A Vure ge matakari ioe i manga a hini i matakari e Epraim rua e Manase.’”

Na naro iea kunana, i ru mugea ne Manase e Epraim.

²¹ Muri e Israel i takia e Iosep, i ta maea, “Iau a tabukoi ga mate. Pali a Vure ge turamu ge bole hamule ioe na robo ne huriki a gare vomu. ²² Ioe kunana, naha e huriki e turamu, ga habia vomu a

* **48:20:** Hib 11:21

robo a bolea ne huriki a Amor na tahuna a vaubi turane ria na bainat, na kiniperi nau.”

49

E Iakop i Gamai e Tuna Mai

¹ Muri e Iakop i gale palupu e huriki e tuna, i ta maea, “Mu valai ga taki mua vona a maki bara i bele ne mua muri ma.

² “Mua o huriki e tune Iakop, iau e Israel e tamane mua, a ngaru mua mu gu vapopo, mu gu longo a ngava ga taki mua vona:

³ “O Reuben, ioe a tabua nau.

A vakabele ioe na tahuna a riau, a tuhaka vona.

O tero o gao hateka ne huriki e tugu.

⁴ Pali ioe a raha. Ngane i uka ma go muga tabu, a vuhuna o mahita turane girihigu tara, o rata halea a kiri nau i katoki.

⁵ “O Simion o Levi muru kinana taku, a bainat a lebo marua.

⁶ Iau i uka ma ga ta turane marua kapiloho.

Iau i uka ma ga made turane marua na vaponga,

a vuhuna na tahuna muru tahate, muru rabalaki a bakovi.

A bulmakau ranga muru ubiputu a vahane ria i manga a rihiva marua.

⁷ Ngane a ruduraha marua,

a vuhuna muru hini hatena.

E huriki a hamone marua bara ri made viliha turana a kabu ne Israel.

⁸ “O Iuda, e huriki a turamu bara ri kavurike rike a ramu.

Ioe bara o hori a lohone huriki a pile vomu.

E huriki a turamu bara ri lolu puru na matamu.

- 9* O Iuda, ioe o manga a tuna laion,
i lakavu a kania, i hamule na murina,
i mahita i po a kanimatana.
I uka a viri ge kinikoi ia.
- 10 A kodo-hariki i tabuli na limamu,
bara o matakari vakaroro,
i harena na tahuna o bele na tanga e Silo,
o matakari e huriki ala kupo.
- 11 A Vuhuna Iuda, a maka kaina vain vona i kupo.
Bara o kolo tata a donki vomu na rahana,
o loi a varakia vomu na naruna.
- 12 A Vuhuna Bara o ninu hateka a vain, i vururu
a matamu,
o ninu hateka a namona ruru, a ngimu bara
i kea manga a ruruna bulmakau.
- 13 A Vuhuna “E Sebulun, bara i made tabukoi na
dari,
a roa vona, bara i tahoka a bala kamumu na
girimo ge pasi vona,
a robo vona bara i harena o Sidon.
- 14 A Vuhuna “E Isikar, i gao manga a donki,
pali i mahita turana a popou vona.
- 15 A Vuhuna Bara i masia a malala i kamumu,
i ngarua ge made vona.
Muri bara ia a vorakato,
i rata a leho dagi.
- 16 “E Dan, ia ra kabu,
bara i matakari e huriki a Israel.
- 17 E Dan, i manga a mata hale
i tabuli na dahana dala.
Na tahuna a hos i nunu valai,
bara i to tala, i kara tatea a vahana,
i boru a bakovi i made na hos.

* 49:9: Vuh 35:22; Gi 24:9; Kap 5:5

- 18 O BAKOVI DAGI, a ngaru ioe go kori iau.
- 19 “E Gad, e huriki a panaho, bara ri valai ri vaubi turana,
pali bara i gege ria i lili mule ria.
- 20 “E Aser, a malala vona bara i vakabele a maki ni kani kamumu,
i kara ge kani a hariki.
- 21 “E Naptali, i manga a kinana dia i laho viliha,
i vakabele e tuna ri mata kamumu.
- 22 “E Iosep i manga a kai a vain
i pesi tabukoi na lomu, i kupo a kanena.
A rahana i kupo i rako rike na nure.
- 23 E huriki ri vaubi na kiniperi ri gao hateka,
bara ri valili ia ri vaubi turana.
- 24 Pali bara i nugu tata torea a kiniperi vona,
a vuhuna a limana i vaga hateka,
na nitora na Vure Tuhaka Hateka ne Iakop,
a Matakari, a Kedo ne Israel.
- 25 A Vure Tuhaka ne tamamu ge matakari ge gamai ioe.
Bara i rudu vilia vomu na hunu a vala,
i rata a naru ri gi bele kupo na malala;
i rata e huriki a ngatavine na kabu vomu ri vakabele a koma i kupo.
- 26 A Vuhuna Iau e tamamu a ngaru ioe,
ge maragisi vomu a maki lobo.
A maki kamumu a ngaru go bole bara i bele kupo
bara ri kavitagu a maka lolo.
Iosep, a maki lobo bara ri tabuli na limamu,
a vuhuna ioe a bakovi dagi ne huriki e turamu lobo.
- 27 A Vuhuna “E Bensamin i manga a kaugara i rabalaki a kania.
Na hatelanga i kani a maki i rabalaki.

Na malunga i veru a maki i kani kaleva.”

E Iakop i Mate

²⁸ Re huriki nga, a kabu i ravulu a polona i rua ne Israel. Ra maka ngava nga, e Iakop i taki virihi ria vona na tahuna i gamai takutaku ria. ²⁹ Muri e Iakop i tarulu mule e huriki e tuna, i ta maea, “Iau a tabukoi ga mate. A ngaru mua mu gu tanu iau na dahana e huriki a gare nau, na babe na malala e Epron, a bakovi o Hiti. ³⁰ *Ra babe iea i tabuli na malala e Makpela tabukoi o Mamare, na robo e Kenan. Ra babe iea turana a malala, e Abraham i kona ne Epron, a bakovi o Hiti. ³¹ *E tamarane mua e Abraham e Sara, e tubune mua e Isak e Rebeka, e kinane mua e Lea ni tanu vonga. ³² Ra babe iea turana a malala, ni kona na kabu ne Hiti.”

³³ *Na tahuna e Iakop i tarulu lobo ria, i karuku lakea na kiri vona, i mahita puru. Muri i taravango a nilobona bangona i mate, i vano i made turana e huriki a viri vona ri mate pali.

50

E Iakop Ni Tanu

¹ Na tahuna e Iosep i masia e tamana i mate, i mahita rike vona, i ngurua i taringia. ² Muri i taki e huriki a dokta ri gi ru a marasin vona a podane Israel, i uka ma ge mavuru malaviriri. Lakea ri rata manga a hini i taki. ³ Ra leho ni ru a marasin na podana viri mate bara i bole a parava i ravulu va. A podane Israel tara ni ru a marasin vona na

* **49:30:** Vuh 23:3-20 * **49:31:** Vuh 25:9-10; 35:29 * **49:33:** Apo 7:15

parava i ravulu va. E huriki a Egipto ri taringia e Israel na parava i ravulu polorua.

⁴ Muri i lobo a parava na nitangi, lakea e Iosep i takia a bolekoru ne Parao i ta maea, “Toe o ngaru iau, o bolea a ngava nau o vakalongo e Parao vona, o ta maea, ⁵ *‘Na tahuna e tata i popote ge mate, i takia e Iosep ge ta muholi na matana, i ta maea, “Iau a tabukoi ga mate. O tanu iau na babe a keli purua na robo e Kenan.” Ngane a ngaru ni sike ga tanua e tata, muri ga hamule valai.’ ”

⁶ E Parao i longo vona a ngavane Iosep, lakea i ta maea, “O sike o tanua e tamamu, a vuhuna o kaba na matana pali.”

⁷ Lakea e Iosep i sike i tanua e tamana, turane huriki a bolekoru, a bakovi dagi ne Parao, e huriki a bakovi dagi lobo na robo o Egipto. ⁸ E huriki a kabu ne Iosep, e huriki e turana mai, turane huriki a kabu ne tamana, ria lobo ri vano. E huriki a koma kunana ri made mule turana a maka kabu na sipsip, a bulmakau na robo e Gosen.

⁹ E huriki a bakovi ri rike na karis na hos, ngi ranga ri sike turana. I kupo hateka e huriki ri vano turana.

¹⁰ Na tahuna ri bele o Atad, tabukoi o Iordan, ri upu tala a nangi. E Atad a tanga na ni vilatala a vinina vit. Ri vapopo vonga na parava i polorua, ri taringia vonga e tamana. ¹¹ E huriki a Kenan ri matai ria, ri vapopo o Atad, ri ta maea, “E huriki a Egipto ri vapopo ri rata runga na viri mate.” Lakea ni gale liu ra tanga i tabukoi na naru dagi e Iordan, e Abel-misraim.

* **50:5:** Vuh 47:29-31

¹² E huriki e tune Iakop ri muri mai kunanea a ngava e Iakop i tarulu mule ria vona. ¹³ *Ri bole lakea na robo e Kenan, ri tanua na babe na malala e Makpela, tabukoi o Mamare. Ra babe turana a malala, e Abraham i kona ne Epron, a bakovi o Hiti.

¹⁴ Muri ne Iosep i tanu loba e tamana, i hamule puru o Egipto turana e huriki e turana. E huriki lobo ri do rikea, ria ranga ri hamule puru.

E Iosep i Luke e Huriki e Turana

¹⁵ Na tahuna e tamane ria i mate, lakea e huriki e turana ri ta maea, “Si gi navai ngane? E Iosep ma ge koli a naro hale si ratea vona hosi.” ¹⁶ Lakea ri talo rike a ngava ne Iosep, ri ta maea, “Na tahuna e tamane hita i popote ge mate, i tarulu mule mia, i ta maea, ¹⁷ ‘Mu takia e Iosep, ge longokaburungi a naro hale mu rata virihia vona hosi.’ Ngane, mi ngaru ni nana ioe go longokaburungi a naro hale ne huriki a vora na Vure ne tamamu.” Na tahuna e Iosep ni vakalongo vona a ngava ne turana mai, i tangi.

¹⁸ Muri ri lokovonga, e huriki e turana mai ri turume puru na matana, ri ta maea, “Mia ngane bara mia a vorakato vomu.”

¹⁹ Pali e Iosep i ta maea, “Naha ni mangenge, iau, i uka ma iau a Vure. ²⁰ Hosi mu ngaru ni ratapile iau, a vuhuna a Vure i ngaru mua mu gu rata mavonga. Muri a valai a made koea, a kori e huriki ala kupo. ²¹ Pali ngane, naha ni mangenge, a vuhuna bara matakari mua, turane

* **50:13:** Apo 7:16

huriki e tune mua.” Lakea e Iosep i luke mule ria, i pasi valo puru a hatene ria.

E Iosep i Mate

²² E Iosep i made o Egipto turane huriki a kabu ne tamana. I tahoka a pida i 110 i mate. ²³ Na tahuna e Iosep i mahuri, e Epraim i vakabele e huriki e tuna, e tubuna. E tune Manase, a rane Makir, i vakabele e huriki e tuna, lakea e Iosep i pau ria.

²⁴ Muri e Iosep i taki e huriki e turana, i ta maea, “Iau a tabukoi ga mate. Pali a Vure ge matakari mua. Muri bara mu ha taroa a robo iea, mu sike lakea na robo a Vure i vakasiria, i ta muholi vona ge habia ne Abraham, e Isak, e Iakop.”

²⁵ *Muri e Iosep i taki e huriki e tune Israel bakovi ri gi kaba vona a nita muholi. A nita muholi i maea, “Na tahuna a Vure ge valai ge korimule mua, mu bole tala koea a maka tuhagu, mu kaloho sike turane mua.”

²⁶ E Iosep i tahoka a pida i 110, muri i mate. Ni ru a marasin na podana, i uka ma ge mavuru malaviriri. Muri ni kapo, i tabuli vonga o Egipto.

* **50:25:** Nim 13:19; Ios 24:32; Hib 11:22

**A Nitana Vure
Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy,
Joshua, Ruth, Jonah, and the New Testament in the
Bola language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Bola long
Niugini**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bola

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

2dc89ad6-982c-53cd-bd40-a3ed17eb8fc7